

మేఘసం దేశశుద్ధాశుద్ధప త్రి కా

పుట	పక్ష	అశుద్ధ	శుద్ధ
౧	౨౦	జీవినీ	జీవనీ
౩	౧౮	నత్రైణ	నక్షత్రైణ
౮	౧౧	తదుక్త	తదుక్తం
౧౧	౧౪	అనునెతి	అనెనెతి
౧౪	౧౩	స్థానా	స్థానా
౧౬	౨౩	సశ్రయా	సంశ్రయా
౨౦	౭	దృష్టేవ	దృష్టేవ
౨౭	౧౮	నవిధిః	నవిధిః
౨౮	౭	చత్తా	దత్తా
౨౯	౨	షష్ఠహర్షభే	షష్ఠహర్షభేషు
	౮	షష్ఠీ	షష్ఠీ
౩౯	౨౨	౪౬	౪౬
౪౦	౫	ఇత్యధః	ఇత్యమరః
౪౨	౧౧	అణాపక	అణాపక
	౧౩	ప్రతిషేధా	ప్రతిషేధా
౪౪	౨౧	గజ్ఞ	గజ్ఞ
౪౮	౧౩	ఫలాస	ఫలాస్స
౪౯	౯	మితివిశ్వః	మితివిశ్వః
౫౦	౧౩	స్సంకులా	స్సంకులా
౫౫	౫	ప్రసవోజన్తయస్త్వ తదిత్యధికం వజ్యం	
౬౦	౨౪	దార్శిన్ద్ర	దార్శిన్ద్ర
౬౮	౩	హేనదె	హేనభే
౭౯	౧౯	శాపస్యా	శాపస్యా
౮౬	౨	ప్రవాసి	ప్రవాసి
౮౮	౪	ప్రత్యయ	ప్రత్యయః
౯౧	౨౩	బష్ఠీ	షష్ఠీ
౯౪	౫	ముపగతం	ముపసతం

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

జ్ఞానానందమయందేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిమ్ !

అధారంసర్వవిద్యానాం హయగ్రీవముపాస్తపే ॥

శరదించువికాసమందహాసాం స్ఫురదించీవరలోచనాభిరామామ్!

అరవిందసమానసుందరాస్యమరవిందాసనసుందరీమువాసే ॥

మేఘసందేశే సవ్యాఖ్యానే ప్రథమసర్గప్రారంభః

{ కశ్చిత్కూతా విరహగురుణా స్యాధికారాత్ప్రమత్తి }
 { శ్యాపేనాస్తం గమితమహిమా వర్షభోగ్యేణ భన్తుః । }

{ యక్షశ్చక్రే జనకతనయాస్నానపుణ్యోదకేషు సిన్ధుః }
 { చ్ఛాయాతరుషుపసతిం రామగిర్యాశ్రమేషు ॥ ౧॥ }

వ్యాఖ్యానపీఠికా

నూతాపితృభ్యంజగతో నమోవామాధనాయై । సదోగత్యై
 క్షారసంకుచవాప్తమదృష్టయై ॥ అంతరాయతిమిరౌపశౌంతయే శాంత
 పాననమచింత్యవైభవమ్ । తన్నరంవపుషిమంజరుముఖే మన్తహేళిమపితు
 ద్విలంమహాః॥౧॥శరణంఠిరవాణిశమకదంతే చరణంవాణిచరాచరౌప
 కరుణామస్మకైకటాక్షపాలైఃకురుమామంబ కృతాధనాధనావాహుల
 భారతీకాళిదాసస్య కువ్యాఖ్యానిపమూర్ఛితా । ఏషాసంజీవినీటికాలా
 మద్యోజ్జీవయిష్యతి॥౩॥ఇహాన్వయముఖేనైవ సర్వంవ్యాఖ్యానయతేమయా
 నాచారానిత్యైకశ్చిన్నానపెక్షితముచ్యతే॥౪॥అథ తత్రభవాన్ కాలి
 దాసాన్ సముద్రిన్ ॥ ౧౦ ॥ కురుక్షేత్రే సేనాసంధ్యాయామి
 ష్టాదుః । క్షత్ర్యసేనాసంధ్యాయామి ష్టాదుః ॥ ౧౧ ॥

మేఘసందేశే నవ్యాఖ్యానె

ద్యాలజ్కారికవచనప్రామాణ్యత్యావ్యసానకశ్రేయస్సాధనతాంకా
వ్యాపాంశ్చ వజ్రయేదితి నిషేధశాస్త్రసానత్యావ్యవిషయతాంచ ప
శ్యేత్ మేఘసందేశాఖ్యంకావ్యం చికిమంశ్చికిమీతాచిఘ్నపరిసమాప్తిన
మృదాయావిచ్ఛేదలక్షణఫలసాధనత్వాత్ ॥ శ్లో ॥ ఆశీర్వామస్క్రియా
వస్తునిదేశోవాపితస్త్వఖం । ఇతి శాస్త్రాదాశీరాద్యన్యతమస్య ప్రబంధ
ముఖలక్షణత్వాత్కావ్యాదౌ యక్షస్య గిరినివాసరూపం వస్తునిదేశతి ॥

వ్యాఖ్యానప్రారంభః

కశ్చిదితి ॥ సావిధికారాత్-స్వనియోగాత్, ప్రమత్తః-అనవహితః,
ని ॥ ప్రమాదానవధానలెత్యమరః ॥ వా ॥ జగుప్సావిరామప్రమాదాద్దా
నామువసంఖ్యానమిత్యపాదానత్వాత్పశ్చమీ అతవవాపరాధాద్దైత్యః
కాంతావిరహేణ గురుణా దుర్భరేణ-దుస్తరేణేత్యధః ॥ ని ॥ గురుస్తు గీ
ష్మతాశ్రేష్ఠే గురౌపితరుద్భరణతిశబ్దాణావే ॥ వషణంసంవత్సరం భో
గ్యేన వషణభోగ్యేణ ॥ సూ ॥ కాలాధ్యనోరత్యంతసంయోగఇతి ద్వితీ
యా అత్యంతసంయోగచేతినమానః ॥ సూ ॥ కుమతిచేతిణత్వం భతుః-
సావమినః, కుబేరస్యశాపేన అస్తం-నాశం, గమితః-ప్రాపితః, మహిమా
సామర్థ్యం యస్యసాస్తంగమితమహిమా అస్తమితి మహారాంతమవ్య
యం తస్య ॥ సూ ॥ ద్వితీయేతియోగవిభాగాత్సమానః కశ్చిద్యత్నో దేవ
యోనివిశేషః ॥ ని ॥ విద్యాధరోష్ణర్యక్షక్షోగధర్షకిన్నరాః । పి
శాచోగుహ్యాకస్సిద్ధోఽథూతోమీదేవయోనయిత్యమరః ॥ జనకతనయా
యాస్సీతాయాః, స్నానైరవగాహనైః, పుణ్యాని-పవిత్రాణి, ఉదకాని
యేషులేషు పావనెష్వీత్యధః ఛాయాప్రధానాస్తరవశ్చాయాతరవః, శా,
కపాధివాదిత్యాత్సమానః, సిద్ధాస్సాంద్రాః, చాయాతరవో నమేరు
వృక్షా యేషులేషు నివాసయోగ్యేష్వీత్యధః ॥ ని ॥ సిద్ధంతమస్మై
సాంధ్రే ఛాయావృత్తోనమేరుస్సాదితి ఉభయత్రాపిశబ్దాణావః ॥ రా
మగిరిః-చిత్రకూటః, తస్యాశ్రమేషు, వసంతి-ద్ధితి, చక్ర-కృతేవాన్, ఆ

త్య తేతః తత్ర తత్ర అద్విగరనదీసముద్రాదివణానసమ్భవాత్ మ
హాకావ్యత్వం రసశ్చ త్ర విప్రలబ్ధశృంగాః తత్రాప్సున్తాదాపస్తా
అతపవైకత్రానవస్తానం సూచితమాశ్రమేషిష్టి బహువచనేన సీతాం
ప్రతి రామస్య హనూమత్సందేశం మనసినిధాయ మేఘసందేశం కవిః
కృతవానిత్యాహుః ॥ అత్ర కావ్యే సర్వత్ర మందాక్రాంతావృత్తమ్ ॥
శ్లో ॥ మందాక్రాంతాజలధిషడ్వైర్భూతౌగురూచేతలక్షణాత్ ॥ ..

{ తస్మిన్నదౌ కతిచిదబలావిప్రయక్తస్సకామి }
{ సీతాపమాసాక సకవలయభ్రంశరిక్తప్రకోష్ఠః । }
{ ఆషాఢస్య ప్రథమదివసే మేఘమాల్లిష్ఠసానం }
{ వప్రక్రిడాపరిణతగజప్రేక్షణీయందదర్శ ॥ ౨॥ }

వ్యా ॥ తస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్నదౌ-చిత్రకూటాదౌ, అబలావిప్ర
యక్తః-కాంతయావిరహితః, కనకస్య వలయః-కటకం ॥ ౧ ॥ కటకంవల
యోస్త్రియామిత్యమరః ॥ తస్య భ్రంశేన-పాలేన, రిక్తః-శూన్యః, ప్రకో
ష్ఠః-కూర్పరాధఃప్రదేశోయస్యసతతోక్తః ॥ ౧ ॥ కత్యాంతంప్రకోష్ఠం
సావృత్ప్రకోష్ఠకూర్పరాదధితిశాశ్వతః ॥ విగహదుఃఖాత్కృతశిత్వభావః
కామి-కాముకః, సయక్షః కతిచిన్తాసాక అష్టామాసానిత్యభావః ॥ శ్లో ॥
శేషాన్తాసాకమయచతురోలోచనమిలయితేవైతి వక్ష్యమాణత్వాత్ సీ
తా-యాపయిత్యా, ఆషాఢాన త్రైణయక్తా పౌణమాసాప్రమాణీసూ ॥
నక్షత్రైణయక్తః కాలశిత్వే ఆషాఢీపౌణమాసస్త్రిన్తాసభిత్వాపాఢో
మాసః ॥ సూ ॥ సాస్తికా పౌణమాసీతి సజ్జాయామిత్యే తస్య ప్ర
థమదివసే ఆల్లిష్ఠసానుమాక్రాంతతటం వప్రక్రిడా-ఉత్థాతకేతయః ॥ ౧॥ ఉ
త్థాతకేళిశ్చంగాదైర్వప్రక్రిడానిగద్యత్యతిశబ్దాణావే ॥ తాసు పరిణత
స్త్రిర్వగ్ధంతప్రహరీ ॥ ౧ ॥ తిగ్భగ్ధంతప్రహరీతు గజజపరిణతోమతశ్చిహ
లాయుధః ॥ సచాసౌగజశ్చ సభవ ప్రేక్షణీయో-దర్శనీయః, తం మేఘం
దదర్శ గజప్రేక్షణీయమిత్యత్ర ఇవశబ్దలోపాల్లుప్తోపమా కేచిదాషాఢ

స్య ప్రథమదివస ఇత్యత్ర ప్రత్యానన్నే నభసీతి వక్ష్యమాణ నభోమాస
ప్రత్యానత్యర్థం ప్రథమదివస ఇతిపారకల్పయంతి తదసంగత ప్రథమా
తిక్రమణౌ కాంతాభావాత్ నభోమాసప్రత్యానత్యర్థమిత్యుక్తమితి చె
న్న ప్రత్యానత్తిమాత్రస్య సన్మాసప్రత్యానల్యైవ దివసస్యాప్యవపలై
రత్యంతప్రత్యానలైరుపయోగాభావేనావివక్షితత్వాత్ వివక్షితత్వేవా సన్
పక్షేపి ప్రథమదివసాంతిమక్షణే మేఘదర్శనకల్పనాయాం ప్రమాణాభా
వేన రదసమ్భవాత్ ప్రకృత్యాస్తత్ప్రక్షవపకుశలః సందేశస్య భావనధాన్
ప్రతీకారాధాన్య పురతపవాన్మోసం యక్తంభవేదిత్యపయోగిద్ధి న
నూన్తత్తస్య నాయంవివేకఇతిచెన్న ఉన్తత్తస్య నానధాన్ప్రతీకారారం
భప్రతిపత్తిరపీతి సందేశవమాధూత్ తథాచ కావ్యారమ్భవ వ్యతిరీద్య
సాన్యదిత్యహో మూలచ్ఛేదీ తనపాండిత్యప్రకవణః కథంతర్హి ॥ శ్లో ॥
శాపాంతోమే భుజగశయనాదుత్తిలైశ్శాఙ్గపాశావిత్యాదినా భగవత్ప్ర
బోధావధిక్తస్య శాపస్య మానచతుష్టయావశిష్టతొన్వక్తిః శయనైకావశి
మారభ్యోద్ధానైకావశిపర్యంతం మానచతుష్టయంభవతి దశదివసాధిక్యా
దిత్యుచన్న సప్తపక్షేపి కథం సా వివక్షతిదివసన్మాసత్వాదితిసంక్షోప్తచ్యుత
తస్మాదీషదైవప్రవ్యవహితవక్షితమితిసుష్మాక్తం ప్రథమదివస ఇతి ॥ ౨ ॥

{ తస్యస్థిత్యా కథమపిపురికౌతుకాధానపేతా }
{ రస్తర్బాషప్రశ్నిరమనుచరారాజరాజస్యదధ్యా }
{ మెఘాలోకేభవతిసుఖినోవ్యవస్థా వృత్తిచేతః }
{ కంఠాశ్లేషప్రణయినిజనెకింపునర్దురసంస్తే ॥౪॥ }

వ్యా ॥ తస్యేతి ॥ రాజానాయకాః ॥ ని ॥ రాజాప్రభౌ నృపే చం
ద్రే యక్షైక్షత్రిమిశక్రయోరితివిశ్వః ॥ రాజ్ఞాంరాజారాజరాజః కుబేరః
ని ॥ రాజరాజాధనాధిపఇర్యమరః ॥ సూ ॥ రాజాహస్సఖిభ్యష్టజితి
టన్ తస్యానుచరాయక్షః అంతర్బాషః ధీరోదాత్రత్వాదీంత్యస్తమ్మితా
ఘోస్సకౌతుకాధానపేతోరభిలాషాత్పదనకారణాత్ ॥ ని ॥ కా

తృకచాభిలాషస్యానున్నపనర్తహర్షయోరిలివిశ్వః ॥ తస్య మేఘస్య పు
 ర్క-అగ్రే, కథంచ గరియసా ప్యయత్సై నత్యధః ॥ ని ॥ జ్ఞాతపాతువి
 వక్షాయామస్యాదిక సమవ్యయం కథమాదితథాప్యంతం యత్నశారవదా
 ధయోరిత్యుత్పలమాలాయాం స్థిరాన్చిరగదగ్ధ్యా-చింతయామాన, దైన్యచి
 న్తాయామితి దాతోల్లెట్ మహావికారోచితమనవ్యుత్పత్తిశిష్యః వి
 కారపాతుమాహ ॥ వే, ఘృత్యాది ॥ మెఘూహః - మెఘుదర్శనసతి, సు
 జనోపి ప్రియాజనసంగతస్యాపి చైత్యత్తం అన్యభాభి, తాపత్తిరావ్యస
 సారోయస్య తదన్యభావ్యత్తిభవతి వికృతిమావద్యతగర్వధః కంఠాశ్లేష
 వ్రణయిని-కంఠాలింగనాథిని, జనె మూరె సంస్థా స్థితిర్వ్యతస్త్రిదూ
 రసంస్తే-మూరస్తేసతికిపునః సుజనోన్మేవంకిల విరహిణస్తు కింవక్తవ్యమి
 త్యధః విరహిణాం మేఘుదర్శనం కామాదివికారోద్భవనమితిభావః అ
 త్రాథాంతరన్యాసాలంకారః తదుక్తదండినా ॥ శ్లో ॥ జ్ఞేయస్సద్ధాం
 తగన్యాసోవస్తుప్రస్తుత్యకించన । తత్సాధనసమధాన్య న్యాసోయోన్యస్య
 వస్తునైవతి ॥ ౪ ॥

{ పృథ్వీసన్నై నభగదయితాజవితాలమ్మనా ర్చీమా
 { తేనస్వికుశిలమయ్యాం హరియష్యక్ పృవృత్తిమ్ । }

{ సప్రశస్యైశ్చ కుటజకసుమైశ్చ కల్పితాఘ్నాః తస్యే
ప్రీతాః ప్రీతిప్రముఖవత్సనస్వాగతవాఙ్మహారః ॥ ౫ ॥ }

వ్యా || అథ సమాహితాంతికగణః కింకృతవానిత్యైత్రాహ || పృ
త్యాసన్నతి || సయక్షః యశ్చిరం దధౌస ఇత్యధః నభః-శ్రావణమా
సే, || ని || నభఃఖంశ్రావణోనభాఇత్యమరః || పృత్యాసన్నై-అపాధాన
స్త్ర్యాత్సన్నైకృష్టేనతి, దయితా జీవితాలమ్పనాధీనక వమాకాల
స్య విరహాయస్సహత్వాత్ ఉత్పన్నానథఃప్రతికారాదనథఃస్యత్పత్తి
ప్రతిబంధవ వరమితిన్యాయేన ప్రాగేవ ప్రియాప్రాణధాగణోపాయం
చికిర్షుఃస్సన్నిత్యధః జవనస్య-ఉదకస్య, మూతః పుటబంధోవస్త్రబంధ

మెఘసందేశ సవ్యభాషితే

ధః జీమూతః పృషోదరాదిత్యాత్సాధుః ॥ ౧ ॥ మూతస్సాస్వత్పటబంధేపీతిరు
 ద్రః తేన జీమూతేన జలధరేణ ప్రయోజ్యేన స్వకుశలమయాం-స్వత్సే
 మప్రధానాం, ప్రవృత్తి-వారాం ॥ ౧ ॥ వారాప్రవృత్తిర్వృత్తాంతఇత్య
 మరః ॥ హరయిష్యత్-ప్రాపయిష్యత్ ॥ సూ ॥ లృట్టేషెచెతిచకా
 రాల్ క్రియాధక్క్రియోపపదాల్లృట్ప్రత్యయః జీవనాథంకర్త జీవనప్ర
 దేనైవ కారయితవ్యమితి భావః ॥ సూ ॥ హృక్క్రియతరస్యామితకర్త
 సంజ్ఞా వికల్పత్వత్కేర్తరిత్యతీయా ప్రత్యక్తే గ్రభినవైః పటజకుసుమైః-
 గిరిమల్లికాభిః ॥ ౧ ॥ కుటజోగిరిమల్లికేతిహాలాయధః ॥ కల్పితాఘా
 య-కల్పితానుష్ఠితోర్థః పూజావిధిర్యస్తేతస్తే కల్పితార్థాయ ॥ ౧ ॥ మూ
 ల్యేపూజావిధావఘ్నఇత్యమరః ॥ తస్తే జీమూతాయ ॥ వా ॥ క్రియాగ్రహ
 ణమపి కర్తవ్యమితి సమ్ప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ పీతిప్రముఖాని-ప్రీ
 తిపూర్వకాణి వచనాని యస్మిన్కర్తృణి తత్ప్రీతిప్రముఖవచనం యథాతథా
 శాభనమాగతం స్వాగతం స్వాగతవచనం ప్రీతస్సక్ వ్యాజహర కుశలా
 గమనంపప్రచ్ఛేత్యధః నాభేనత్వత్ర ప్రత్యాసన్నై మనసీతిసాధీయా
 నైవపారః కల్పితః ప్రత్యాసన్నే ప్రకృతిమాపన్నైవత్యధః యస్తుతే
 నైవ పూర్వపారే విరోధః ప్రదర్శితః సాస్తాభిరాపాదన్యప్రథమదివసఇ
 త్యేతత్పరవిప్లవ (వికల్ప) సమాధానేనైవ సమాధాయ ॥ ౫ ॥ . .

{ ధూమజ్యోతిస్సలిలమరుతాంసన్నిపాతఃకవ్వమేఘస్సం }

{ దేశార్ధాః కవ్వపటుకరణైః ప్రాణిభిః ప్రాపణీయాః । }

{ ఇత్యైత్సుక్వాదపరిగణయక్ గుహ్యక స్తం యయాచే }

{ కామార్తాహిప్రకృతికృపణాశ్చేతనాచేతనైః ॥ ౬ ॥ }

వ్యా ॥ సను చేతనసాధ్యంకర్త కథమచేతనైవ కారయిత్తుం ప్రవృత్త
 ఇత్యాత్సేపం కవిస్సమాధత్తై ॥ ధూమేతి ॥ ధూమశ్చ జ్యోతిశ్చ సలిలంచ
 మరుద్వాయుశ్చ తేషాం సన్నిపాతః సంఘాతామేఘఃకవ్వ ఇచేతనత్వా
 త్నందేశహరణానర్హ ఇత్యధః పటుకరణైస్సమభేదంద్రియైః ॥ ౧ ॥ కర

ఞంసాధకతమక్షేత్రగాల్మేంద్రియేష్వపీత్యమరః ॥ ప్రాణీభిశ్చేతనైః ॥
 ని ॥ ప్రాణీతుచేతనాజన్తీత్యమరః ॥ ప్రాపణీయాః-ప్రాపయితుంయో
 గ్యాః, సందిశ్యంతఇతిసందేశాః తపవాధాణః క్వ ఇల్యేవంబౌత్సుక్యా
 త్ ఇష్టాదోఽద్యుక్తత్వాత్ ॥ ని ॥ ఇష్టాదోఽద్యుక్తఉత్సుకత్యమరః
 అపరిగణయే-అవిచారయే, గుహ్యకః-యక్షః, తం మేఘం యయా
 చె తథాహి కామారూః చేతనాశ్చఅచేతనాశ్చ చేతనాచేతనాః లెమవి
 పయే ప్రకృతికృపశాః-స్వభావదీనాహి, కామాంధానాం-యక్తాయక్తవి
 వేకశూన్యత్వాదచేతనయాజ్ఞానవిరుధ్యతఇత్యగణః అత్ర మేఘసందేశ
 యోః విరూపయోర్ధృటనాద్విరూపఘటనారూపావిషమాలంకారః తదు
 క్తం ॥ శ్లో ॥ విరుద్ధకార్యసోప్యత్వత్తిర్యక్తానధఃస్యవాభవేత్ । విరూ
 పఘటనాచాసౌ విషమాలజ్ఞుతిస్త్రిధేతి సచాధాంతరన్యాసానుప్రా
 ణితఇతి తత్సమధికల్యేనైవ చతుర్థపాదే తస్యోపన్యాసాత్ ॥ ౬ ॥*

{ జాతంవంశేభువనవిదిలైపుష్కలావర్తకానాంజానా }
 { మితావంప్రకృతిపురుషం కామరూపం మఘానః । }
 { తేనాథిత్యం త్వయివిధివశాద్ధూరబంధుర్గతోహం }
 { యాజ్ఞామోఘావరమధిగుణైనాథమేలబ్ధ కామా॥౭॥ }

వ్యా ॥ సమ్ప్రతి యాచ్ఛాప్రకారమాహ ॥ జాతమితి ॥ హేమేఘ
 త్వం భువనెషు విదితేప్రసిద్ధే భువనవిదితే ॥ సూ ॥ నిష్ఠేతి భూతార్థ
 క్తప్రత్యయః ॥ సూ ॥ మతిబుద్ధిత్యాదినా వర్తమానాధత్వే ॥సూ॥ క్త
 స్యచ వర్తమానఇతి భువనశబ్దస్య షష్ఠ్యంతతా నియమాత్ సమాసాన
 స్యాత్ కైనచ పూజాయామితినిషేధాత్ పుష్కలాశ్చవర్తకాశ్చ కేచి
 నైఘానాం కూటస్తాః తెషాం వంశే కులే జాతం మహాకులప్రసూతమిత్వ
 ధణః కామరూపం-ఇచ్ఛాధీనవిగ్రహం, కుగోదిసంచారక్షమమిత్యర్థః
 మఘానః-ఇంత్రస్య, ప్రకృతిపురుషం-ప్రధానపురుషం, జానామి తేన త
 వ ప్రభుత్వేభిజాత్యాదిగుణయోగిల్యేనహేతునా విధివశాద్దేవాయత్త

త్వాత్ ॥ స ॥ విధిర్విధానైదేవేత్యమరః ॥ ని ॥ వశతయత్తతాయాం
చ వశమిచ్చాప్రభుత్వయోరితివిశ్వః ॥ రూరే బంధుస్యసః దూరబం
ధుః వియక్తభార్యోహం త్వయ్యధికత్వంగతిః ననయాచకస్య యాచస్య
గుణోత్కృషణః కుత్రోపయుజ్యత్యత్యాశజ్జ్న దైవాద్యాజ్ఞాభంగేపి
లాఘవమాభావపప ఉపయోగఇత్యాహ ॥ యాజ్ఞాతి ॥ తథాహి అధి
గుణే-అధికగుణే, పుంసివిషయే యాజ్ఞామోఘావిఫలాపి వరం ఈషత్ప్రి
యం దాతుగుణాధ్యత్వాత్ ప్రియత్వం యాజ్ఞావైఫల్యాదీపత్ప్రియ
త్వమితిభావః అథమే నిగుణే యాజ్ఞాతు లబ్ధకామాపి నమరు ఈష
త్ప్రియమపి నభవతీత్యధః ॥ ని ॥ దైవాద్వృతేనశ్చేష్టే త్రిమక్లిబం
మనాచ్ఛ్రియ్యత్యమరః ॥ అథా-ంతరన్యాసానుప్రాణితకప్రయోలంకా
రః ॥ తదుక్త దంశినా ॥ క్లో ॥ ప్రయోగపియతరాభ్యాసమితి వీతచ్ఛా
ద్యపాదత్రయే చతుర్థాసాదస్తేనాథాంతరన్యాసేనోపజీవితమితి సువ్య
క్తమేవ ॥ ॥ ౬ ॥

{ సంతప్తానాం తప్తమసిశరణం తత్ప్రయోదప్రియాయా
{ స్సందేశం మే హర ధనపతిక్రోధవిశ్లేపితస్య । }

{ గంతవ్యాతే వసతిరలకానామ యక్షేశ్వరశాసనం }
 { బాహ్యోద్వానస్థితహరిశిరశ్చంద్రికాధాతపార్వా || }

[illegible]

మనా స్వంత విషయములను గురించిన నా స్వంత లక్ష్య సాధనము.

వ్యావర్తకంత్రాహ ॥ గంతవ్యేతి ॥ బహిర్భవంబాహ్నిం ॥ వా ॥ బహి
 డేవపంచజనేభ్యశ్చైతివక్తవ్యమితి ఇప్యత్రత్యయః బాహ్యోద్యానై స్థిత
 స్య హరస్యశిరసి యా చుద్రికా తయా ధౌతానినిర్మలాని హర్త్యాణి ధ
 నికచవనాని యస్యాంసా తథోక్తా ॥ ని ॥ హర్త్యాదిధానినాంహాసఇత్య
 మరః ॥ అనేన వ్యావర్తకముక్తం అలకానామ అలకెతిప్రసిద్ధా యత్యై
 శ్వరాణాం వసతిః స్థానం తె తవ గంతవ్యా త్వయా గంతవ్యేత్యధః ॥
 సూ ॥ కృత్యానాంకర్తరివైషష్ఠీ ॥ ॥ ౭ ॥

{ త్వామారూఢం పవనపదవీముద్భృహీతాలకాంతాః }
 { ప్రక్షిప్యంతేపథికవనితాఃప్రత్యయాదాశ్వసంత్యః }
 { కస్సన్నద్ధైవిరహవిధురాం త్వయ్యపేక్షైతజాయాం }
 { నస్యాదన్యోవ్యహమివజన్యాయఃపరాధీనవృత్తిః ॥౮॥ }

వ్యా ॥ మదధాం ప్రవృత్తస్య తవ పథికాంగనాసమాశ్వాసనమాను
 షంగికం ఫలమిత్యాహ ॥ త్వమితి ॥ పవనపదవీమూకాశం ఆరూఢంత్యాం
 పంథానం గచ్ఛంతీతిపథికాః ॥ సూ ॥ పథస్మిత్తిష్టన్ప్రత్యయః టైషాం
 వనితాః ధ్రోషితభర్తృకాః ప్రత్యయాత్ ప్రియాగమనవిశ్వాసాత్ ॥ని॥
 పోత్యయోధీనశపథజ్ఞానవిశ్వాసశేతుష్విత్వమగః ॥ ఆశ్వసంత్యః (ప్రణ
 యవత్యః ॥పా॥ఆశ్వసత్యః ప్రీణంత్యః) శ్వసిధాతోశ్చ త్రంతామగితశ్చైతి
 జీప్ తథా ఉద్భృహీతాలకాంతాః దృష్టిప్రసారాధామున్నమయ్యధృతా
 లకాగాగ్రస్సత్యః ప్రక్షిప్యంతే అత్యత్కరతయా దృక్ష్యంతీత్యధః ॥
 మదాగమనైన పథికాః కథమాగమిష్యంతీత్యత్రాహ ॥ త్వయీతి ॥ త్వ
 యి సన్నద్ధై వ్యాప్తుతైస్థి విరహేణ విధురాం వివశాం జాయాం కః ఉ
 పేక్షేత నకోపీత్యధః అన్యోపి మద్యతిరిక్తోపి యోజనః అహమివప
 రాధీనవృత్తిః పరాయత్తజీవికోనస్యాత్ సవతంత్రస్తునకోపుపేక్షతఇతి
 భాషాఅర్థాశ్చరన్యాసాలంకారః తదుక్తం॥శ్లో॥కాఢ్యకారణసామాన్యవిశే
 షాణాంపథస్ఫురం ! సమర్థనం యత్ర సోధాంతరన్యాసఉదాహృతఇతి॥

{ మందంమందంనుదతిపవనశ్చానుకూలాయథాత్వాం }
 { వామశ్చాయం నదతి మధురం చాతక స్తేనగంధః । }
 { గర్భాధానక్షణపరిచయాన్నూనమాబద్ధమాలాస్సే }
 { విష్యుత్తేనయనసుభగం భేభవం తంబలాకాః ॥౯॥ }

వ్యా ॥ నిమిత్తాన్యపి తెశుభాని దృశ్యంతఇత్యాహ ॥ మందంమంద
 మితి ॥ అనుకూలః పవనో వాయుశ్చ తావం మందంమందం అతిమంద
 మిత్యథః ॥ అత్ర కథంచిదీప్సాయామేవ ద్విరుక్తిర్నిర్వాహ్య ॥ సూ ॥
 ప్రకారే గుణవచనస్యేత్యేతదాశ్రయజ్ఞాతు కర్తృధారయవద్భావేన సు
 బ్లుకి మందమందమితి స్యాత్తదేవాహవామనః మందమందమిత్యేతప్ర
 కారార్థే ద్విర్భావః యథా సదృశం భావిఫలానురూపమిత్యథః ॥ ౧ ॥
 యథాసాదృశ్యయోగ్యత్వవిప్లానన్వర్థానత్తిక్ర మశ్రితియాదవః ॥ నుదతి
 పెరియతి అయం సగంధః సగర్వః సమ్బంధీతికచిత్ ॥ ౧ ॥ గంధోగ
 న్దకామోదేతేశేనమ్బంధగర్వయోరిత్యుభయత్రాపివిశ్వః తేతవ వామో
 వామభాగస్తః ॥ ౧ ॥ వామస్తువక్రేరమ్యేస్యాత్సవ్యేవామస్థితేపిచేతి శ
 బ్దాణావే ॥ చాతకః పక్షివిశేషశ్చ మధురం శ్రావ్యం నదతి వ్యాహరతి
 ఇదం నిమిత్తదన్వయంవర్తతే వతిష్కన్తేనావదంనిమిత్తమిత్యాహ ॥ గర్భే
 తి ॥ గర్భః కుక్షిస్తంజతుః ॥ ౧ ॥ గర్భోపవరకెన్నైకౌ సుతేవనసకంటక
 కుక్షౌకుక్షిస్తజంతౌచేతియాదవః ॥ తస్యాధానముత్పాదనం తదేవక్షణిః
 త్వనః సుఖహేతుత్వాదితిభావః ॥ ౧ ॥ నిర్వాప్యపారస్థితౌకాలవిశేషోత్ప
 వయోక్షణాశ్రయమరః ॥ తస్మిన్నపరిచయాదభ్యాసాద్ధేతోః ఖాన్యోమ్ని ఆ
 బద్ధమాలాఃగర్భాధానసుఖార్థం త్వత్సమీపే బద్ధపజ్జాయశ్రత్యర్థఃఉక్తంచ
 కర్తౌదయే ॥ శ్లో ॥ గర్భంబలాకాదభతేబ్దయోగాన్నాకే నిబద్ధావశయస్స
 మంతాదితి బలాకాః బలాకాఙ్గానాః నయనసుభగం దృష్టిప్రియంభవంతం
 నూనం సత్యం సేవిష్యంతే అనుకూలవాతచాతకరుతబలాకాదర్శనానాం
 శుభసూచకత్వం శకునాణావేద్యత్వం తత్తు గ్రంథవిస్తరభయాన్నలిఖతమ్ ॥

{ తాంచావశ్యందివసగణనాతత్పరామేకపత్నీమవ్యా }
 { పన్నామవిహతగతిద్రక్ష్యసి భ్రాతృజాయామ్ | }

{ ఆశాబద్ధకుసుమసదృశంప్రాయశోహ్యజ్ఞనానాం }
 { సద్యఃపాతిప్రణయిహృదయంవిప్రయోగేరుణద్ధి || ౧౦ }

వ్యా || నచ తస్యాః నాశాదన్యతస్థలనాదావ్ నిష్పలస్తే ప్రయాసశ్చ
 త్యాహ || తాంచేతి || హేమేఘ దివసానామవశిష్టదినానాం గణనాయాం
 సంఖ్యానై తత్పరామాసక్తాం || ౧ || తత్పరై ప్రసితాసక్తావిత్యమరః || అ
 తపవ అవ్యాపన్నామమృతాంశాపావసానై మదాగమన్ ప్రత్యాశయాజీ
 వంతిమిత్యర్థః ఏకఃపతిర్వస్యాస్తామేకపత్నీం పతివ్రతామిత్యర్థః || సూ
 || నిత్యంనపత్న్యాదిషివీతిజీవనకారశ్చ భ్రాతృరై జాయాం భ్రాతృజా
 యాం మాతృవన్నిశ్శజ్గం దర్శనీయామిత్యాశయః తాం మత్ప్రియాం అ
 విహతగతిః సఫలగమనస్సౌ అవశ్యంద్రక్ష్యసి ఆలోకయిష్యసేవస త
 ధాహి ఆశా అతితృప్తా || ౧ || ఆశాదిగతితృప్తయోరితివిశ్వః || బద్ధతేఅ
 మనెతిబంధః బంధనం వృంతమితియావత్ సేవ బంధః ఆశాబంధః కర్తా
 ప్రణయిప్రేమయక్తం అతపవ కుసుమసదృశం కుసుమసుకుమారమిత్య
 ధీః అతపవ విప్రయోగే వియోగే సద్యఃపాతి సవ్యాభ్రంశనశీలమంగ
 నానాంహృదయం జీవితం || ౧ || హృదయంజీవితేచిత్తై వక్షస్యపివ మాతరితి
 శబ్దాణావే || ప్రాయశః ప్రాయోణరుణద్ధి ప్రతిబధ్నాతీత్యర్థాంతరన్యాసః ||

{ కర్తృయచ్ఛప్రభవతి మహీముచ్చిలీంధ్రామువన్ధ్యాం }
 { తచ్ఛ్రీతావతేశ్వరేణసుభగంగర్జితంమానసాత్మాః }

{ ఆక్షేలాసాద్భిసకిసలయచ్ఛేదపాథేయవంత స్సమ్మ }
 { త్వన్మతేనభసిభవతోరాజహంసాస్సహాయాః || ౧౧ || }

వ్యా || సమ్మతి తె సహాయసమ్మత్తిశ్చాస్తీత్యాహ || కర్తృమితి ||
 యద్గజకేతం కర్తృ మహీముచ్చిలీంధ్రాముదృఢతకండలీం || ౧ || కంఠ
 శ్వాంతిచశీలీంధ్రాస్యాదితిశబ్దాణావే || అతపవావంధ్యాం సఫలాంచకర్తుం

ప్రభవతి శక్నోతి శిలీంధ్రాణాంభావిసస్యసంపత్తినుచకత్వాదితిభావః తే
 దుక్తంనిమిత్తనిదానే ॥ శ్లో ॥ కాలాబ్ధయోగాదుదిత్యాశ్శిలీంధ్రాస్సమ్మ
 న్నసస్యాంకథయుతిధాత్రీమితి తత్ శ్రవణసుభగం శ్రోత్రసుఖం లో
 కస్యేతిశేషః తే తవ గజఃలంఘ్యత్వా మానసాత్కాః మానసే సరస్యస్త
 నసః ఉత్సుకాఇతియావత్ ॥ నూ ॥ ఉత్కృష్టనాఇతి నిపాతనాత్సాధుః॥
 కాలాంతరే మానసస్య హిమదుష్టత్వాత్ హిమస్యచ హంసానాం రోగ
 హేతుత్వాత్ అన్యత్రగతాః హంసాః పునర్వహేసు మానసమేవ గ
 చ్ఛంతీతిప్రసిద్ధిః వినకిసలయానాం మృణాళాగ్రాణాం ఛేదైః శకతైఃఖం
 దైః పాథేయవంతః పథిసాధుపాథేయం పథిభావ్యం (భోజ్యం) నూ ॥ ప
 ధ్యతిథివసతిస్వపర్యేభితిథిప్రత్యయః తదవంతః కబళవన్తత్యథఃరా
 జహంసాః హంసవిశేషాః ॥ ని ॥ రాజహంసాస్తుతేచఙ్గు వరణైర్లోహి
 తైస్సితాత్మమగః ॥ నభసి వ్యోమ్ని భవతస్తవ ఆక్షేలాసాత్ క్షేలాస
 పర్యంతం పదద్యయంచైతత్ సహయాః సయాత్రాః ॥ ని ॥ సహాయస్తు
 సయాత్రస్యాదితిశబ్దాణావే ॥ సమ్మత్స్యంతే భవిష్యంతి ॥ ౧౧ ॥ ❀

{ ఆపృచ్ఛస్వప్రియసఖమముంతుంగమాలింగ్య జ్ఞేలం }
 { వంద్యైఃపుంసాంరఘుపతిపదైరంకితం మేఖలాసు । }
 { కాలికాలే భవతి భవతాయన్యసంయోగమేత్యస్తే }
 { హవ్యక్తిశ్చిరవిరహజంఘుంచతోబాష్పముష్ణం ॥ ౧౨ }
 ❀

వ్యా ॥ ఆపృచ్ఛ స్వేతి ॥ ప్రియంసఖాయాప్రియసఖం ॥ నూ ॥ రా
 జాహస్సఖభ్యష్టజతిటక్ తుంగమున్నతం పుంసాంవంద్యైఃరఘుపతిపదైః
 శ్రీరామపాదన్యాసేః మేఖలాసు కటకేషు ॥ ని ॥ అథమేఖలా । శ్రో
 త్రానానెద్రికటకే కటిబంధేభబంధయోరితియాదవః ॥ అంకితం చిహ్నతం
 ఇత్యం ప్రియసఖత్వాన్తహత్యాత్పవిత్రతావచ్ఛ సమ్భవనార్హమముంజ్ఞే
 లం విత్రకూటాద్రిమాలింగ్య ఆపృచ్ఛస్వ సాధయామిత్యామంత్రణేనప
 భ్రాజయ ॥ ని ॥ ఆమంత్రణసభాజనే ఆపృచ్ఛనమిత్యమరః ॥ వా ॥ ఆ

జీనుపృచ్ఛోరుపసంఖ్యానమిత్యాత్మనేపదమ్ || సఖిత్వం నిర్వాహయతి
కాలకాల ప్రితిప్రొవృత్కాలం సుహృత్సమాగమనకాలశ్చ గమ్యతే పీ
ప్సాయాందివిరుక్తిః భవతా సంయోగం సమ్మర్కం ఏత్యప్రాప్య చిరవి
రహజముష్ణం బాష్పం ఊష్మాణం నైత్రజలంచ || ౧ || బాష్పం నైత్రజ
లోష్ణోరితివిశ్వః || ముంచతోయిస్యశ్చేలస్య స్నేహవ్యక్తిః ప్రేమావి
ర్భావోభవతి స్నిగ్ధానాంహి చిరసజ్జతానాంబాష్పవతోభవతీతిభావః ||

{ మాగ్ంతావచ్ఛ్రుణుకథయతత్త్వత్ప్రయాణానురూపం
సందేశంమే తదనుజలదక్ష్వాప్యసి శ్లోత్రపెయమ్
{ ఖిన్నఃఖిన్నశ్శిఖరిమ పదంన్యస్య గంతాసి యత్రక్షీణః
క్షీణఃపరిలఘుపయస్సోగ్రతసాం చోపయుజ్య || ౧౩

వ్యా || సమ్ప్రతి తస్యమాగ్ంతకథయతి || మాగ్మితి || శేజలద
తావదిదానిం కథయతోమత్త ఇతి శేషఃత్వత్ప్రయాణస్యానురూపమనుకూ
లం మాగ్ంతమధావనం || ౧ || మాగ్ంతమృగమదేమాసే సౌమ్యైర్నైష్ఠ
కైధ్వనీతియాదవః || శృణు తదను మాగ్ంతశ్రవణానంతరం శ్లోత్రాభ్యాం
పెయం పానార్హం అతిత్వస్వయా శ్లోతవ్యమిత్యర్థః పెయగ్రహణా
త్సందేశస్యామృతసామ్యంగమ్యతే మేమమసందేశంవాచికం || ౧ || స
ందేశవాగావచికంస్యాదిత్యమరః || శ్లోప్యసియత్రమాగ్ంతః ఖిన్నః ఖిన్న
అభీక్ష్యం క్షీణబలస్సత్ || సూ || నిత్యవీష్ణయోరితినిత్యాథే ద్విభావః
శిఖరిమ పర్వతేషు పదంన్యస్య నిక్షిప్య పునర్బలభాధాం క్వచిద్విశ్ర
మ్యేత్సర్థః క్షీణఃక్షీణః అభీక్ష్యంకృశాంగస్త్వత్రాపి కృధంతత్వాత్పా
ర్థవద్దివిరుక్తిః సోగ్రతసాం పరిలఘుగురుత్వదోషరహితం ఉపలాస్థాలనభే
దితత్వాత్పృథ్వమిత్యర్థః యథాహబాహుటః || శ్లో || ఉపలాస్థాలనోత్థైవ
విక్షేపైఃభేదితోదకాః | హిమవత్సలయోద్బూతాః పథ్యానద్యోభవంత్య
మూరితి పంక్తిపానీయముపయుజ్య శరీరపోషణార్థమభ్యవహుత్వంచ గం
తాసి గమిష్యసి గమేలుః || || ౧౩ ||

మౌనసందేశ సవ్యాఖ్యాన

{ అదృశ్యజంహరతిఃపనఃకింసిద్ధిత్వన్మఖిభిర్భూ }
 { ప్రోత్సహశ్చకితచకితం ముద్గసద్ధాంగనాభిః । }

{ స్థానాదస్తాత్సరసనిచుళౌదుత్పతౌదఙ్ముఖఃఖం ది }
 { జ్నాగానాంపథిపరిహరణ్స్థూలహస్తావలపాణ్ ॥ }

వ్యా ॥ అదృశ్యతీ ॥ పవనోవాయః అదృశ్చిత్రకూటస్య శృంగంమా
 రతి కింసిద్ధిత్ కింసిద్ధిచ్ఛబ్దోవితర్కార్థేచాదిమపర్యతే ఇతి శబ్దయా
 ఉన్మఖిభిరున్నతముఖిభిః ॥ సూ ॥ స్థానంగాచోపసజనాదసంయోగో
 పధాదితిజీమ్ ముద్గాభిర్తూధాభిః ॥ని ॥ ముద్గస్సుందరమూఢయోరిత్యమ
 రః ॥ సిద్ధానాం దేవయోనివిశేషాణాం అంగనాభిః చకితచకితం చకిత
 ప్రకారం యథాభవతితథాప్రకారే గుణవచనస్యేతిద్విర్భావః దృష్టోత్సా
 హో దృష్టసంరమ్భసక సరసాః ఆహ్వాణి నిచుళాః స్థలవేతసాః య
 స్తిక తస్తాల్ ॥ ని ॥ వానీరకవిభేదేస్యాన్నిచుళస్తలవేతసఇతి శబ్దాత్
 వ ॥ అస్తాత్ స్థానాదాశ్రమాత్పథి సభోమాగే దిజ్నాగానాం దిగ్గజా
 నాం స్థూలా యేహస్తాః కరాః లేమమవలపానాక్షేపాణ్ పరిహరణ్ ॥
 ని ॥ హస్తానక్షత్రభేదేస్యాత్కరభకరయోర్భేదివిశ్వః ॥ ఉదఙ్ముఖస్సక
 తలకాయా ఉదీచ్యతాద్దిత్యాశయః ఖమాకాశం ప్రత్యుత్పత ఉద్గచ్ఛతి
 త్రైదమథాంతరంధ్వనయతి సరసోరసికః నిచుళోనావకవిః కాళిదాసు
 సహాధ్యాయీ పరాపాదితానాం కాళిదాసప్రబంధమాషణానాం పరిమా
 ర్తాయస్తికస్తానై తస్తాల్ స్థానాల్ ఉదఙ్ముఖోనిదోషతాద్విదున్నతముఖ
 స్సక పథి దిజ్నాగాచార్యస్య కాళిదాసప్రతిపక్షస్య హస్తావలపాణ్
 హస్తవిన్యాసపూర్వకాణి దూషణాని పరిహరణ్ ॥ ని ॥ అవలేపస్తు గ
 ర్వేస్యాల్లాపనెదూషణేపిచితివిశ్వః ॥ అదృశ్యకల్పస్య దిజ్నాగాచార్య
 వ్య శృంగం ప్రాధాన్యం ॥ ని ॥ శృంగం ప్రాధాన్యసానోవశ్చేత్యమరః
 హరితిహేతునా ముద్గస్సుందరైః సిద్ధైః సారసవతసిద్ధైర్వహకవిభిరంగ
 ఖభిశ్చ శ్రీభిశ్చ దృష్టోత్సాహస్సక ఖముత్పత ఉత్తైర్భుజేతి సవ్యా

బంధమాత్మానంవా ప్రతికవేరు కిరిలి || శ్లో || సంసర్జమా దోషగుణాభ
చంతీత్యేతన్నమా యేనజలాశ్రయేపి | స్థితాన్వనుకూలంనిచుళశ్చలంతమా
త్మానమారక్షతిసింధువెగాదిత్యేతచ్ఛోభకనిర్మాణా తస్య కవేర్నిచుళసంక్షే
త్యాహుః ||

|| ౧౪ ||

{ రత్నచ్ఛాయా వ్యతికరణవ ప్రేక్ష్యమేతత్పురస్తా }

{ ధ్వస్తీ కాగ్రాతప్రభవతి ధనుఃఖండమాఖండలస్య | }

హ్య || రత్నైతి || రత్నచ్ఛాయానాం పద్మరాగాదిమణిప్రభాణాంవ్య
తికరో మిశ్రణమివ ప్రేక్ష్యందర్శనీయం ఆఖండలస్యేంద్రస్యవీతద్ధనుఃఖ
ణ్డం ఏతదితి హస్తనిర్దేశానివక్షితః పురస్తాదగ్రే వత్తీ కాగ్రాత్ వామ
లూరువివరాత్ || ౧ || వామలూరుశ్చనాకుశ్చ వత్తీకంపున్నపుంసకమి
త్యమరః || ప్రభవత్యావిర్భవతి యేన ధనుఃఖండే నతే తవ శ్యామంవపుః
స్ఫురితరుచినా ఉజ్జ్వలకాంతినా బర్హణ పించేచ్ఛన || ౧ || పింఠబర్హణ
పుంసకైత్యమరః || గోపవేషస్య విష్ణోః గోపాలకృష్ణస్య శ్యామం వ
పురివ అతితరాం కాంతిమాపత్స్యతే ప్రాప్స్యతి || . * .. || ౧౫ ||

{ త్వయ్యాత్రం కృషిఫలమితిభూవికారానభిజ్ఞైః }

{ ప్రీతిస్త్రిస్తైజనపదవధూలాచనైః పీయమానః | }

హ్య || త్వయాతి || కృషెర్వలకర్తృణః ఫలంసస్యం త్వయి అధికరణ
వివక్షాయాంసప్తమి ఆయత్తం అధీనం || ౧ || అధీనోనిఘ్నాయ త్తైత్య
మరః || ఇతిశాంతాః ప్రీత్యా స్త్రిస్తైః అకృత్రిమప్రేమాద్రోరిత్యధః ||
భూవికారాణాం భూవోర్విలాసానాం అనభిజ్ఞైః పామరత్వాదితిశేషః
జనపదవధూనాం పల్లివధూనాం లూచనైః పీయమానస్స అతిత్వస్త్వయా

'నిరీక్ష్యమాణస్సన్నిత్యథః చూలం మాలాఖ్యం త్రేత్రం శ్రీలక్ష్మీయము
న్నతస్థలం ॥ ౧౧ ॥ మాలమున్నతధూతలమిత్యత్పలమాలాయాం ॥ సద్య
స్తత్కాలపవ సీరైర్వైరుత్కషణైన సురభిమృణతర్పణం యథాతథా ఆ
రుహ్య తత్రాభివృష్యేత్యథః ॥ ౧౨ ॥ సురభిర్మృణతర్పణ ఇత్యమగః ॥ కి
జ్జితృవశ్చద్వీజ గచ్ఛ లఘుగతిః తత్ర నిర్వృష్టత్వాత్ క్షిప్రగమన
స్సౌ ॥ ౧౩ ॥ లఘుక్షిప్రమగింద్రతమిత్యమగః ॥ భూయః పునరవ్యుత్తర
ణైవ ఉత్తరమగేణైవ వ్రజ గచ్ఛ తృతీయావిధానే ॥ వా ॥ పృథ్వీత్యా
దిభ్యః పసంఖ్యానమితి తృతీయా యథా కశ్చిద్బహువల్లభః కుత్రచిత్
క్షేత్రే కళత్రే గూఢం విహృత్య ॥ ౧౪ ॥ త్రేత్రం శరీరకేదారే సిద్ధస్తానక
ళత్రయోరితి విశ్వః ॥ స్వదాక్షిణ్యభంగభయాన్నీచమగేణ నిర్గత్య పు
నశ్చ రావ్యధ్యక్ష్యవ సంచరతి తద్వదితి ధ్వనిః ॥ ॥ ౧౬ ॥

{ తావమాసారప్రశమితవనో (దవో) పష్టపంసాధుమూర్ధ్నా }

{ వక్ష్యత్యధ్వశౌమపరిగతం సానుమానామృకూటః | న }

.. చా ॥ తావమితి ॥ ఆమృతః చూతాః కూశేషం శిఖితాః యస్మిన్ శ్రీ
మృకూటానామ సానుమాన్పర్యతః ॥ ౧౧ ॥ ఆమృతశ్చ తారసాలోశా ॥
కూటాశ్రీశిఖరంశృంగమితి చామరః ॥ ఆసారో ధారావృష్టిః ॥ ౧౨ ॥ ధా
రాసంపాతాసార ఇత్యమగః ॥ తేన ప్రశమితో వనానాముపష్టవో దవా
గ్ని ర్యేన తం కృతోపకారమిత్యథః ॥ అధ్వశౌమేణ పరిగతం వ్యాప్తత్వాం
సాధు సమ్యక్ మూర్ధ్నా వక్ష్యతి వాథా వహతైర్లబ్ధ తథాహిక్షు
శ్చః కృషణోపి ॥ ౧౩ ॥ తుద్యోదదిద్యోకృషణే నృశంస ఇతి యాదవః ॥ స
శ్రీయాదం సంశ్రయతాయ మిత్రే సుహృది ॥ ౧౪ ॥ అథమిత్రం సంఖ్యాను
మృదిత్యమగః ॥ ప్రాప్తి ఆగత్యేనతి ప్రథమమకృతాపేక్షయా ధారోన్విత
శ్చైవ రావ్యధ్యక్ష్యవ సంచరతి తద్వదితి ధ్వనిః ॥ ॥ ౧౬ ॥

చున్నతస్స ఆమృకూటః కింపునః విముఖానభవతీతి కిముపక్తవ్యమిత్యథః
 వలెన ప్రథమావసథే సౌఖ్యలాభాత్ కార్యసిద్ధిరస్తీతినూచితి తదుక్తం
 నిమిత్తనిదానైః ॥ ౧౧ ॥ ప్రథమావసథేయస్య సౌఖ్యంతస్యాఖిలధ్వని శు
 భంభవతియాత్రాయామన్యధాత్వశుభంభువిమితి ॥ . * * ॥ ౧౭ ॥

{ ఛన్నోపాంతఃపరిణతఫలద్యోతిభిః కాననామైః }
 { త్వయ్యారూఢే శిఖరమచలస్నిగ్ధవేణీ సంచలైః । }
 { నూనంయాన్యత్యమరమిథున ప్రేక్షణీయామవస్థాం }
 { మధ్యేశ్వమస్తనభవభువశ్యేషవిస్తారపాండుః ॥ ౧౮ ॥ }

వ్యా ॥ ఛన్నైతి ॥ హేమేఘ పరిణతైః పరిపక్వైః ఫలైః ద్యోతంత
 త్పరితథాక్షైః ఆపాఢేవనచూతాః ఫలంతి పద్యంతేచ మేఘవాతేనేత్యాశ
 యః కాననామైర్వనచూతైః ఛన్నోపాంతః ఆవృతపార్శ్వః అదలః ఆ
 మృకూటాద్విః స్నిగ్ధవేణీసంచలైః మస్మణకేశబంధసచ్ఛాయేశ్వమవర్ణ
 ఇత్యథః ॥ ౧౧ ॥ వేణీతు కేశబంధజలస్మృతావితియాదవః ॥ త్వయి శిఖ
 గం శృంగమారూఢేసతి యన్యచభావేన భావలక్షణమితి సప్తమీ మధ్య
 శ్వమః శేషమధ్యాదన్యత్ర విస్తారే పరితః పాండుః ॥ ౧౨ ॥ హరిణఃపాం
 డురఃపాండురిత్యమరః ॥ భువః స్తనభవ అమరమిథునానాం ఖేదరద్వం
 దావనాం ప్రేక్షణీయాం దగ్ధనీయాం అవస్థాంస్థితిం యన్యతి నూనంమి
 థునగ్రహణం కామినామేవ స్తనల్యేనోల్పేక్షాసమ్భవతీతికృతం యథా
 రతిపరిశ్రాంతః కశ్చిత్కామీ కామినీకుచకలశై విశ్రాంత్యైః సప్తపితితద్వ
 ద్భవానపి భువోనాయికాయాస్తనభవతిధ్వనిః ॥ . . . ॥ ౧౮ ॥

{ స్థితావతస్త్రిన్వనచరవధూభుక్తకుంజేముహూర్తం }
 { తోయోత్సర్గదుగ్రతతరగతిస్తత్పరం వత్కత్తిర్యః । }
 { రేవాంద్రక్ష్యస్యపలవిషమేవిన్ద్యపాదేవిశీర్షాం }
 { భక్తిచ్చౌదైరివవిరచితాంభూతిమంశేగజస్య ॥ ౧౯ ॥ }

వ్యా ॥ స్థితైతి ॥ హేమేఘ వనచరంతీతివనచరాః ॥ నూ ॥ తత్పు

మేఘసందేశ సవ్యాఖ్యానే

రుషేకృతిబహుళమితి బహుళగ్రహణాదలుజ్ఞభవతి తేషాం వధూభిర్బు
 క్తాః కుంజాః లతాగృహాయస్త్రిక్ తస్త్రిక్ ॥ ౧ ॥ నికుంజకుంజౌవాక్లిబేల
 తాదిపిహితోదరఇత్యమరః ॥ తత్ర లై నయనవినోదాస్తీత్యథః తస్మి
 న్నామృకూటే ముహూర్తం అల్పకాలంస్థిత్యానతుచిరః ॥ కార్యవిరోధా
 దితిభావః ॥ ౧ ॥ ముహూర్తమల్పకాలేన్యాద్భుతికాద్వితయేపిచేతి శబ్దా
 యవే ॥ స్థిత్యా విశ్రమ్య తోయోత్సగేణ తావమాసారేత్యుక్తేన వపే
 ణ దుగ్రతతరగతిః లాఘవాదైతొరతిక్లిష్టగమనస్సక్ తత్పరం తస్మాదా
 మృకూటాత్ పరమనంతరం వత్త మాగంతీణః అతిక్రాంతః ఉప
 త్తైః పాషాణైః నిషమే నిమ్నోన్నతే వింధ్యస్యాద్యైః పాదే ప్రత్యంత
 వర్వతే ॥ ౧ ॥ పాదాహప్రత్యంతపర్వతాభివ్యవహరః ॥ విశేణాం సమంత
 తోవిస్సమరాంపతేన కన్యాశ్చిదతికాముక్యాః ప్రియతమచరణపాతాపి
 భవన్యతే రేవాం సర్పదాం ॥ ౧ ॥ రేవాతు సర్పదాసామోద్భవామేఖల
 కన్యకేత్యమరః ॥ గజన్య అంగశరీరే భక్తయః రేఖాః రచనాఇతి యావ
 త్ ॥ ౧ ॥ భక్తిర్నిషేవణేభాగే రచనాయామితిశబ్దార్థవే ॥ తాసాంచేదైః
 భంగిభిః విరచితాంఘాలిం శృంగారమివ భసితమివవా ॥ ౧ ॥ భూతిర్తాత్త
 జ్ఞశృంగారే జాతాభస్త నిసమ్నదీతివిశ్వప్రకాశః దీప్త
 హంస్తే నయనకౌతుకలాభఇతిభావః ॥ ॥ ౧౯ ॥

{ తస్యాస్తీక్తేర్వనగజమదైర్వాసితం వాంతవృష్టిజ్ఞే }
 { మ్భూకుంజప్రతిహతరయంతోయమాదాయగచ్ఛే! }
 { అంతస్సారంఘనతులయితం నానిలశ్శక్త్యేతి తావం }
 { రిక్తస్సర్వోభవతిహిలఘుఃపూర్ణతాగౌరవాయ ॥ ౨౦ ॥ }

వ్యా ॥ తస్యాఇతి ॥ హేమేఘ వాంతవృష్టిరుద్ధీణపక్షస్సక్ కృతవ
 మనశ్చ వ్యజ్యతే వాంతేత్యత్ర ॥ సూ ॥ ఆదితశ్చేతిచకారాదిబృతిషే
 థః తిక్తైస్సుగంధిభిః తిక్తరసవద్భిశ్చ ॥ ౧ ॥ తిక్తారసేసుగంథాచైతివిశ్వః
 వనగజమదైర్వాసితం సురభితం భావితంచ ॥ క్షౌ ॥ హేమవద్వింధ్యమల

యా గజానాం ప్రభవానగాభితి విదధ్యస్య గజప్రభవత్వాదిలిఖానః ॥ ౭
 మూర్ఖకుండైః ప్రతిహతరయం ప్రతిబద్ధవెగం సుఖపేయమిత్యర్థః ఏతే
 న లఘుత్వం కషాయభావనాచధ్యన్యతే । తస్యాః రెవాయాః తాయమా
 దాయ గచ్ఛేః వ్రజ శౌఘన అంతస్సారోబలం యస్యతం త్వాం అనిలః
 ఆకాశవాయుః శారీరశ్చ గమ్యై తులయితుం చలయితుం నశక్నోతి శక్తో
 నభవిష్యతి తథాహి రిక్తోస్తస్సారశూన్యః సర్వః లఘుః గురుర్భవతి ప్రకం
 వ్యోభవతీతి శేషః పూణతాసారవత్తా గౌరవాయ అప్రకమ్యత్యావయ
 భవతీత్యర్థః అయమత్ర ధ్వనిః ఆదౌ వమనశాధితస్య పుంసః పశ్చా
 త్ క్లేష్టశోషణాయ లఘుతిక్తకషాయామ్బుపానాల్లబ్ధబలస్య నవాతప్ర
 కొపస్సస్యదితి యథాహబాహుటః ॥ శ్లో ॥ కషాయాశ్చాపిమాస్తస్య వి
 శుద్ధౌ క్లేష్టశోషితాః । క్షుత్తిక్తాః కషాయావా యేనిసగాత్కఘాపహః
 కృతశుద్ధైః క్రమాత్పితపేయాదేః పథ్యభోజనః । వాతాదిభిర్నబాధా
 స్యాదిందియైరివయోగినభితి ॥ ॥ ౨౦ ॥

{ నీపం దప్తావ హరితకపిశం కెసరైరధయాక్షైరావి }
 { భూతప్రథమముకుళాః కందళిశ్చానుకచ్ఛమ్ । }
 { జగ్ధావరణ్యేవ్వధికసురభింగస్తమామ్రాయచోరావ్య }
 { స్సారంగాస్తేజలలపమచస్సూచయిష్యంతిమార్గమ్ ॥ }

వ్యా ॥ నీపమితి ॥ సారంగాః కురంగాః మతంగజా (భృంగా)వా॥ని॥
 సారంగశ్చాతకెభ్యః కురంగైశ్చ మతంగజభితివిశ్వః ॥ అథరూక్షైః ఏక
 దేశాద్గల్గైః కెసరైః కింజల్కైః హరితంపాలాశవణైః కపిశం శ్యామపీ
 తుల ॥ ని ॥ పాలాశాహరితోహరిత్ । శ్యావస్సస్మత్కపిశభితిచామరః॥
 హరితంచ తత్కపిశంచ హరితకపిశం ॥ సూ ॥ వణోవణ్యైః నైతిసమా
 నః నీపం స్థలకదమ్బకుసుమం ॥ ని ॥ అథకదమ్బకే । నీపస్సస్మత్పుల
 కశ్రిమాన్సావ్రావృషేణ్యః హలిపియభితిశ్చదాణవే ॥ దప్తావ ఖాదిత్యేత్వ
 ధ్నః తథా కచ్ఛేష్యనూపేషు అనుకచ్ఛం ॥ సూ ॥ అవ్యయం విభక్తి

త్యాదినా విభక్త్యర్థేవ్యయాభావః ॥ ౧ ॥ జలప్రాయమనూపసాన్యో
త్పంసికచ్ఛస్తథావిధిత్యమరః ॥ ఆవిర్భూతప్రధమాఃప్రధమోత్పన్నాః
ముకుళాః యాసాంతాః కన్దళీః భూకదళీః ॥ ౧ ॥ ద్రోణపణేన్ద్విగం
దా కందళీభూకదళ్యపీతిశబ్దాణామే ॥ జద్వా భక్షయిత్వాచ ॥ సూ ॥ అ
దోజగ్దిల్యేభిత్వదేజగద్ధిరాదేశః అరణ్యేష్యధికసురభిమతిఘ్రాణతర్ప
ణందద్దారణ్యేషి వ్రతిపారె ఇదమపి విశేషణమథవత్సన్యత్ ॥ కింతు కన్ద
ళీశ్చదృష్టేవ్రత్యనవయోద్రప్తవ్యః ఉర్వావ్యః భూమేః గంధమాఘ్రాయచ
జలలవముచః ఉదకబిందూక్ వషణతః తే తవ మాగం సూచయిష్యం
తి అనుమాపయిష్యంతి యత్రయత్రవృష్టికార్యం సీవకుసుమాదికం దృ
శ్యతే తత్రతత్ర త్వయావృష్టమితి దృష్టృభిరనుమీయితఇత్యర్థః ॥౨౦॥

{ అంభోబిన్దుగ్రహణచతురాంశ్చాతకానీ వక్షమాణా }
{ శ్శ్రేణీభూతాఃపరిగణనయానిదిశంతౌ బలాకాః । }
{ తావమాసాద్యస్తనితసమయే మానయిష్యంతి సిద్ధా }
{ సోత్కంరానిప్రియసహచరీ సంభ్రమామింగితాని ॥ }

వ్యా ॥ అమ్భుఇతి ॥ ప్రక్షిప్తమపివాన్యాఖ్యాన్యతే అమ్బుబిందూనా
వయోదకబిందూనాంగ్రహణే ॥ క్లౌ ॥ సర్వసహపతితమంబునచాత
కానామితి భూసుస్పృష్టోదకస్య తేషాం రోగహేతుత్వాదంతరాళవ
తద్బిందుసీవికారే చతురాంశ్చాతకానీవక్షమాణాః కౌతుకాత్పశ్యంతః అ
శ్రేణయశ్శ్రేణయస్సమృద్ధమానాభూతాః శ్రేణీభూతాః బద్ధపక్షుర్యః ॥
వా ॥ అభూతతద్భావేచివి ॥ కుగతిప్రాదయఇతినమాసః అథవా అశ్రే
ణ్యశ్శ్రేణోభూతాః శ్రేణీభూతాః అత్రాపి చవ్యంతతవవివక్షాయాం
పూర్వవత్సమాసః । చవ్యర్థమాత్రవివక్షాయాంతు ॥ సూ ॥ శ్రేణ్యాద
యః కృతాదిభిరితినమాసః బలాకాః బిసకంఠికాః ॥ ౧ ॥ బలాకాబిసకంఠి
కత్వమరః ॥ పరిగణనయా ఏకా ద్వై తిసృశ్చతసృఇత్యాదీ సుఖ్యానైన
నిదిశ శంతః హస్తేన దర్శయంతః సిద్ధాః స్తనితసమయే త్వద్గజాతకాత

సోత్కం రాన్యత్కం రా సహితాని ఉత్కం రా పూర్వకాణి ప్రియసహచరీ
ణాం సంభ్రమేణాలింగితాని ఆసాద్య స్వయంగ్రహశ్లేషసుఖమనుభూయే
త్యథః తాం మోహనయిష్యంతి బహూకరిష్యంతి తస్మిన్మిత్తతావత్సుఖ
భావస్యేతి భావః ॥ .. . ॥ ౨౨ ॥

{ ఉత్పశ్యామి దుగ్రత మపి సఖ మత్ప్రియార్ద్రం యియా }
{ సోకాలక్షైవం కకుభసురభౌపర్వతే పర్వలైలై । శు }

{ క్లాపాం గైస్సజలనయనైస్సాన్వగతీకృత్య కేశాః ప్ర }
{ త్యుద్యాతకథమపి భవాగంతుమాశున్యవస్యేత్ }

వ్యా ॥ ఉత్పశ్యామీతి ॥ హేసఖే హేమేషు మత్ప్రియాయేదం మ
త్ప్రియాథేయధాతథా దుగ్రతంక్షిప్రం ॥ ని ॥ లఘుక్షిప్రమరందుగ్రతమి
త్యమరః ॥ యియాసోః యాతుమిచ్ఛరపి ॥ వా ॥ యాలైస్సన్నంతాదు
పృత్యయః తెతవ కకుభైః కుటజకుసుమైః సురభౌసుగంధిని ॥ ని ॥ కకుభః
కుటజోజ్జ్వలనశ్చిత్తాణావే ॥ పర్వతేపర్వతే ప్రతిపర్వతం ॥ వ్యా ॥ వీ
స్సాయాంద్యిర్భావః కాలక్షైవం కాలవిళంబం ॥ త్రేపోవిళంబే నిందా
యామితివిశ్వః ॥ ఉత్పశ్యామి ఉత్ప్రిక్షే విళంబు హేతుందగ్గయ ఆశు
గమన్ ప్రాధేయతే శుక్లేతి సజలాని సానందబాష్పాణి నయనాని యో
షాంలైః శుక్లాపాం గైర్కయారైః ॥ ని ॥ మయూరౌబర్హిణౌబర్హి శు
క్లాపాంగశ్చిఖావళితియాదవః ॥ కేశాః స్వవాణీః ॥ ని ॥ కేశావాణీమ
యూరస్యేత్యమరః ॥ నాన్వగతీకృత్య సాన్వగతవచనీకృత్య ప్రత్యుద్యాతః
ప్రత్యుద్ధతః కృతాలిధ్యత్యథః భవా కథమపి యథాకథంచిత ఆశు
గంతుంన్యవస్యేత్ ఉద్యంజీత ప్రాధేనేలిజ్ ॥ సూ ॥ శేష ప్రథమశ్చ
తి ప్రథమపురుషః శేషశ్చాయం భవద్భవో యష్టదస్తచ్ఛబ్దన్యతిరే
కాత్ సాన్వగతీకృత్య కేశాశ్చత్యత్ర కేశాసాన్వరోప్యమాణస్య సాన్వగతవ
చనత్యస్య ప్రకృత ప్రత్యుద్ధమసాపయోగితావత్పరిణామాలజ్కారః ।
తదుక్తం అలజ్కారసర్వస్వే ॥ ఆరోప్యమాణస్యప్రకృతోపయోగిత్వే వ

{ పాండుచ్చాయోపచనవృతయః కైతవే సూచిభిన్నై }
 { ర్నిదారమైగృహబలిభజామాకలగ్రామచైత్యాః }
 { త్వయ్యాసన్నై పరిణతఫలశ్యామజంబూవనాంతాస్స }
 { మృత్యుం లేక తిపయదినస్తాయహంసాదశాః ౨౪ }

వ్యా || పాండివతి || హేమేమ త్వయి ఆసన్నై సన్నికృష్టే సతి కశా
 శానామజనపదాః సూచిభిన్నైః సూచిషు ముకుళాగ్రామ భిన్నైః
 వికసితైః || ౧ || కైతవీముకుళాగ్రామి సూచిస్సాన్వదితిశబ్దాణావే || కైత
 వైః కైతవీకుసుమైః గ్రీష్మకాలావసానే కైతవ్యః కుసుమితాభవంతిత్యాశ
 యః తాశ్చ తత్ర బహుళాస్సంతీతిప్రసిద్ధిః పాండుచ్చాయాః పాండువ
 ణాః ఉపవనానాం వృతయః కంటకశాఖావరణాని యేషులే తథోక్తాః
 || ౧ || ప్రాచీనం ప్రాంతతాపృతిరిత్యమరః || తథా గృహబలిభుజాం
 కాకాదిగ్రామ్యపక్షిణాం నీదారమైః కులాయనిర్తాతైః || ౧ || కులా
 యోనీడమస్త్రీయామిత్యమరః || చిత్వాయాజమానిచైత్యాని రథ్యా వృ
 ష్టాః || ౧ || చైత్యమాయతనెబుద్ధ విమెప్ప (వంద్య) చాద్యానపాదపక్ష
 తివిశ్వః || ఆకులాని సంకులాని గ్రామేషు చైత్యానియేషు తేతథోక్తాః త
 థా పరిణతైః పరిపక్వైః ఫలైః శ్యామాని జమ్బూవనాని త్రైరంతాః ర
 మ్యాః || ౧ || మృతావవసితేరమ్యే సమాప్తావంతక్షయతక్షితశబ్దాణావే ||
 తథా కతిపయేష్వదనీషు దివసేషు స్థాయినాం హంసా యేషులే తథో
 క్తాః ఏవంభిధాః సమృత్యుంతేభవిష్యంతి || సూ || పోటాయవతిస్తాక
 కతిపయేత్వాదినా కతిపయవదస్యోత్తరత్వప్రాప్తావపి దినశబ్దస్యోత్తరత్వం
 ఆస్యశాస్త్రస్య ప్రాయితత్వాత్ || . . . || ౨౪ ||

{ తేషాం దిక్షుప్రధితవిదిశాలక్షణాం రాజధానీం }
 { తావ సద్యః ఫలమవికలం కామకత్వస్య లబ్ధా }
 { తీరౌపాంతస్తనితసుభగంపాస్యసి సావయయత్తత్స }
 { భూభంగంముఖమివపయో వెత్రవత్కృష్ణలోర్ని || }

వ్రథమస్సర్గః

వ్యా || లెషామితి || దిక్సుప్రధిరం ప్రసిద్ధం విదిశేతిలక్షణం నామక
య్యయస్సాస్త్రాం || ని || లక్షణంనామ్నిచిహ్నాఃకలివిశ్వః || లెషాందశా
ణానాంసమ్బంధినీం ధియింలెస్యామితధానీ || సూ || కిరణాధికిరణయో
శ్చేతిల్యుక్త రాజ్ఞాంధానీరాజధానీ || వా || క్విప్యగాచపప్యేసమన్యతఇతి
వాద్యమితిసమాసః || తాం ప్రధాననగరీం || ని || ప్రధాననగరీరాజ్ఞాం
రాజధానీతికథ్యతఇతిశబ్దాణావే || గత్యా ప్రాప్య సడ్యః కామకత్వ
స్య విలాసితాయాః || ని || విలాసీకామకకామి శ్రీప్రహరతిలమ్పట
ఇతి శబ్దాణావే || అవికలం సమగ్రంఫలం ప్రయోజనం అద్ధా ప్రాప్స్య
తే త్వయేతిశేషః కర్తణిలుక్ కుతః యద్యస్తాత్ స్వాదు మధురం చలా
ఠోర్తయోయన్య తచ్చలోర్తి తరంగితం వేత్ర వత్సానామనద్యాః పయః
సభూభంగం భుక్తుతియక్తంచశనపీడయేతిభావః ముఖమివ అధరమివే
త్యధః తీరొపాంతేతటప్రాంతే యత్ స్తనితం తేనసుభగంయథాతథా
స్తనితశబ్దేన మణితమపిధ్వన్యతే || క్లౌ || ఊర్ధ్వముచ్చలితకంఠనానికం
హంకృతం మణితమభిఘ్నూషవదితిలక్షణాత్ || పాన్యసి పిబల్లెల్లాట్
క్లౌ|| కామినామధరాస్వాదస్సుగతాదతిరిచ్యతఇతిశాస్త్రనియమాదితిభావః

{ నీచైరాఖ్యం గిరిమధివసేస్తత్ర విశ్రామశేతో }
{ స్తవత్సమ్మర్కాత్పులకితమివప్రోథపుష్పైఃకదంబైః }
{ యఃపణ్యశ్రీరతిపరిమళోద్గారిభిర్నాగరాణాము }
{ ధ్వామానిప్రథయతిశిలావేత్తభిర్నాగైవనాని || ౨౬ || }

వ్యా || నీచైరితి || శేమేఘ తత్ర విదిశా సమీపే విశ్రామో విశ్రా
మః ఖదాపనయః || సూ || భావాధేః ఘృజ్జ్యోత్యయః || సపవశేతుస్త
న్యవిశ్రామశేతోః విశ్రామకారణాత్ విశ్రమాధమిత్యధః || సూ ||
షష్ఠీశేతుప్రయోగఇతి షష్ఠీ విశ్రామేత్వత్ర || సూ || నొదాత్తాపదే
శస్య మాంతశ్చానాచామెరితిపాణినీయే వృద్ధిప్రతిషేధేపి వాశ్రమోపేతి
చాంద్రవ్యాకరణే వికల్పేనవృద్ధివిధానాద్యోపసిద్ధిః ప్రోథపుష్పైః పు

బుద్ధుసుమైః కదమైః నీవపుక్షైః త్వత్సమ్మర్కాత్ పులకా అస్యసం
 బాతాఃపులకితః ॥ వ్యా ॥ తారకాదిత్వాదితచ్ఛ్రవ్యయః తం పులకితమివ
 క్షీణం నీచైరిత్యాఖ్యానామయస్యతంనీచైరాఖ్యం గిరిం అధివసేః గిరావ
 సేరిత్యధః ॥ సూ ॥ ఉపాన్వధ్యాజ్వసృతికర్తృత్వం యో నీచైర్గిరిః ప
 శ్యాః కేయాః స్త్రియః పణ్యస్త్రీయః ॥ ని ॥ వారస్త్రీగణికావేశ్యాప
 ణ్యస్త్రీరూపజీవినీతిశబ్దాణామే ॥ తాసాం రతిషు యఃపరిమళః గంధవి
 శేషః ॥ ని ॥ విమహాత్వైపరిమహో గంధజసమనాహగత్యమరః ॥ త
 ముద్గిరంతీత్యావిర్భావయంతీతి తథోక్తాని తైశ్శిలావేత్తభిః కందరైః నా
 గరాశాం పౌరాణాం ఉద్దామాన్యతూటాని యావనాని ప్రధయతిప్ర
 కటయతి ఉత్కటయావనాః క్వచిదనురక్తాః వారాంగనాః విస్రంభవిహ
 రకాంక్షిణ్యమాత్రాదిభయాన్నిశీధనమధే కంచనవివిక్తదేశమాశ్రిత్య
 రమంతే తచ్చాత్రబహుళమస్తీతిప్రసిద్ధిః అత్రాద్ధారశబ్దో గాణార్థత్వా
 త్ సజగుప్సానహః ప్రత్యుతకావ్యస్యాతిశాభాకరపవ తదుక్తందండినా ॥
 శ్లో ॥ నిష్కాంతోద్ధివాంతాదిగౌణవృత్తివ్యపాశ్రయమ్ । అతిసుందర
 మన్యత్రాగ్రామ్యకత్యైంవిగాహతృతి ॥ ॥ ౨౬ ॥

{ విశ్రాంతస్సన్వృజ వననదీతీరజాతాని సంచన్ను }
 { ద్యానానాం నవజలకణైర్యూధికా జాలకాని । }
 { గండస్వేదాపనయనరుజా క్లాంతకణ్ఠోత్పలానాం }
 { ఛాయాదానాత్క్షణవరిచితఃపుష్పలావీముఖానామ్ ॥ }

వ్యా ॥ విశ్రాంతృతి ॥ తత్ర నీచైర్గిరౌ విశ్రాంతౌ విసీతాధ్వశ్ర
 మస్సన్కలధవనె అరణ్యే యావనద్యః తాసాంతీరేషు జాతానిస్వయంరూ
 ధాని అకృత్రిమాణీత్యధః సదనదీతిపారే ॥ సూ ॥ పుమాం స్త్రియైశ్చైక
 శ్చేష్టో దుర్వారః ఉద్యానానామారామాణాం సంబంధీని యూధికాజాల
 కాని మాగధీముకుళాని ॥ ని ॥ అగ్రమాగధీ । గణికాయూధికాంబశ్చేత్య
 వృత్తిః ॥ ని ॥ కోధకజాలకకలికాకుల్పలముకుళాని తుల్యనీతిహాలాయుధకి

నవజలకఃశైః సింహన్నాదీర్ణకర్షణా అత్ర సింహతెరాదీర్ణకర్ణార్థత్యా
 ద్ద్రవద్రవ్యస్యకరణత్వం యత్రతుక్షరణమథః తత్రద్రవద్రవ్యస్య కర్ష
 త్వం యథా ॥ శ్లో ॥ రతస్సిక్త్యాకుమారీమసువైర్నిసింహంతమివామృతం
 త్వచీత్యాది ఏవంకిరత్యాదీనామపి ॥ శ్లో ॥ రజఃకిరతిమారుతః అవాకిరన్వ
 యోవృద్ధాస్తంలాజైఃపౌరయోషితశ్చత్యాదిష్వర్థభేదాశ్రయణైః రజో
 లాజాదీనాంకర్షత్వకరణల్యై వేదితవ్యతథా గండయోఃకబాలయోఃస్వేద
 స్యాపనయనేన ప్రమార్జనెనయాదుజాపీడా ॥ వ్యా॥ భిదాదిత్వాదబ్జ
 త్వయఃతయాక్లాంతానిష్లానాని కణోత్పలానియేషాంతేషాం పుష్పాణి
 లునంతీతిపుష్పలావ్యః పుష్పాపచాయకాః స్త్రియః కర్తృణ్యన్ ॥నూ॥
 టిడ్డాణభీత్యాదినాజీప్ తాసాంముఖాని లేషాంఛాయాయాః అనాతప
 న్యదానాత్ కాంతిదానంచభవ్యతే ॥ ౧ ॥ ఛాయాత్వనాతపేకాంతౌ
 ప్రతిబింబారు భాగ్యయోరిత్యమః ॥ కాముకదర్శనాత్కామినీనాం ము
 ఖవికాసోభవతీతిభావః క్షణపరిచితః క్షణంసంస్పృష్టస్సన్ నతుచిరంకా
 ర్యవిశంబినాత్ ప్రజ గచ్ఛ ॥ ॥ ౨౭ ॥

{ వక్త్రఃపంథా యదపి భవతః ప్రస్థితస్యాత్తరాశాం }
 { సాధోత్సంగప్రణయవిముఖామాస్తభూరుజ్జయిన్యాః }
 { విద్యుద్దామస్ఫురితచకితైర్యత్ర పౌరాంగనానాం }
 { లోలాపాంగైర్యదినరమసేలోచనైర్వంచితస్సాన్యః ॥ }

వ్యా ॥ వక్త్రీతి ॥ ఉత్తరాశాముదీచిందిశంప్రతి ప్రస్థితస్య భవతఃప
 న్నాః ఉజ్జయినీమాగః వక్త్రీయదపి దూరోయద్యపీత్యథః వింధ్యాదు
 త్రరవాహీన్యా నిర్వింధ్యాయాః పౌగ్భాగే కియత్యపిదూరే స్థితా ఉజ్జ
 యినీ ఉత్తరాపథస్తు నిర్వింధ్యాయాఃపశ్చిమఇతి వధోవక్త్రత్వం తథాపున్
 జ్జయిన్యాః విశాలానగరస్స ॥ ౧ ॥ విశాలోజయినీసమేక్షితమరశేషః ॥
 సౌధానాముత్సంగేషూపరిభాగేషు ప్రణయః పరిచయః ॥ ౧ ॥ ప్రణయ
 స్సౌన్యత్పురిచయే యాచూయాంసౌహృదేపేతియాదవః ॥ తస్య విముఖః

మెఘసందేశ సవ్యాఖ్యానై

పరాక్షుభః మాస్తభూః సభవేత్సథః ॥ సూ ॥ స్తూత్రరేలజ్ఞైశ్చితచకారా
దాశీరదేఽబుజ్ ॥ సూ ॥ సమాజ్యోగఇన్ద్రియాగమప్రతిషేధః యిత్రా
జ్ఞయిన్యాం విద్యుద్దామ్నాం విద్యుల్లతానాంస్ఫురితేభ్యః స్ఫురజ్జేభ్యఃచ
కిలైః భీలైః లాలాపాంకైశ్చలతుటాక్షైః పౌరాంగనానాం లోచనై
ర్మయనైర్మరమసేయదివంచితఃప్రతారితః స్యాః జన్మవైఫల్యంభవేదిత్వర్థో

{ పీచిత్తోభస్తనితవిహగశ్రేణికాంచీగుణాయాస్సం }
{ సవంత్యాస్థలితసుభగం దర్శితాపతనాథః । }

{ నిర్విద్యాయాఃపథిభపరసాభ్యస్తరస్సన్నివత్స (స్త్రీ) }
{ తామాద్యప్రణయవచనంవిభ్రమోహిప్రియేషు ॥ }

వ్యా ॥ సమృత్సుజ్ఞయినీంగచ్ఛత్రస్య మధ్యేమాగం నిర్వింధ్యాన
మృంధమాహ ॥ పీచీతి ॥ హేసఖే పథి ఉజ్జయినీమాగేఁ పీచిత్తోభేణ తర
జ్గచలనై న స్తనితానాం ముఖరాణాం ॥ వ్యా ॥ కర్తరిక్తః విహగానాం
హంసాదీనాంపక్ష్టిః శ్రేణీరేవ కాంచీగుణోయస్యాస్తస్యాః స్థలిరేనో
పస్థలనేన మదస్థలిరేనచ సుభగంయథాతథా సలనర్పంత్యాః ప్రవహం
త్యాః గచ్ఛంత్యాశ్చ తథాదర్శితా ప్రకటితా ఆవర్తింభసాంభ్రమవవనా
భిర్యయాతస్యాః ॥ నిస్సాదావతోఁభసాంభ్రమఇత్సేమరః ॥ నిష్క్రాం
తావింధ్యాన్నిర్వింధ్యానామనదీ ॥ సూ ॥ నిరాదయఃక్రాంతాద్యథేవ
ఇచ్చమ్యేతిసమాసః ॥ సూ ॥ ద్విగుప్రాస్తాపన్నైత్యాదినా పరవల్లింగతా
ప్రతిషేధః ॥ తస్యాఃసద్యాఃసన్నివత్స సంగత్య రసాజలమభ్యంతరేయస్య
సః అన్యత్ర గసేన శృంగారణాభ్యంతరీభవ అంతరంగోభవ సర్వదా ర
సమసుభవేత్సథః ॥ ని ॥ శృంగారాదౌజలపీర్యే సువణేవిషశుక్లయోః
తిక్తాదావమృతేచైవ నిర్యాసేపాగదేధ్వనౌ ॥ ఆస్వాదెబ్రహ్మణిరసఇతిశ
బ్దాణవే ॥ నసుతత్ప్రథానామతరేణ కథుతత్రానుభవఇత్యతరహ
॥ స్త్రీణామితి ॥ స్త్రీణాం ప్రియేషువిషయే విభ్రమోహిసవ ఆద్య
ప్రణయవచనం ప్రాథనావాక్యంహి లోకే స్త్రీణామేషస్వభావ

యద్విలాసైరేవ రాగప్రకాశనం నతు కంఠతల్లితిభాషః విభ్రమశ్చాత్ర
శాభినందన్మనాదిర్మక్తవన || || ౨౯ ||

{ వేణీఘాతప్రతనునలిలా సాత్వతీ తస్య సింధుః }
{ పాండుద్భావాతటరుహతరుభ్రజిభిర్జీర్ణపక్షైః }
{ సౌభాగ్యంతే సుఖవిరహావస్థయా వ్యంజయంతీ }
{ కాశ్యపంయేనత్యజతివిధినానర్పయైవోపపాద్యుః || }

వ్యా || నిర్వింధ్యా యా విరహావస్థాం వణాయం స్తన్నిరాకటణం పా
శ్చయతే || వెణీతి || అవేణీవేణీఘాతం వేణ్యాకారం ప్రతను సూక్ష్మంచ
నలిలంయస్యాసా తథాక్తా అన్యత్రవేణీఘాతకేశపాశేతిచభ్యన్యతేరొ
హంతీతిరుహః || వ్యా || ఇగుపథలక్షణః కప్రత్యయః తటయో రుహః
రూఢాః యేతరవస్తేభ్యో భ్రశ్యంతితితథోక్తేః జీణపక్షైశ్శుష్కపక్షైః
పాండుద్భావా పాండువణా అతవ సౌసుభగ విరహావస్థయా పూ
ర్వోక్తప్రకారయాకరణనాతీతస్య ఏతావంతం కాలమతీత్య గతస్యవ్యా
పితస్యేత్యథః తె తవ సౌభాగ్యంసుభగత్వం || సూ || హృద్భగసింధు
నైపూర్వపదస్య చేత్యభయపదవృద్ధిః వ్యంజయంతీ ప్రకాశయంతీ సఖలు
సుభగోయమంగనాః కామయంతితిభాషః సామ్రావ్యక్తా సింధుర్నదీని
ర్వింధ్యాభ్యా || ని || స్త్రీనద్యాం నానదేసింధు దేశశబదేంబుధాగజ
తివైజయంతీ యేనవిధినా వ్యాపారేణ కాశ్యపత్యజతి సవిధిః త్వయై
వోపపాద్యుః సుపాద్యుః కిర్తవ్యత్యథః సచ విధిరేక త్రవృష్టిరన్యత్ర
సంభోగః తడభావనిబంధనత్వాత్కాశ్యపేత్యితిభాషః । ఇయం పంచమీ
మదనావస్థా ఉక్తుంచరిరహస్యే || శ్లో || నయనప్రీతిః ప్రథమాచిత్రాన
జ్ఞస్తతోధసంకల్పః । నిద్రాచ్ఛేదస్తనుతావిపయనివృత్తిస్త్రపానాశః । ఉ
న్మదామూర్ఖామృతిరిత్యతాన్మరదశాదశ్చేవస్యరితి తామతీతస్యేతిపా
రమాశ్రిత్య సింధుర్నామ నద్యంతరమితి వ్యాఖ్యానంతు సింధుర్నామ
కశ్చిన్నదః కాశ్చీరదశే స్తినదీతు కుత్రాపినాస్తీత్యపేక్ష్యమిత్యాచక్షుః ||

{ ప్రాప్త్యానుతీనుదయనకథాకోవిదగ్రామస్పద్మాక్షా
 { పూర్వోద్దిష్టామనుసంపురీం శ్రీవిశాలాంవిశాలాం । }
 { స్వల్పీధూలైసుచరితఫలై స్వగీతాం గాంగతానాం }
 { శేషీపుత్రైర్హృతమివదివశకాంతిమత్థండమేకం ॥ }

వ్యా ॥ ప్రాప్త్యతి ॥ విదంతీతివిదాః ॥ వ్యా ॥ ఇగుపథలక్షణకప్ర
 త్యయః ఓకసః పేద్యస్థానస్య విదాః కోవిదాః ॥ వ్యా ॥ ఓకారోలుప్తః
 పృథోదరాదిత్వాత్సాధుః ఉదయనస్య వత్సరాజస్య కథానాం వాసవద
 త్రాపహరశాద్యత్యద్భుతోపాఖ్యానానాం కోవిదాస్తత్వజ్ఞాః గ్రామేషు
 యేషుద్వాః లెయేషుతాక్షా అవంతీంస్తన్నామజనపదాక్షా ప్రాప్య తత్ర
 పూర్వోద్దిష్టాం పూర్వోక్తాం ॥ క్లా ॥ సౌధాత్సంగప్రణయవిముఖౌ మా
 స్తథూరుజ్జయిన్యాఇత్యుక్తామిత్యధః ॥ శ్రీవిశాలాంసంపన్నహతీం ॥ ని॥
 శాభాసమ్మత్తిపద్మాసు లక్ష్మీశ్చ గ్రిహితకథ్యతీతి శాశ్వతః ॥ విశాలాంపురీ
 ముజ్జయినీం ॥ ని ॥ విశాలోజ్జయినీసమేఇత్యమరశేషః ॥ అనుసర ప్రజక
 థమివస్థితాం సుచరితఫలే పుణ్యఫలై స్వగోపభోగలక్షణై స్వల్పీధూ
 లై అల్పవశిష్టేనతీత్యధః గాం ఇలాంగతానాం ॥ ని ॥ గౌరిలాకుంభినీ
 క్షమేత్యమరః ॥ పునరపి భూలోకభాజామిత్యధః స్వగీతాం స్వగీ
 వతాం జనానాం శేషైర్భుక్తావశిష్టైః హృతమానీతం స్వగీతాధాన్యమీత
 కమశేషానాం స్వగీతానస్యావశ్యంభావాదితిభావః కాంతిరస్యాస్తీతి
 కాంతిమత్ ఉజ్జ్వలం సారథూతమిత్యధః ఏకంముఖ్యం యదావ భుక్తా
 దన్యత్ ॥ ని ॥ ఏకేముఖ్యాన్యకెవలాఇత్యమరః ॥ దివః స్వగీతస్య ఖం
 డమివస్థితామిత్యుత్పైతౌ ఏతేనాతిక్రాంతసకలభూలోకగతనగరసౌభా
 గ్యసారత్వముజ్జయిన్యావ్యజ్యతే ॥ ౩౦ ॥

{ దీక్షితుర్వనృటు మదకలం కూజితం సారసానాం }
 { ప్రత్యూషమెన్నుటితకమలామోదమైతీకషాయః । }
 { యత్రీశ్రీణాంహరితుసురలక్ష్మణి మంగానుకూలశ్చి }
 { ప్రావృతఃపీయతమఇవప్రార్థనాచాటుకారః ॥ ౩౧ ॥ }

వ్యా ॥ దీక్షితుశ్చర్యన్నితి ॥ యశ్చవిశాలాయాం ప్రత్యూషేష్వహర్తు
 ఖే ॥ ౧ ॥ ప్రత్యూషోహర్తుఖంకల్యమిత్యమరః ॥ పటు ప్రస్ఫుటం మద
 కలం మదేనావ్యక్తమధురం ॥ ౧ ॥ ధ్వసోతుమధురాస్పృశే ॥ కలశ్చత్య
 మరః ॥ సారసానాం పక్షివిశేషాశాం ॥ ౧ ॥ సారసోమైధునీకామీ గోస
 దక్షిణపుష్కరాహ్వయశ్చిత్రయాదవః ॥ యద్వా సారసానాం హంసానాం
 ॥ ౧ ॥ చక్రాంగసారసోహంసశ్చతీశద్ధాణవే ॥ హుజితం రుతం దీర్ఘకు
 ర్షన్ సంతానయన్నిత్యధః ॥ యావద్వాతం శబ్దానునృతైరితి భావః ॥
 ఏలేన ప్రియతమః స్వచాటువాక్యానుసారిక్రిడా వక్షి కూజతం అవిచ్ఛి
 న్నీకుర్యన్నితచగమ్యతే స్ఫుటితానాం వికసితానాం కమలానామామో
 దేన పరిమళేనసహ మైత్యస్రసంసగేణ కమాయస్సరభిః ॥ ౧ ॥ రా
 గద్రవ్యకమాయోస్త్రీనిర్యాసేసాగభేరనశ్చిత్రయాదవః ॥ అన్యత్ర విమర్ష
 గంధీత్యధః ॥ ౧ ॥ విమర్షోత్తైపరిమళోగంధేజనమనోహర ॥ ఆమో
 చస్సీతినిహోరీత్యమరః ॥ అంగానుకూలః మాంద్యాత్సుఖస్పర్శః అన్య
 త్ర గాఢాలింగనదత్తగాత్రసంవాహనశ్చత్యధః ॥ భవభూతినాచోక్తం
 ॥ శ్లో ॥ అశిథిలపరిరమ్యైర్దత్తసంవాహనానీతి సంవాహ్యాం లేచ సురత
 శ్చాంతాః ప్రియైర్యవతయశ్చిత్రభావః ॥ కవిరేవవక్ష్యతి సంభోగాంతే మ
 మసముచితోహస్తసంవాహనానామితి శీప్రానామతత్రత్యాకాచిన్న
 దీ లస్యాఃవాతః శీప్రావాతః శీప్రాగ్రహణం క్షేత్యవ్యతనాథంప్రా
 థానా సుగతయాజ్ఞా తత్ర చాటూని కరోతీతితథోక్తః ॥ పునస్సరతార్దం
 ప్రియవచనప్రయోక్తేత్యధః ॥ వ్యా ॥ కమణ్యణ్యప్రత్యయః ప్రియతమో
 వల్లభశ్చ (స్త్రీణాం సురతగ్లాని పూర్వరతిభాదం హరతి నుదతి చాటూ
 క్తిభిర్విస్తృతపూర్వరతిభేదాః స్త్రీయః ప్రియతమప్రాధానాం సఫల
 యంతీతిభావః ప్రాధానాచాటుకారః ॥ ఖండితనాయకానునెతేతి వ్యా
 ఖ్యానై సురతగ్లానిహరణమేవ నసమ్భవతి తన్యాఃపూర్వం సురతాభా
 వాల్ పశ్యాత్తనసురతగ్లాని హరణంతు నెదాసీంతనకౌశలమనాథాచా

టువచనసాధ్యమిత్వపై త్రైవీచితావివేకినాం || క్లౌ || జ్ఞాతేన్యాసంగో
వికృతేఖండితేన్యాక మాయితేతిదశరూపకే || || 32 ||

{ హారాస్తారాం సరళఘటికాకోటిశశ్శంఖశుక్తిః }
{ మాసశ్యామాన్తర్కతమణీచన్దయాఖప్రరోహణః | }
{ దృష్ట్యాంసాన్యంవివణిరచితాన్విదురమాణాంచభక్తాం }
{ త్వంలక్ష్యంతేసలిలనిధయస్తాయమాత్రావశేషాః || 33 || }

వ్యా || ఇతఃపరం ప్రక్షిప్తమపి క్లౌకత్రయంవ్యాఖ్యానయతే || హారా
న్వితి || యస్యాం విశాలాయా కోటిశః వివణిమ పద్యపీఠికాసు || ని || వి
వణిపద్యపీఠికేత్యమరః || రచితా ప్రసారితా ఇవంచవిశేషణం య
థాలింగం సర్వత్రసమ్పద్యతే తారా శుద్ధా || ని || తారోముక్తాది
సంశుద్ధా నక్షత్రేశుద్ధమాక్తికఇతివిశ్వః || తరళఘటికాన్తధ్వవణిభూత
మహారత్నా || ని || తరళోహరమధ్యగత్యమరః || ని || పిండమణా
మహారత్నై ఘటికాబద్ధపారదఇతిశబ్దాణావే || హరాన్ముక్తావళీ తథా
కోటిశః శంఖా కమ్బూశ్చ శుక్తిః ముక్తాస్ఫటాంశ్చశంఖశుక్తిః || ని ||
ముక్తాస్ఫట స్త్రియాంశుక్తిశ్శంఖసాన్యత్కంబుర స్త్రియామిత్యమరః ||
ఘాసః బాలత్యణం || ని || శవ్వందాలత్పణుఘాసఇత్యమరః || తదవ్యచాప్య
మా ఉన్మయాఖప్రరోహణ ఉద్గతరశ్మన్కురా మరకతమణీగ్ధా
త్తతాని తథా విదురమాణాం భంగా ప్రవాళఖండాంశ్చ దృష్ట్యా సలిల
నిధయః సముద్రాః తాయమాత్రమవశేషో యేషాంలె తథోక్తాః సల
క్ష్యంతే తథానుమీయంతఇత్యశః రత్నాకరాదవ్యతిరిచ్యతే రత్నాది
సర్వసమ్పద్ధిరియమితిభావః || || 33 ||

{ ప్రసాదసప్రసియదుహితరం వత్సరాజోత్రజయే }
{ వ్రామంతాళదురవసనమమాదత్రితస్తేన రాజ్ఞః | }
{ అత్రోద్భాగంతఃకిలనలగిరిస్తంభముతాపట్య దమా }
{ దిత్వాగంతూన్రమయతిజన్మయత్రబంధూసభిజ్ఞః || }

హ్య ॥ ప్రద్యోతస్యేతి ॥ అత్ర ప్రదేశే పత్నరాజో పత్న దేశాధీశ్వరః
ఉదయనః ప్రద్యోతస్య ప్రద్యోతనామ్నః ఉజ్జయినీనాయకస్య రాజ్ఞః
ప్రియదుహితరం వాసవదత్తాం జహౌ జహార అత్ర స్థలై రప్రేవ రాజ్ఞః
ప్రద్యోతస్యేవ హేమం సౌవణ్యం తాళదుర్మువనమథూల్ అత్ర నల్గ
చిర్వా మెంద్రదత్తస్తదీయోగజః దర్వాన్త దాల్ స్తంభమాలానం ఉత్పాట్య
ఉద్భవ్య ఉద్భాంతః ఉత్పవ్య భృమణంకృతవాన్ కిల ఇతీత్యంభూతాభిః
కథాభిరిత్యథాః అభిజ్ఞః పూర్వకథాకోవిదాజనః అగంతూన్ దేశాంత
రాదాగతాన్ ॥ సూ ॥ సితనిగమిత్యాదినా బేణాదికస్తునృత్యయః బ
న్మాన్ యత్ర విశాలాయాం రమయతి వినోదయతి అత్ర భావికాలంకా
రః తదుక్తం ॥ క్లౌ ॥ అతీతానాగలైయత్ర ప్రత్యక్షత్వేనలక్షితే ॥ అత్య
ద్భుతార్థకథనాద్భావికంతదుదాహృతమిలి ॥ ॥ ౩౪ ॥

{ పత్రశ్యామాదినకరహయస్పథినో యత్ర వాహా }
{ శ్నేలోదగ్రాస్తవమివకరిణోవృష్టిమంతఃప్రభేదాల్ }
{ యోధాగ్రణ్యఃప్రతిదశముఖంసంయుగే తస్తివాంసః }
{ ప్రత్యాదిష్టాభరణరుచయశ్చంద్రహాసవ్రణాంకైః ॥ }

వ్యా ॥ పత్రేతి ॥ హేమేఘ యత్ర విశాలాయాం వాహః హయాశ్చ
పత్రశ్యామాః పలాశవణాః అతపవ దినకరహయస్పథినః వణాతో
వేగతశ్చ సూర్యాశ్వకల్పాః తథా శ్నేలోదగ్రాః శైలవదున్నతాః కరిణాః
గజాఃప్రభేదాన్తదస్సావాద్దేశాః త్వమివ వృష్టిమంతః అగ్రంసయంతీ
త్యగ్రణ్యః ॥ సూ ॥ సత్సూద్విపెత్యాదినాక్విప్ ॥ వ్యా ॥ అగ్రగ్రామ్న
భ్యాం నయతేరితితత్వం యోధాగ్రణ్యోభటకేస్తాః సంయుగేయధైర్య
తిదశముఖమభిరావణం తస్తివాంసః స్థితవంతః అతపవ చంద్రహాసవ్ర
ణాః రావణాసిక్షతాన్యైవ అజ్ఞాన్భిష్పాని తైః ॥ ని ॥ చంద్రహాసోరా
వణాసావసమూత్రేపిచక్వచిదితిశాశ్వతః ॥ ప్రత్యాదిష్టాభరణరుచయఃప్ర
లివిద్ధమాపణకాంతయః శస్త్రవహారావన వీరాణామభరణానీతి భా

మః అత్రాపిభావికాలజ్కాః ॥ ॥ 3౫ ॥

{ జాలాద్గీణైరుపచితవపుః కేశసంస్కారధూమైర్బు }
 { స్థ ప్రీత్యాభవనశిఖభిదృతనృత్రాపహః । హ }
 { మ్యేష్వస్యాఃకుసుమసురభిష్వధ్వఖదంసయేథాః }
 { పశ్యకలక్ష్మీలలితపనితాపాదరాగాఙ్కితేషు ॥ 3౬ ॥ }

వ్యా ॥ చాలేతి ॥ జాలాద్గీణైః గవాక్షమాగ్నిగ్జతైః ॥ నిజా
 లంగవాక్షజనాయై తూరకకపటేగణాత్రియాదవః ॥ కేశసంస్కారస్య
 ధూమైః పనితాకేశవాసనాదైః గంధద్రవ్యధూమైరిత్యధః అత్రసం
 స్కారధూపయోస్తాదధ్యేపి యూపదారాద్వివత్ ప్రకృతివికారత్వా
 భావాదశ్వఘాసాదివత్ వస్త్రసమాసః నచతుర్థేనమాసః ఉపచితవపుః
 పరిపుష్టశరీరః తథా బంధౌ బంధురితివా ప్రీత్యా భవనశిఖభిగృహమా
 యూరైః దత్తానృత్రమేవ ఉపహరఉపాయసంయస్తేనతథాక్తుః ॥ ని ॥ ఉ
 పాయనముపగ్రాహ్యముపహరస్తథోపదేశ్యమరః ॥ కుసుమైస్సురభిషు
 గంధిషు లలితపనితాః సుందరస్త్రియః ॥ ని ॥ లలితంత్రీహసుందరమితి
 శబ్దాణావే ॥ తాసాం పాదరాగేణ చరణలాతూరిసేన అఙ్కితేషుచిహ్నై
 తేషు హమ్యేషు అస్యా ఉజ్జయినాః లక్ష్మీపశ్యక అధ్వనా తిధ్వగ
 మనెన ఖేదం అధ్వశ్రమంసయేథాః అపనయ ॥ ॥ 3౬ ॥

{ భతుఃకంఠచ్ఛవిరితి గణైస్సాదరం వీక్ష్యమాణః }
 { పుణ్యంయాయాస్త్రిభువనగురౌద్దామచండీశ్వరస్య }
 { ధూతౌద్యానం కువలయరజౌగంధిభిగ్జంధవత్యా }
 { స్త్రాస్యక్షీడానిరతయువతిస్సానతిక్షేర్మదుద్భిః ॥ 3౭ ॥ }

వ్యా ॥ భతుఃకంఠచ్ఛవిరితి గణైః సామిన్ సీలకంఠస్య భగవతః కంఠ
 సేవీవ భవిర్యస్య కంఠచ్ఛవిరితిశేతాః గణైః ప్రమథైః ॥ ని ॥ -గణస్తు
 గణనాయాంస్యాద్యణేషే ప్రమథేచయిషతిశబ్దాణావే ॥ సాదర్యధాతథా
 వీక్ష్యమాణస్సౌక్రియవస్తుసాదృశ్యాదప్తిప్రియత్వంభవేదితిభావః త్ర

యా కాంభవనానాంసమాహస్త్రిభువనం || సూ || తద్దితాథేత్యాడినా
సమాసః || వా || పాత్రాదిభ్యః ప్రతిషేధోపక్తవ్యఇతి స్త్రీలింగతాప్ర
తిషేధః త్రిభువనస్య గురోః త్రైలోక్యనాథస్య చండీశ్వరస్య కాత్యా
యసీవల్లభస్య పుణ్యం పావనం ధామమహాకాళాఖ్యం తత్రత్యం స్థానం
యాయాగచ్ఛే || వ్యా || విధ్యథేలిజ్జీ శ్రేయసురతావత్సర్వథాగంతవ్య
మిత్యథః ఉక్తంచస్కందే || ఘ్నా || ఆకాశేతారకాలింగం పాతాళేహ
టకేశ్వరమ్ | మత్యలోకే మహాకాళం దృష్ట్వాముక్తిమవాప్నుయాదితి
నకేవలం ముక్తిస్థానమిదం కింతు విలాసస్థానమపీత్యాహ || ధూతేతి ||
కుచలయరజోగంధిభిరుత్పలపరాగగుధవద్భిః తాయక్రీడాసు నిరతానా
మాసక్తానాం యవతినాం స్నాంత్యనెనెతిస్నానం స్నానీయం చందనా
దికరణైర్బుట్ || ని || స్నానీయేభిషవెస్నానమితియాదవః || తెనలిక్తై
స్సుగుంధిభిః || ని || కటుతిక్తకషాయాస్తు సౌరభ్యేపిప్రకీర్తితాఇతిహలా
యుధః || సౌగంధ్యాతిశయాధః విశేషణద్వయం గంధసత్త్వానామ న
ద్యాస్త్రత్రత్యాయాః మరుద్భిః ధూతోద్యానం కమ్పితా క్రీడమితి ధా
మ్నోవిశేషణమ్ || ని || పుమానాక్రీడఉద్యానమిత్యమరః || ... || 32 ||

{ అవ్యన్యస్త్రిజలధర మహాకాళమాసాద్య కాలే }
{ స్థాతవ్యంతేనయనవిషయం యావదత్యేతి భానుః | }

{ కుర్వన్సంధ్యాబలిపటహతాం శూలినశ్లాఘుసీయా }
{ మామద్వారాంఘలమవికలంలస్సస్సేగర్జితానామ్ || }

వ్యా || అపీతి హేజలధర మహాకాళంనామ పూర్వోక్తం చండీశ్వర
సంతన్యస్త్రికాలే సంధ్యావ్యతిరిక్తేపికాలే ఆసాద్య ప్రాప్య తే తవస్తా
తవ్యం త్వయాస్థాతవ్యమిత్యథః || సూ || కృత్యానాంకతారివేతి షష్ఠీ
యావత్ యావతాకాలేన భానుస్సూర్యః నయనవిషయందృష్టిపథం అత్యే
తి అతిక్రామతిఆస్తమయాత్రైస్థాతవ్యమిత్యథః యావదిత్యవధ్యథే ||
ని || యావత్తావచ్ఛసాకల్పేనధామానైవధారణాఇత్యమరః || కిమథః ||

తతహ || కుర్వన్నీతి || క్లాఘనీయాం ప్రశస్యాం శూలినః శివస్య సద్వ్యాన్
యాం బలిః పూజా తత్ర పటహతాం ధక్వావాద్యతాంకుర్వన్ సమా
దయన్ || ౧ || స్యాద్యశశపటహాధక్యైత్యమరః || ఆమంద్రాణాం ఈష
ద్గంభీరాణాం గజితానాం అవికలమఖండంఫలం లప్స్యసే ప్రాప్స్యసి
|| వా || లభేకతరలిప్తౌ యహాకాశనాధబలిపటహలైస వినియోగా
లైగజితానాం సాఫల్యం స్యాదిత్యధః || || ౩౮ ||

{ పాదన్యాస కవ్విణిరశనాస్తత్ర లీలావధూలైరత్న }
{ చ్చాయా ఖచితవళిభిశ్చామరైః క్లాంతహస్తాః | }

{ వేశ్యాస్తవీత్తానఖపదసుఖాప్రాప్యస్వర్గాగ్రవిస్తా }
{ నామోక్ష్యన్తైత్వయిమధుకరశ్రేణిద్ధిర్హాకటాక్షాన్ }

వ్యా || పాదేతి || తత్ర సంధ్యా బలౌ పాదన్యాసేః సృత్వాంతైః కవ్వి
ణితా రణితా రశనా యాసాంతాః తథోక్తాః || వ్యా || కవ్విణిరశనకర్తావీ
త్ గత్యధాకర్తృకత్యాదినాశతరీక్తః లీలయా విలాసేన అవధూలైః
మిమలైః రత్నానాం కజ్జలమణీనాం చాయయా కాంత్యా ఖచితా రూ
షితా వళయశ్చామరదండాయెషాంతైః || ౧ || వళిశ్చామరదండచజర్తా
విశ్లథవర్తణీతివిశ్వప్రకాశే || చామరైర్వాంలవ్యజనైః క్లాంతహస్తాః ప
తేనదైశికసృత్రం సూచితమ్ తదుక్తంసృత్రసర్వపేష్వి || క్లా || ఖడ్గకందుకవ
స్త్రాది దండికాచామరస్రజః || వీణాదిధృత్వాపయత్కురున్వత్తంతద్దైశికం
భవేదితి || వెశ్యాః మహాకాశనాధముపసృత్యంత్యోగణికాః త్వత్తః నఖప
దేషు నఖక్షులేషు సుఖాన్ సుఖకరాన్ || వ్యా || సుఖశబ్దాత్తత్కరోతి
తిన్యంతాత్పచాద్యచ్ || యదాప్య సుఖాన్ సుఖపేతూన్ || ౨ || సు
ఖపేతౌసుఖే సుఖమితిశబ్దాణావే || వషణస్యాగ్రబింయాన్ ప్రభవవి
స్తూప్రాప్య త్వయి మధుకరశ్రేణిద్ధిర్హాకటాక్షానపాంగాన్ ఆమో
క్ష్యంతే పరైరుపకృతాస్సంలః సద్యః ప్రత్యుపకుర్వతఇతిభాషః కామినీ
దద్ధనీయత్వలక్షణం శివోపాసనాఫలం నవ్యాంలప్స్యసఇతిభవ్యని || ౩౯ ||

ప్రథమస్కంధం

{ పశ్చాదుచ్చైర్భుజతరువనం మండలనాభిలీనస్సం }
 { ధ్వం తేజః ప్రతినవజపాపుష ఎరక్తం షడానః । }
 { నృత్తారమ్భేహరపశుపతేరార్ద్రానాగాజనెచ్చాంశా }
 { న్నోద్యేగస్తిమితనయనందృష్టచక్రిర్భవాన్యా ॥౪౦॥ }

వ్యా ॥ పశ్చాదితి ॥ పశ్చాత్సంద్యాబల్యనంతరం పశుపత్యైశ్చివస్యగృ
 త్తారమ్భే తాండవారమ్భేప్రతినవజపాపుష ఎరక్తం ప్రత్యగ్విజపాకుసుమా
 రుణం సంధ్యాయాం భవనాంధ్వం తేజః షడానః ఉచ్చైరున్నతంభుజా
 ఏవతరవస్తేషాం వనం మండలన మండలాకారేణ అభిలీనః అభితోవ్యా
 వ్రస్నక్ ॥ వ్యా ॥ కతఃరిక్తః భవాన్యా భవస్యపత్నాన్య ॥ నూ ॥ ఇంద్ర
 వరుణభవేత్యాదినాజీప్ అనుగాగమశ్చ శాంతః ఉద్వేగః గజాజనదర్శన
 భయంయయోస్తే అతఏవ స్తిమితైనిశ్చల నయనై యక్ష్మకర్తణి తత్ ॥ని॥
 ఉద్వేగస్తస్వరితెక్లశేభయేమందరగామినీతి శబ్దాణామే ॥ భక్తిః పూర్వే
 ష్వనురాగః ॥వ్యా ॥ భజీ భావాభే క్రిస్ప్రత్యయః దృష్టం దృష్టావాభ
 క్తిర్యస్యసః దృష్టభక్తిస్సక్ వశుపతేః ఆద్రేః శోణితాద్రేః యన్నా
 గ్గాజినం గజచర్త ॥ ని ॥ అజనంచర్తకృత్తీత్ర్యమరః ॥ తత్తేచ్ఛాంహ
 రనివతయ త్వమేవతత్ స్థానేభవత్యథః గజాసురమదనానంతరం
 భగవాంస్తదీయమాద్రాజినం భుజమండలే బిభృత్తాండవంచకారతి ప్ర
 సిద్ధిః ॥ వ్యా ॥ దృష్టభక్తిరితి కథంరూపసిద్ధిః దృష్టశబ్దస్య స్త్రియాఃపుం
 వదిత్యాదినా పుంవద్భావస్య దుర్వచత్వాత్ అప్రియాదిషిష్టి
 నిషేదాత్ భక్తిశబ్దస్యచ ప్రియాదిపారాదితి తదేతచ్ఛాద్యం దృఢభక్తిశ
 బ్దమాశ్రిత్యప్రతివిహితం గణవ్యాఖ్యానే దృఢంభక్తిర్యస్యేతిసంపంసకఃపూ
 ర్వపదంఅదాధ్యైనివృత్తిమాత్రపరే దృఢశబ్దే లింగవిశేషస్యానువకాగక
 లాప్తో స్త్రీత్వమవివక్షితమితి॥భోజరాజస్తు భక్తాచకర్తసాధనాయామిత్య
 నెనసూత్రేణభజ్యలెసేవ్యతఇతికర్తార్థలైవభవానీభక్తిరిత్యాదిభవతిభావసా
 ధనాయాతు స్థిరభక్తిర్భవాన్యామిత్యాదిభవతిత్యావేతితదేతత్సవ్యవే

షేఖుసందేశే సవ్యాఖ్యానై

చితమసాభిః రఘువంశసంజీవనాన్యం || క్లౌ || దృఢభక్తిరితిశ్చేష్టేష్యత్త
తస్మాత్ దృష్టభక్తిరిత్యత్రాపి మతభేదేన పూర్వపదస్య స్త్రిలైవనపుంస
కత్వేచ రూపసిద్ధిరస్తిలిప్తితమ్ || || ౪౦ ||

{ గచ్ఛంతీనాం రమణవసతిం యోషితాం తత్తనక్తం }
{ రుద్ధా లోకే నరపతిపథే సూచితేద్యైస్తమోభిః | }
{ సౌదామన్యాకనకనికషన్నిగ్దయాదర్శయోర్వీం తా }
{ యోత్సర్గస్తనితముఖరోమాస్తధూర్విక్లబాస్తాః || ౪౧ || }

వ్యా || ఇత్తం మహాకాళనాథసేవాప్రకారమభిధాయ పునః సగర
సౌఖ్యారమేవాహ||గచ్ఛంతీనామితి || తతోజ్జయినాన్యం సక్తం రాతౌ ర
మణవసతిం ప్రియభవనంప్రతి గచ్ఛంతీనాం యోషితామభిసారికాణామి
త్యథః సూచితేద్యైగతిసాంద్రైరిత్యథః తమోభిః రుద్ధా లోకనిరు
ద్దదృష్టిప్రసారే నరపతిపథే రాజమాంక కనకస్య నికషః నికష్యత్యతి
పుస్తపత్త్యా నికషోపలగతరేఖా తస్యేవన్నిగ్దం తెజోయస్యాస్తయా||ని||
త్రిమన్నిగ్దంతుమస్యతే సాంద్రైక్లిబంతులైజసీతిశబ్దాణావే|| సుదామ్నా
అద్రిణా ఏకదిక్ సౌదామనీవిద్యుత్ ||సూ|| లెనైకదిగిత్యే తయోర్వీం
మాంకందర్శయ కించ తాయోత్సగేస్తనితాభ్యాం వృష్టిగజాతాభ్యాం
ముఖరశ్శబ్దాయమానః మాస్తధూః కుతః తాయోషితః విక్లబాః భీరవః
తతో నవృష్టిగజానే కార్యేష్యత్యథః || వ్యా|| నాత్ర తాయోత్సగే
స్తనితమితివిగ్రహః విశిష్టస్యేవ కేవలస్తనితస్యాప్యనిష్టత్వాత్ నచ ద్వం
ద్వపక్షే అల్పాచరమితి పూర్వనిపాతశాస్త్రవిరోధః || సూ || లక్షణహే
త్యాః క్రియాయాఇతి సూత్రైవిపరీతనిదేశేన పూర్వనిపాతశాస్త్రస్యా
నిత్యతస్యజ్ఞాపనాదితి || || ౪౧ ||

{ తాం కన్యాం దిభ్యవనవలభౌ సుప్తపారావతాయాం }
{ సీతావరాత్రిం చిరవిలసనాత్థిన్నవిద్యుత్కళత్తః | }
{ సూర్యేదృష్టేపునరపిభవాన్వాహయేదధ్యశేషంమం }
{ దాయంలేనఖిలుసుహృదామభ్యుపేతాద్దక్యత్యాం | }

॥ వ్యా ॥ తామితి ॥ చిరంవిలసనాత్ స్వరణాత్ ఖన్నం విద్యదెవక
 శత్రుంయస్యసః భవాన్ సుప్తాః పారావతాః కలరవాః యస్యాంతస్యాం
 వివిక్తాయామిత్యథః ॥ ౧ ॥ పారావతః కలరవ ఇత్యమరః ॥ జనసజ్జాత
 స్త్రాసంభావితపవేతిభావః కస్యాంచిద్భవనస్యవలభావాచ్ఛాదనెడపరి
 భాగఇత్యథః ॥ ౧ ॥ ఆచ్ఛాదనంస్యాదవలభిగ్మహాణామితిహాలాయ
 ధః ॥ తాంరాత్రింసీత్వా సూర్యే దృష్టే ఉదితేనతీత్యథః పునరపి అ
 ధ్వశేషం మాగశేషం వాహయేత్ గమయేత్ తథాహి సుహృదామి
 త్రాణాం అభ్యుపేతాః అంగీకృతాః అథాస్య ప్రయోజనస్య కృత్యాః
 క్రియాః యైస్తే అభ్యుపేతసుహృదధాన్ ఇత్యథః ॥ వ్యా ॥ సాపెక్షత్వే
 పి గమకత్వాత్సమాసః ॥ ౧ ॥ కృత్యాక్రియాదేవతయో స్త్రీకార్యకుపి
 తెత్రిష్వితియాదవః ॥ వ్యా ॥ కృజశ్శ జేతిచకారాత్కృష్టనమందాయ
 నైఖలు నమందాభవంతిహి నవిలమ్బంత ఇత్యథః ॥ సూ ॥ లోహితా
 దిదాబ్జ్యుః క్యపితిక్యమవాక్యవజ్జత్యాత్మ నేపదమ్ ॥ ॥ ౪౨ ॥

{ తస్మిన్ కాలేనయనసలిలం యోషితాం ఖండితానాం }
 { శాంతిం నేయం ప్రణయిభిరతోవత్తే భానోస్త్యజాతుః }
 { ప్రారేయాస్రంకమలవదనాతోనపిహర్తుం నశిన్యాః }
 { ప్రత్యావృత్తస్తవ్యికరదధిస్యాదనల్పభ్యసూయః ॥ }

వ్యా ॥ తస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్ కాలే పూర్వోక్తసూర్యోదయకాలే ప్ర
 ణయిభిః ప్రియతమైః ఖండితానాం యోషితాం నాయికావిశేషాణాం
 క్లో ॥ జ్ఞాతేష్యానంగవివృతే ఖండితేష్యాకమయితేతిదశరూపకే ॥
 నయనసలిలం శాంతిం నేయం నైతవ్యం ॥ వ్యా ॥ నమతిద్వీకకమరకః ॥
 అతాపాతాః భానోర్వత్తే మాగం ఆశు శీఘ్రం త్యజ తస్యావరణం
 మాఘారితిభావః వివక్షే అనిష్టమాహ సాపిభానుః నశాన్యంబుజాన్య
 స్యాస్సంఖీతి నశినీ పద్మినీ ॥ ౧ ॥ తృణంబుజేనశంనాతురాజ్ఞానాశేతు న
 ప్రియామితిశబ్దావాపే ॥ తస్యాః స్వకాంతాయాః కమలం స్వకసు

మమేవ పదనం తస్మాత్ ప్రారయం హిమమేవ అస్యమశ్రుహతుం శ్చ
 మయితం ప్రత్యావృత్తః ప్రత్యాగతః సభిన్యాశ్చభతుః భానాః దేశా
 న్తరే సభిన్యంతరగమనాత్థండితాత్వమిత్యాశయః అత స్తవ్యిర రానంకూ
 రుగద్దితికరమత్ ॥ వ్యా ॥ క్షిప్ తస్మిన్ కరరధినతి హస్తరోధినిసతీతిచ
 గమ్యలే ॥ ని ॥ బలిహస్తాంశవశకరాశ్చత్యమగః ॥ అనల్పభ్యసూయః అ
 ధికవిద్యేషఃస్యాత్ ప్రాయేణేచ్ఛావిఘాతా ద్యేషాయ విశేషతశ్చ కా
 మినామితిభావః॥కించ ॥ క్లో ॥ బ్రహ్మణమర్కమీశానం విష్ణుంవాదేవ్యష్టి
 యోనరః । శ్రేయాంశితస్యసశ్యంతి సరకశ్చభవేద్ద్రువమితినిరధాతాగ్రస్య
 హ్నిశ్చేతిధ్వనిః ॥ ॥ ౪౩ ॥

౭౭ { గంభీరాయాః పయసి సరితశ్చైతసీవ ప్రసన్నై }
 { ఛాయాత్తాపిప్రకృతిసుభగోలఙ్ఘ్యైలేలప్రవేశమ్ । }
 { తస్మాదస్యాఃకుముదవిశదాన్యహాసిత్వం నదైర్యా }
 { న్తా ఘోకరుచటులశఫరోద్వరసప్రేక్షితాని ॥౪౪ ॥ }

వ్యా ॥ గంభీరాయాశ్చలి ॥ గంభీరాయానామసరితః ఉదాత్రాయా
 నాయితాయాశ్చితచధ్వన్యతే ప్రసన్నై అనురక్తత్వాద్ద్రోషరహితై చేతస్మిన్
 ప్రసన్నై నిమగ్లేపయసి ప్రకృత్యా సప్రభావేన సుభగః సురీదరః ॥ ని ॥
 సుందరధికభోగ్యాంశే దుదిశేతరవాసరే । తురీయాంశే త్రిమితిస్యా
 త్సుభగశ్చితశ్చాణావ ॥ తే తవ ఛాయాచాసౌలత్తాచ ఛాయాత్తా సోపి
 ప్రతితిమ్భశరీరంవా ప్రవేశంలఙ్ఘ్యై సాక్షాత్ప్రవేశమనిచ్ఛరక్షితి భా
 వః తస్మాచ్ఛాయాద్వారాపి ప్రవేశస్య అసశ్యంభావిత్యాత్ అస్యాః గ
 మ్భీరాయాః కుముదవద్విశదాని చటులాని శీఘ్రాణి శఫరాణాం మీనా
 నాం ఉద్వేషణాని ఉల్లరితాన్యేన ప్రేక్షితాన్యవలోకనాని ॥ ని ॥ వా
 చ్యవచ్చటులంశీఘ్రమితివిశ్వః ॥ ఏతదేవ గంభీరాయా అనురాగలింగం
 త్వం దైర్యాత్ ధాప్త్యాత్ ధౌత్యాదితియావత్ మోక్షకర్తుం విధ
 తీకర్తుం నాహాసి నానురక్తాస్త్రివిప్రలబ్ధవ్యేత్యధఃకూతలక్షణం

శ్లో || క్లిశ్నాతినిత్యం దయితామజ్కుమరోవ్యసుందరః | అంచత్యరక్తాం
యత్యైన రక్తాంధూతో విముచ్చతీతి ||

|| ౪౪ ||

{ తస్యాః కిశ్చిత్కరభృతమివ ప్రాప్తవానీరశాఖం }
{ హృత్వానీలం సలిలవనసంముక్తకోధోనితమ్బం | }
{ ప్రస్తానం తేకథమపి సఖేలమ్బమానస్యభావిజ్ఞాతా }
{ స్యాదోవిపృథజఘనాంకోవిహతుంసమర్థః || ౪౫ || }

వ్యా || తస్యాః కిశ్చిత్కరభృతమివ ప్రాప్తవానీరశాఖా వేతనశాఖాయే
సతత్తథోక్తం అతఏవ కిశ్చిదీషత్ కరభృతం హస్తావలమ్బితమివస్థితంము
క్తస్త్యక్తః రోధస్తటమేవ నితమ్బః కటిస్థలం యేనతత్తథోక్తం || ౪౪ || నితం
బంపశ్చిమేశ్రోణీ భాగైద్వికటకతటత్తియాదవః || నీలంకృష్టవణం త
స్యాః గమ్భీరాయాః సరితః సలిలమేవవసనం నీలామ్బరధారణం విరహా
తాపనివారణమితిప్రసిద్ధిః హృత్వా అపనీయ లమ్బమానస్య పీతసలిలభా
రాల్లమ్బమానస్య అన్యత్ర జఘనారూఢస్యేతి తే తవ ప్రస్తానం ప్ర
యాణం కథమపి కృచ్ఛ్రేణ భావి కృచ్ఛ్రత్వే చేతుమాహ || జ్ఞాతేతి ||
జ్ఞాతాసావదః అనుభూతరసః కఃపుమా వివృతం ప్రకటితం జఘనం క
టిః తత్పూర్వభాగోవాయస్యాస్తాం || ౪౫ || జఘనంస్యాత్కృతాపూర్వకౌ
ణిభాగావరాంశయోరితియాదవః || విహతుం త్యక్తుం సమర్థః శక్తఃకౌ
పినశక్త ఇత్యర్థః ||

|| ౪౫ ||

{ తస్మిన్విషయోచ్చవసితవసుధాగర్జనమ్మర్కరవ్య }
{ స్సాన్రితారంభభవనితసుభగందంతిభిఃపీయమానః | }
{ నీచైర్వాప్యత్యవజగమిషోదేవపూర్వంగిరింతే శి }
{ తోవాతఃపరిణమయితాకాననోదుమ్బరాణాం || ౪౬ || }

వ్యా || తస్మిన్విషయోచ్చవసితవసుధాగర్జనమ్మర్కరవ్యా ఉచ్చవసితాయా
ఉచ్ఛ్రాంతాయా వసుధాయాః భూమిగంధస్య సమ్మర్కేణరవ్యః
సుగభిరిత్యర్థః సాన్రితశ్చేనోద్రియవాచినా త్ర తద్విశేషోఘ్రాణం ల

క్ష్యతే ॥ ౧ ॥ స్తోత్రాంశువుచెగింద్రియయోరితివస్వః ॥ స్తోత్రోపచ్యేషు
 గాసాకుహరేషు యద్వ్యనితంశబ్దః తేన సుభగంధాభవతితథాదతిభి
 గ్నైః పీయమానః వసుధా గంధలూభాదాఘ్రాయమాణఇత్యర్థః అ
 నేన మాంద్యముచ్యతే కాననేషు వనేషు ఉదుమ్బరాణాం జంతుఫలా
 నాం ॥ ౧ ॥ ఉదుమ్బరజంతుఫలా యజ్ఞాంగౌపేమదుగ్ధకఇత్యర్థః ప
 రిణమయితా పరిపాకయితా ॥ సూ ॥ మితాంహ్రాస్వఇతిహ్రాస్వః శీతో
 వాతః దెవశబ్దపూర్వం గిరిం దేవగిరిమిత్యర్థః ఉపజగమిషోఉపగం
 తుమిచ్చోః ॥ వ్యా ॥ గమేస్సన్నతాదుపత్యయఃతే తవ నీచైః శనైః
 శాస్యతి తావం వీజయిష్యతీత్యర్థః సమస్తమాత్రవివక్షాయాంషష్టి దే
 వపూర్వం గిరిమిత్యత్ర దేవపూర్వత్వం గిరిశబ్దస్తేవ నతు సంజ్ఞానస్తద
 థాస్యేతి సంజ్ఞాయాస్సంజ్ఞాత్వాభివాదవాచ్యవచనం దోషమాహురాల
 జ్కారికాః తదుక్తమేకావశ్యామ్ ॥ క్లా ॥ యదవాచ్యస్యవచనమవా
 చ్యవచనంహి తదితి సమాధానంతు దేవశబ్దవిశేషితేన గిరిశబ్దేన శబ్దవ
 ర్తేణ మెఘాపగమనయోగ్యా దేవగిరిః లక్ష్యతఇతికథిత్వమాప్యద్యమ్

{ తత్రస్కన్ధంనియతవసతింపుషపమెఘీకృతాత్తాపుషా }
 { సారైస్సపయతుభవానోవ్యవగక్తాజలాద్రైః । }

{ రక్షాపేతొర్నవశశిభృతా వాసవీనాం చమూనామ్ }
 { త్యాదిత్యంహుతవహముఖేసమ్భృతంతద్దితేజః ॥ ౪౭ ॥ }

వ్యా ॥ తత్రేతి ॥ తత్ర దేవగిరౌ నియతావసతిర్యస్యతం నిత్యసన్ని
 హితమిత్యర్థః పురాకిలతారకాద్యసురవిజయసంతుష్టసురప్రార్థనావ
 శాద్భక్తాతిభంజనో భగవాన్ భవానీనద్దనఃస్కందో నిత్యమహమిహ
 సహశివాభ్యాం వసామీత్యుక్తాతత్ర వసతీతిప్రసిద్ధిః స్కన్ధం కుమార
 స్వామినం పుషాణాం మెఘః పుషపేఘః పుషపేఘీకృతాత్తాకా
 మరూపత్వాత్పుషపమూకమెఘీకృతవిగ్రహస్య వ్యవగంగాజలా
 ద్రైః పుషాసారైః పుషసమ్భృతైః ॥ ౧ ॥ ధారాసమ్భృతతసార

ఇత్యమః ॥ భవాన్ స్వయమేవ స్వపయతు అభిషిచ్ఛతు స్వయంపూ
జాయా ఉత్తమత్వాదితిభావః తథాచశమ్భురహస్యే ॥ క్లౌ ॥ స్వయంయ
జతిచేద్దేవముత్తమాసాఽరాత్మజైః । మధ్యమాయాజయేగ్భుత్వైర్దమా
యజనకియేతి స్కంధస్య పూజ్యత్వసమర్థకమథాంతరం న్యస్యతి ॥
గత్సేతి ॥ తత్ సభగవాన్ సుందరత్వధణః విధేయప్రాధాన్యాన్నపుం
సకత్వనిర్దేశః వాసవస్యేమావాసవ్యః ॥ సూ॥ తస్యేదమిత్యన్తాసాం
వాసవీనాం విందీణాం చమూనాం సేనానాం రత్నైవ హేతురక్షాహే
తుః తస్యగక్షాహేతుః రక్షాకారణేన రక్షాథమిత్యధణః ॥ సూ॥ షష్ఠీ
హేతుప్రయోగఇతిషష్ఠీ సవశశిభృతా చంద్రశేఖరేణ భగవతా వహతీతివ
హః ॥ సూ॥ పచాద్యచ్ హుతస్య వహోహుతవహః వహ్నిః తస్యము
ఖే సమ్భృతం సశ్చితం ఆదిత్యమతిక్రాంతమత్యాదిత్యం ॥ సూ॥ అత్యా
దయః క్రాంతాద్యథేద్వితీయయేతిద్వితీయాసమాసః తేజోహి సాక్షా
ద్భగవతోహర్తృస్వేదేంద్రం మూర్త్యంతరమిత్యధణః అతఃపూజ్యమితిభా
వః ముఖగ్రహణం శుచిత్వసూచనాథాంతదుక్తంశమ్భురహస్యే ॥ క్లౌ॥
గవాంపశ్చద్విజన్యాంఘ్రిం యోగినాంహృత్కవేర్వచః । పరుం శుచిత
వం విద్యాన్మఖంస్త్రీవహ్నివాజినామితి ॥ ॥ ౪౭ ॥

{ జ్యోతిరేణావలయిగళితం యస్యబహాం భవానీ }
{ పుత్రప్రేక్షా కువలయదళప్రాపి కణ్డకరొతి । }

{ ధౌతాపాంగంహరశశిరుచా పాపకేస్తంమయూరంప }
{ శ్చాదద్రగ్రహణగురుభిర్గర్భితైర్నతయేథాః ॥౪౮॥ }

వ్యా ॥ జ్యోతిరితి ॥ జ్యోతిషాం తేజసాం లెఖారాజయః తాసాం వ
లయః మండలమస్యా స్తీతి జ్యోతిరేణావలయిగళితంభ్రష్టం నతుతౌల్యా
త్ స్వయం ఛిన్నమిత్యాశయః యస్యమయూరస్య బర్హం పింఛం॥ని॥
పిచ్ఛబర్హైవపుంస కేశత్యమరః॥ భవానీ గౌరీ పుత్రప్రేక్షా పుత్రస్మై
హేన కువలయస్య దళంపత్రం తత్ప్రాపితవ్యగియథారథాకణ్డకరొ

మెఘసూదేశ సవ్యాభ్యానె

తి దళేనసహధారయతీత్యథః యద్వా దళపాపి దళభాజి దళార్థే శ్చ
 కేకరోతి || వ్యా || కింబంతాత్స ప్రమీ దళంపరిహృత్య తత్ స్థానే కణేక
 బర్హం ధత్తఇత్యథః నాభస్తు కుపలయదళక్షేపేతి పారమనుసృత్య తే
 నానిందాపహరణంవేతివ్యాభ్యాతవాన్ హరశశిరుచా హరిశరశ్చంద్రిక
 యా ధాతాపాంగం స్వతోపి శౌక్ల్యాదతిథవళితనైత్రాంతం || ని || అ
 పాంగానెత్రయోరంతావిత్సయగః || పావకస్యాగ్నైరపత్యంపాపకిః || సూ ||
 అతఇతిఇచ్చిత్సయః తస్య తంపూర్వోక్తంవయారం పశ్యాత్పుష్పప
 షాభిపేచనానంతరం అద్రేదేవగిరెః కతుః గ్రహణేన గుహానంక్ర
 మేణ గురుభిః ప్రతిధావనమహద్భిరిత్యథః గజఃతైః నరయేథాః సృ
 త్యంకారయ మాదంగికధావేన భగవంతముపాసేవీతిభావః || వ్యా ||న
 తయేథాఇత్యత్ర అశావకర్మకాచ్చిత్తపత్కత్కకాదిత్వాత్త నెపదస్యా
 వవాదః నిగరణదలనాథేభ్యశ్చేతివగస్తేపదంనభవతీతస్యనపాదమ్యాజ్య
 మేత్యాదినా ప్రతిపేచాత్ || || ౪౫ ||

{ ఆరాద్యైసం శరవణభవం దేవముల్లంఘితాధ్యా }
 { సిద్ధత్వం దైవ్యైలకణభయాదీవిణిభిర్దుక్తమాగః | }
 { వ్యాసం జేథాగ్నురభితనయాంభజాంమోనయిష్యే }
 { స్తోత్రామూర్త్యాభువిపరిణతాంరన్నిదేవస్యకీర్తిం || ౪౬ || }

వ్యా || ఆరాధ్యేతి || ఏనం పూర్వోక్తం శరవణభవంశరాబాణత్మణా
 ని || ని || శరోబాణబాణత్మణేతిశబ్దాణావే || తేషాంవనం శరవణం || సూ ||
 || ప్రనిగంతశ్చ రెత్యాదినా ఇత్వం తత్రభవోజన్తయస్యతం శరవణభవందే
 వం స్కందం || ని || శరజన్తాష డాననఇత్యమరః || వ్యా || అచఞ్చా
 బహువ్రీహిర్వ్యధికరణోజన్తాద్యుత్తరపదఇతివామనః | అగతికత్వాదా
 శ్రయణీయఇత్యథః ఆరాధ్యోపాస్య వీణిభిర్విణావద్భిః || సూ || వ్రీహ్యా
 దిత్వాదీనిప్రత్యయః సిద్ధత్వం దైవసిద్ధమిథునేః భగవంతం స్కందముష

వీణయితమగలైరిలిధాళః జలకణభయాత్ జలసేకస్య వీణాకవణనవ్రతి
బంధకత్వాదిలిధాళః ముక్తమాగ్నస్త్యక్తవత్తానక్ ఉల్లంఘితాధావకి
యంతమధావనంగతత్యథః సురభితనయానాం గవామాలమ్భేన సం
జ్ఞాపననజాతాం తథోక్తా భువి లోకే స్రోత్రోమూర్త్యా ప్రవాహరూ
పేనా ఫరిణతాం రూపవిశేషమాపన్నాం కంతిదేవస్య దశపుంపతైర్తహా
రాజస్య కీతిం చర్మణ్యత్యాఖ్యాం నదీమిత్యథః మానయిష్యక్ స
త్సారిష్యక్ వ్యాలమ్భేధాః వ్యానమ్యావతరెరిత్యథః పురాకిల రా
జ్ఞో రంతిదేవస్య గవాలమ్భేషు ఏకత్ర సమ్యుతాత్మరక్తనివప్యదాప్య
ర్తరాశేకాచిన్నదీనసారా సాచర్మణ్యత్యాఖ్యాంయతగత్యుపాఖ్యాంయలే

{ తవ్యయాదాతుంజలమవనలైశాశ్లేణో వణచాచె }
{ తస్యాస్సింధోఃపుథుమపితనుం దూరభావాత్ప్రవా }
{ హంప్రీక్షిష్యన్తైగగనగతయోనూనమావర్జ్యదృష్టి }
{ రేకంముక్తాగుణమివభువన్స్థూలమద్యేంద్రసీలం॥౫౦ }

వ్యా || త్వయాతి || శాశ్లేణః కృష్ణస్య వణస్య కాంతైశ్చైరెవర్జ్య
హోరే తత్తుల్యవణాంత్యథః త్వయి జలమాదాతుమవనలైసతి పృథు
మపి దూరభావాత్ దూరత్వాత్ తనుం సూక్ష్మతయా ప్రతీయమానం త
స్యాస్సిందోశ్చర్మణ్యత్యాః ప్రవాహం గగనై గతిగ్నామనంయేషాంలై గ
గనగతయః భేదరాః సిద్ధగంధరావదయః || వ్యా || అయమపి బహువ్రీ
హిః పూర్వవజ్జన్తాయుత్తరపదేషు దృష్టవ్యఃనూనంసత్యం దృష్టిరావర్జ్యా
నమయ్య ఏకమేకయష్టికం స్థూలోమహా మధ్య మధ్యమణిభూతృణం
ద్రసీలోయస్యతం భువోభూమేః ముక్తాగుణం ముక్తాహరమివ ప్రీక్షి
ష్యంలై అత్ర సీలమేసుసంగతస్య ప్రవాహస్య భూకలగత ముక్తాగుణ
తేనాత్ప్రీక్షణాదుత్ప్రేక్షేయమివపశజ్జేనవ్యజ్యతే నిరుక్తకారస్తు తత్ర
తత్రోపమూహం ఇవశబ్దదర్శనాదత్రాపుపమైవేతిభభామ || ౫౦ ||

మెఘసందేశే సవ్యాఖ్యానే

{ తామ తీర్థ ప్రజ పరిచితధూలతా విభ్రమాణాం }
 { పక్ష్యైర్లైపాచుపరివిలస త్కృష్టశారవ గ్రభాణామ్ | }
 { సందక్షైపానుగమగుకర త్రిముషా మాత్మ విమ్బం }
 { పాతీకర్షణ దశపురపథా నెత్రకౌతూహలానామ్ || }

వ్యా || తామితి || తాం చర్మణ్యతీము తీర్థ భూమిలతాభవ భూల
 తాః || వ్యా || ఉపమితసమానః తాసాం విభ్రమాః విలాసాః పరిచితాః
 క్షప్తాః భూలతావిభ్రమాయేషాం లైషాం పక్ష్యాణి నెత్రలోమాని || ౧ ||
 పక్ష్యూత్రాదిసూక్ష్మాంశేకింజల్కేనెత్రలోమనీలిశాశ్వతః || లైషాము
 ష్టైపాచున్నమనాదైతాః కృష్టాశ్చ తాః శారాశ్చ కృష్టశారాః నీలశబ
 లాః || వ్యా || వణోవణౌనెతిసమానః || ౧ || కృష్ణరక్తసితశ్శార్దూభి
 యాదవః || తతశ్శార్దూభిదేవసృద్ధే కాష్ఠ్యైర్వా పునఃకృష్టపదోపాదానం
 కాష్ఠ్యైర్వాప్రాధాన్యాథాం ౯ క్రత్వంరునవివక్షితం ఉపమానసారాత్త
 స్య సావిభావికస్య స్త్రీనేత్రేషు సామదీకవిరోధాత్ ఇతరస్యాప్రసం
 గాల్ కవచిత్సద్భావకథనంతూపాంతవిషయం ఉపరివిలసంత్యః 'కృష్టా
 శ్శారాః ప్రభా యేషాం లైషాం కుందాని మాఘ్యకుసుమాని || ౧ || ఘా
 ఘ్యంకుండమిత్యవరః || లైషాం క్షేపితస్తతశ్చాలనం తస్మానుగా అను
 సారిణో యేషుక రాస్తేషాంశ్రియం ముష్టంతి తథోక్తానాం క్షిప్యమా
 ణకుందానుసారిమధుకరకల్పనామిత్యధాః దశపురం రంతిదేవనగరంత
 త్ర వధ్యః స్త్రియః || ౧ || పథుజాయాస్సుషాస్త్రీచేత్యవరః || తా
 సాం నెత్రకౌతూహలానాం నెత్రాభిలాషాణాం సాభిలాషదృష్టీనామి
 త్యధాః ఆత్మ విమ్బంస్వనూర్తిం పాతీకర్షణ విపరీకర్షణవ్రజగచ్ఛ

{ బ్రహ్మవరణం జనపదమథచ్ఛాయయా గాహమానః }
 { క్షేత్రంక్షేత్ర ప్రధనపిశునం కౌరవం లేద్యజ్ఞేథాః | }
 { రాజన్యానాంశితశరశైర్దృత్యైగాంక్షివధనావ ధారా }
 { పాతైస్తప్తమిచక మలాన్యభ్యవషణ్నభాని || ౫౨ || }

హ్య ॥ బ్రహ్మవరః=మితి ॥ అత్ర మనుః ॥ శ్లో ॥ సరస్వతీ ద్రువద్యు-
త్యో దై-పనహ్యోఽన్యః పంచరత్నః । రం దైవనిమిత్తం తదేశం బ్రహ్మవరః ॥ ప్రద-
క్షత ఇతి అధానంతరం బ్రహ్మవరః కామజనపదం దేశం ఛాయయా అనా-
తపమండరేన గాహమానః పరివిశ్వా నకు స్వరూపేణ ॥ శ్లో ॥ దేవతే-
త్రా గ్రామాదీని పరిహృత్యాన్యతాప్రజేదితి సచనాదితి భావః ॥ క్షత ప్రభ-
నపిశునం అద్యాపి శిరఃః పాలాదిమత్రయా కురుపాండవయద్భూచకమి-
త్యధః ॥ ౧ ॥ యద్దమాయోధనం జన్యం ప్రదనం ప్రవిదారణమిత్యమరః
తత్ ప్రసిద్ధం కురూకామిదంకౌరవం క్షేత్రభేదభావః కురుక్షేత్రం ప్రజే-
త్యధః ॥ యత్ర కురుక్షేత్రే గాంధ్యస్యాస్తీతి గాండివం ధనుర్విశేషః ॥
సూ ॥ గాంధ్యజగత్సంజ్ఞాయామితి మత్స్యభేదయోవప్రత్యయః ॥ ౧ ॥ క-
పిఠ్యజన్యగాండివగాండివాపున్నపుంసకే ఇత్యమరః ॥ గాండివం ధనుర్వి-
స్యసః గాండివధన్వా అజ్ఞానః ॥ సూ ॥ వాసంజ్ఞాయామిత్యనజాదేశః
శితవరలైః రాజన్యానాం రాజ్ఞాం ముఖాని ధారాణామదశధారాణాం
పాలైః కమలాని త్వమివ అభ్యసవత్ అభిముఖం వృష్టవాన్ శరవర్షై-
ర్బుధిరాంసి చిచ్ఛేదేత్యధః ॥ ॥ ౫౨ ॥

{ హిత్యా హలామభినులకసాం రెచతీలోచనాంకాం }
{ బంధుప్రీత్యానమరవిముఖా లాంగలీయాస్పిశవే । }
{ కృత్యా తాసామభిగమవపాం సౌమ్యసారథవతీసా }
{ మంత్రశ్శుద్ధప్రవమసిభవతావర్తమాత్రైః కృష్ణా ॥ ౫౩ ॥ }

హ్య ॥ హిత్యైతి ॥ బంధుప్రీత్యా కురుపాండవస్తే హౌన నకుభయేన స-
మరవిముఖా యద్దనిస్పృహః లాంగలమస్యాస్తీతి లాఙ్గలీ హలధరః అభి-
మతరసాం అభీష్టాసాన్వదంతథా రెచత్యాః స్వప్రియాయాః లోచనైః
వాజ్ఞః పృతిబిమ్బితతావచ్ఛిహ్నాయస్యాస్తాం హలాంసురాం ॥ ౧ ॥ సూ-
రాహలిప్రియాహలత్యమరః ॥ అతిప్రయుక్తం దేశభాషాపదమిత్యత్ర
సూత్రే హలతి దేశభాషాపదమవ్యతిన కవిప్రయోగాత్సావధిత్వద్వా

జహరవామనః హితావత్ప్రభావదు స్త్రజామపీతిభావః యాస్సారస్వతీరవః
 సిచ్చేవే హేసామ్య సుభగ త్వం తాసాం సరస్వత్యానద్యాఞ్మసాస్సరస్వ
 త్యః తాసాం సారస్వతీనాం అపా అభిగమం సేవాం కృత్వా అంతః అ
 న్తరాత్మనిశుద్ధః నిర్మలః నిర్వాషః భవితా || వ్యా || ణ్వల్పచావితిత్వచ్
 తు సద్యః పవనతీర్థాతో భవిష్యసీత్యథః || వ్యా || వత్తమానసామీ
 ప్యావ్వతమానప్రత్యయః వణమాత్రేణ వణజనైః కృష్టః శ్యామః న
 తు పాపనెత్యథః అంతశ్శుద్ధిరేవ సమ్పాద్యానదాహ్య బహిశ్శుద్ధోపి
 సూతవధప్రాయశ్చిత్తాథం సారస్వతసలిలసేవీ తత్ర భవా బలభద్ర
 ప్రవాత్రనిదగ్ధసంతాభవతాపి భగవతీ సరస్వతీ సర్వదా సేవితవ్యేతి భావః ||

{ తస్మాద్ధచ్చేరనుకనఖలా శైలరాజావతీతాం జ }
 { హ్నీకన్యాం సగరతనయస్వర్గసోపానపక్షిం }
 { గౌరీవక్త్రభుక్కుటిరవనాం యావిహస్యేవ హేనైశ్చ }
 { మోక్షకేశగ్రహణమకరోదుండులగ్నోర్మహస్తా || }

వ్యా || తస్మాదితి || తస్మాత్కురుక్షేత్రాత్ కనఖలస్యాద్యైః సమీపే
 అనుకనఖలం || హా || అనుర్యత్సమయోత్సవ్యయాభావః శైలరాజాద్ధిమ
 వతః అవతీతాం సగరతనయానాం స్వగ్గసోపానపక్షిం స్వగ్గపా
 ప్రిసాధనభూతామిత్యథః జహ్న్నర్నామరాజ్ఞాంకన్యాం జాహ్నువీం గ
 చ్చేః గచ్ఛ || వ్యా || విధ్యథేలిక్ యాజాహ్నువీ గౌర్యావక్త్రేయా
 భుక్కుటిరవనా సావత్సర్యోమాత్ మ్రాభంగకరణం తాంఢ్రేనైః విహ
 స్యేవ హసిత్యేవ ధావశ్యోత్పేనానాం హసత్యేనోత్పేక్షణం ఇందౌ
 శిరోమాణిక్యభూతే లగ్నాః ఊర్మయపవహస్తాః యస్యాస్స ఇందుల
 గ్నోర్మహస్తాసతీ శమ్భోః కేశగ్రహణం అకరోత్ యథా కాచిత్యేభా
 నాయితా సవత్సరసహమానా తామనాద్యత్స స్వవల్లభ్యం పరకటయ
 నీ భర్తాం సహశిరోరల్పైన కేశేష్వాకర్షతి తద్వదితి భావః ఇదంచ పు
 ణ్యకథా భావపాదానయా భగవతీం గగనతలాదాపతంతీం గగనాగ

జ్ఞాధరొజటాజూటేన జగ్రాహేతి కథాముపజీవ్యోక్తమ్ || .. || ౫౪ ||

{ తస్యాఃపాతుంసురగజఇవవ్యోమ్నిపశ్చాథ్మలమ్బి }
 { త్వంచెదచ్చస్పటికవిశదం తర్కయే స్తిగంధః | }
 { సంసర్పంత్యాసపదిభవతస్సోతసి చ్చాయయాసా }
 { స్యాదస్తానోపగతయమునా సజ్జమేవాభిరామా || }

వ్యా || తస్యాఇతి || సురగజఇవ కశ్చేద్దిగజఇవ వ్యోమ్ని పశ్చాద్ధం
 పశ్చిమాధ్మమిత్యధః || వ్యా || పృథోదరాదిత్వాత్సాధుః తేనలమ్బత
 ఇతి పశ్చాథ్మలమ్బిసత్ పశ్చాథ్మధాగేన వ్యోమ్నిస్థిత్యా పూర్వాద్దై
 న జలోన్ముఖఇత్యధః కేచిత్పూర్వాధ్మలమ్బితవరంతి అచ్చస్పటికవిశ
 దం నిర్యాపస్పటికావచాతం తస్యాః గంగాయాః అమ్భః తిగ్యకైరశ్చ
 నంయథాతథా పాతుం త్వం తర్కయేః విచారయేశ్చేత్ సపది సోతసి
 ప్రవాహే సంసర్పంత్యా సస్కామంత్యా భవతశ్చాయయా ప్రతిబిం
 బేన అసాగంగా అస్థానే ప్రయాగాదన్యత్ర ఉపగతః ప్రాప్తః యము
 నాసంగమాయయాసా తథాథూలైవ అభిరామాన్యాత్ || .. || ౫౫ ||

{ ఆసీనానాం సురభితశిలం నాభిగంధైమృగాణాం }
 { తస్యావీనపరభవమచలం ప్రాప్యగౌరం తుషారైః | }
 { వక్ష్యన్యధ్వశ్రమవిసయనైతస్యశృంగేనివణ్ణశ్శృంభాం }
 { శుభ్రత్రినయనవృషోత్థాతపజ్జ్వలమేయాం || ౫౬ || }

వ్యా || ఆసీనానామితి || ఆసీనానాముపవిష్టానాం మృగాణాం కస్తూ
 శీమృగాణాం అన్యదానాభిగంధానుపపత్తైః నాభిమ గండైః కస్తూరీగం
 దైః లేషా తకుద్భవత్వాత్ అతపవ మృగనాభిసంజ్ఞాన || ౫౬ || మృగ
 నాభిర్మృగమదః కస్తూరీచత్యమరః || అథవా నాభయఃకస్తూర్యః || ౫౭ ||
 నాభిఃప్రధానైకస్తూర్యాం మదేచకవిదిష్యత ఇతివిశ్వః || తాసాంగండైః
 సురభితాస్సురభీక్రితాః శిలాఃయస్యతం తస్యా గంగాయావవ ప్రభవత్య
 స్తాదితి ప్రభవః కారణంతం తుషారైః హిమైః గౌరంతం || ౫౮ || అవదా

తస్మిన్ శాండత్యమః || అచలః ప్రాప్య విసీయలే అనెనేతి విసయసం||
 వ్యా || కరణేల్కుట్ అభ్యశ్రమస్యదినయనె అవనాదనే తస్యహిమాద్యైః
 శృంగే నిషణ్ణస్సక్ శుభ్రాయఃత్రినయనస్య త్ప్రమృకస్య పృషోవృషభః
 || ౧ || సుకృతేస్పృషభేవృషత్యమః || లైన్తోత్థాతేనావదారిలైన పంక
 నసహ ఉపమెయాం ఉపమాతుంయోగ్యాం శౌభాం పక్ష్యసి వౌధాసి||
 వ్యా || పమాతేల్కుట్ త్రినయనెర్వత్ర || సూ || పూగ్వపదాత్సంజ్ఞా
 యామగఇతితత్వంభవతి || సూ || డ్ముభ్నాదిమచేనిషెధాత్ తస్యాః
 ప్రభవమిత్యాదిదా హిమాద్యౌ మేఘస్య వైవాహిక (వైహారిక) గృహ
 విహారౌ భవన్యతే || || ౫౬ ||

{ తంచద్వాయా సరతి సరళ స్కంధసంఘట్టజన్తా }
 { బాధైర్లాలాక్షపితచమరీ వాలభారౌ దవాగ్నిః | }
 { అర్హస్యేనంశమయితుమలం వారిధారాసహస్రే }
 { రావన్నార్తిప్రశమనఫలాసమ్మదోహ్యుత్తమానాం | }

వ్యా || తమితి || వాయా వనవాతే సరతి వాతినతి సరళానాం దేవ
 తారువిశేషాణాం స్కంధాః ప్రదేశవిశేషాః || ౧ || అస్త్రీప్రకాండః
 స్కంధసాన్సన్మూలాచ్ఛాఖావధేస్తరారిత్వమః || లైషాం సుఖుష్టేన
 సంఘక్షేణ జన్తయిష్యసః తథోక్తః జన్తోత్తరపదత్వాద్యధికరణోపిచ
 హుప్రీహిస్సాగురిత్యుక్తం ఉల్కాభిః స్ఫులింగైః క్షపితాః నిగగ్దైః
 చమరీణాం వాలభారాః కేశసమూహాః యేనసః అతః దవృత్త్యగ్నిః ద
 వాగ్నిః వనవహ్నిః || ౧ || వనెవవనవహ్నాచ దవౌదావఇతిశాశ్వతః||
 తంహిమాద్రిం బాధేతచేత్ షీడయేద్యది ఏనందవాగ్నిం వారిధారాణాం
 సహస్రేః అలమత్యంతం శమయితుమహాసి యుక్తంచైతదిత్వాహ ఉ
 త్తమానాంమహతాం సమ్మదః సమ్మద్యయిః ఆపన్నానామార్తానాం ఆ
 త్తిప్రశమనమాపన్నివాగణఘోషఫలం ప్రయోజనం యస్మాంతాస్తథోక్తా
 హి అతోఽహిమాచలస్య దావానలస్తవ్వియాశమయితవ్యఇతిభావః || ౫౭ ||

ప్రథమస్సర్గః

{ తత్ర వ్యక్తం దృవది చరణ న్యాసమదౌందుమాశ్చ }

{ శ్శశ్శత్తిద్దేరుపచితబలింభ క్తినమృగపరీయాః । య }

{ స్మిక్దృష్టకరణవిగమామాధ్వముద్ధూతపాపాః క }

{ విష్యంతేస్థిరగణపదప్రాప్తయశ్శద్ధధానాః ॥౫౮॥ }

వ్యా ॥ తత్రేతి ॥ తత్ర హిమాదౌ దృవది కస్యాంచిచ్ఛిలాయాం వ్యక్తం ప్రకటితం శశ్వత్ నవా సిద్ధ్యోగిభిః ॥ ౧ ॥ సిద్ధిర్విషయత్తియోగయోరితి విశ్వః ॥ ఉపచితబలిం విరచితపూజాకం ॥ ౧ ॥ బలిశ్చూజాపహారయో శిలియాదమః ॥ అర్ధశ్చ సావిందుశ్చ అద్వైతం ॥ ఖండేందుః ॥ ౧ ॥ అర్ధః ఖండేన మాంశేర్ధమతివిశ్వః ॥ సః మాశౌ యశ్చ తస్యా ధౌందుమాశేరిశ్వరస్య చరణ న్యాసం పాదన్యాసం భక్తిశ్చూజ్యేష్వనురాగః తయానమృత్ స్మ గురు దేవతయోగీతిర్భక్తిరిత్యభిధీయతే ॥ కళత్రపుత్రవిషయే సేవప్రేమతి కథ్యతే ॥ సేవాపకృష్టవిషయే దయే ల్యేవముదాహృతే త్యభియక్తాః ॥ పరీయాః ప్రదక్షిణంకురు ॥ వ్యా ॥ పరిపూర్వాదిణ్ ధాతోర్విధ్యథేలిజ్ ॥ యస్మిక్ పాదన్యాసేదృష్టేనతి ఉద్ధూతపాపాః నిరస్తసమస్తకల్పిషాస్సంతః శ్శద్ధధానాః విశ్వసంతః పురుషాః శ్శద్ధావిశ్వాసః ఆస్తిక్యబుద్ధిరితి యావత్ ॥ వా ॥ శ్శదంతోరుపసగవదన్వత్త్రివక్తవ్యేతి కరణస్య త్రేత్రస్య విగమామాధ్వం దేహత్యాగాత్పరమిత్యథః ॥ ౧ ॥ కరణంసాధకతమత్రేత్రగాత్రేంద్రియైష్వపీత్యమరః ॥ స్థిరంశాశ్వతం గణాః ప్రమథాః ॥ ౧ ॥ గణాః ప్రమథసంఖ్యామా ఇతి వైజయంతీ ॥ లెహంపదంస్తానం తస్య ప్రాప్తయే కల్పిష్యంతే ప్రాప్తం శక్యంశీత్యథః ॥ వ్యా ॥ క్లృషిపర్యాప్తివచనత్వేన తస్యాలమధికత్వాత్తద్వ్యాగే ॥ సూ ॥ నమః సప్తస్తోతాదినాచతుర్థీ అలమితి పర్యాప్త్యధఃగ్రహణమితి భాష్యకారః ॥ క్లౌ ॥ అవ్యక్తం వ్యంజయామాస శివశ్శ్చిచరణద్వయం ॥ హిమాద్రాశావృద్ధాదీనాం సిద్ధయేనగ్నకర్తృణాం ॥ దృష్ట్యాశ్శ్చిచరణన్యాసం సాధకస్థిరయేత్తనం ॥ ఇచ్ఛాధీనశరీరహిచరైర్దృఢగత్రయం ఇతి శమ్భురహస్యే

మెఘసందేశ సవ్యాఖ్యానం

{ యే సంరమ్భోత్పతనరభసాస్సాన్వంగభంగాయ తస్మిన్ }

{ తాన్మూర్తిభాస్తమలకరకావృష్టిపాతావశీకాణాకై }

{ వానస్యఃపరిభవపదం నిష్ఫలారమ్భయత్నాః || ౧౯ || }

వ్యా || యత్తి || తస్మిన్ హిమాద్రాసంరమ్భస్సమ్భ్రమఃకోపోవా
 || ౧ || సంరమ్భస్సమ్భ్రమోవత్తిశబ్దాణావే || తేన గజత్తిభ్రాంత్యా
 ఉత్పతనే ఉత్పతన రభసోవెగోయేమాంతే తథోక్తాః || ౧ || గభసావేగ
 హషణయోరితివిశ్వః || యేశరభాః అష్టాపదాః మృగవిశేషాః || ౧ || శ
 రభశ్యలభేచాష్టాపదేవోక్తోమృగాంతరత్తివిశ్వః || ముక్తః త్యక్తఃఅభావి
 శరభోత్పతనమాగః యేనతం భవంతం నపది స్వాంగభంగాయ లంఘ
 యేయః || వ్యా || సమ్భ్రవనాయాంలిజ్జే || భవతోతిదూరవర్తిత్వాత్సాన్వ
 జ్జభంగాతిరిక్తఫలంనాస్తి లేమాం లంఘనస్యేత్యథః తాశరభాణా తు
 ములాస్యజ్కులాః కరకావయోపలాస్తాసాం వృష్టిః తస్యాపాతేన అవ
 క్షీర్ణా అవక్షిప్తా కుర్విథాః కురుష్వ || వ్యా || విధ్యథేలిజ్జే తుద్రో
 ప్యధిక్షిపణ్ విపక్షస్సద్యః ప్రతిత్తేప్తవ్యత్తిభావః తథాహి ఆరభ్యంతర్జ
 త్యారమ్భాః కర్తాణి తేమయత్నః ఉద్యాగః సనిష్ఫలం యేమాం తే త
 థోక్తాః విఫలకర్తృపక్రమాత్త్యథః అతఃకేవానరాః పరిభవపదం తిర
 స్కారాన్పదు సస్యర్చభవంతి భవంల్యేవేత్యథః యత్త్వత్ || ౧ ||
 వయోపలస్తుకరకత్తి యాదవవచనాత్కరకశబ్దస్య నియతపుల్లింగతాభి
 ప్రాయేణ కరకాణామావృష్టిరితి కేమాంచిదావ్యాఖ్యానం తదస్యేనాను
 మన్యంతే వయోపలస్తుకరకేత్యమరవ్యాఖ్యానం || తత్రభవతాక్షీరసాన్వమి
 నా కమండలౌచకరకత్తి నానాథే పుంస్యపి వక్ష్యంతి వదతాఉభయ
 వింగతాప్రకాశాత్ యాదవన్యతు పుల్లింగతావిధానైతాత్పర్యం నతుస్త్రీ
 వింగతానిపెథత్తి నతద్విరోధోపి || ౧ || కడకస్తుకరంకేనాధ్యాత్మోశేద
 కమండలౌ | పశ్యేదేక రేచాః సీ కరకావయోపల ఇతి విశ్వప్రకాశవ

చనెతూభయలింగతావ్యక్తైఃపెతి సకుత్రాపివిరోధవార్తా అతవస చట్రా
పి ॥ ౧ ॥ వయోఽలస్తుకరకాకరకోపిచదృశ్యత ఇతి ॥ ౫౯ ॥

{ శబ్దాయంలై మధురమనిలైః కీచకాః పూర్వమాణా }
{ స్పంసక్తాభిప్తిపురవిజయో గీయతే కిన్నరీభిః । }
{ నిర్దాగ్రదస్తేమురజఇవచెత్కందరెమధ్వనిసాస్పృత్య- }
{ గీతార్థాననుపశుపత్యైస్తత్రభావీ సమగ్రః ॥ ౬౦ ॥ }

వ్యా ॥ శబ్దాయంత ఇతి ॥ వామేఘుఅనిలైః వాయుభిః పూర్వమాణా
ధ్వానమానాః కీచకాః వేణువిశేషాః ॥ ౧ ॥ వేణువశీచకాస్తేసుస్యైస్స
సంత్యనిలోద్ధతా ఇత్యమరః ॥ మధురం శృతిసుఖయథాతథా శబ్దాయం
లైశబ్దంకురవంతి స్వనంతీత్యధః ॥ సూ॥ శబ్దవైరకలహభ్రేత్యాదినా కస్య
జ్వ్రిత్యయః అనెన వంశవాద్యసమ్మత్తిరుక్తా సంసక్తాభిః సంయుక్తాభిః
మశవాద్యానమకతాభిర్వా సంరక్తాభిరితిపాఠే రక్తకంఠీభిరిత్యధః కిన్న
రీభిః కిన్నరస్త్రీభిః త్రయాణాంపురాణాంసమాహారస్త్రిపురమ్ ॥ సూ॥
తద్ధితాభేత్యాదినా సమాహారసమాసః ॥ పాత్రాదితావన్నపుంసకత్వం
తస్యవిజయః గీయతే కందరేషు దరిషు ॥ ౧ ॥ దరితుకందరౌవాస్త్రీత్య
మరః తెతవ నిర్దాగ్రదః గమ్భీరధ్వనిః మురజే వాద్యభేదే ధ్వనిరివేత్య
ధః స్యాచ్చైత్ తర్హితత్రచరణసమీపే పశుపత్యైత్యసన్నిహితస్యశి
వస్య సృత్యత ఇతి శేషః సంగీతం తాద్యతికమ్ ॥ క్లా ॥ సమ్మగ్రీతేతుసంగీ
తం న్యాయాఽమ్యైవ్రసిద్ధతే । తౌర్యాణాంత్రితయేచాపీతి శబ్దాణావే ॥
తదేవాధః సంగీతాధః సంగీతవస్తు ॥ ౧ ॥ అధోభిధేయైవస్తు పృ
యోజననివృత్తిష్యైత్యమరః ॥ సమగ్రః సమ్పూజాః భావీనను భవిష్య
తిఖలు ॥ సూ ॥ భవిష్యతిగమ్యాదయ ఇతి భవిష్యదధేః ణినిః ॥ ౬౦ ॥

{ ప్రాలేయాద్యేరువతటమతిక్రమ్యతాం స్తాన్విశేషా }
{ హంసద్వారభృగువతియశౌవర్త యత్రైక్యగర }
{ స్త్రీ ॥ తేనోదీపిందిశమనుసరే స్త్రీగయామశౌభీ }
{ శ్యామఃపాదోబలినియమనాభ్యద్యతస్యేవవిష్టాః ॥ }

వ్యా || ప్రారేయాద్యైరితి || ప్రారేయాద్యైః హిమాద్యైః ఉపతటంత
 తసమీపే || సూ || అవ్యయంవిభక్తిత్వాదినా సమిపార్థేన్యయాభావః
 తాంస్తాన్ || వ్యా || వీస్సయాంద్విరుక్తిః విశేషాన్ దృష్టవాన్దాన్ || ని ||
 విశేషో వయవేన్యక్తాదృష్టన్యోత్తమవస్తుసీతిశబ్దాణాం || అతిక్రమ్య (ఆద
 రేణ దర్శనమతీత్యేత్యధః) అనునరక్షణ్యైరిత్యనాగతేనసమ్బంధంహం
 సానాందాద్విరిం హంసద్వాగం మానసప్రస్థాయినోహంసాః క్రొంచగం
 ధ్యైణ సజ్జరంతఇత్యాగమః భృగువతేః జామదగ్నీసస్య యశోవత్త్వ
 యశఃప్రవృత్తికారణమిత్యధః యత్ క్రొంచస్యాద్యైః రుధ్రిం క్రొజ్ఞు
 రుధ్రిమస్తి తేన క్రొజ్ఞువిలేన బలేదైత్యసస్య నియమనె బంధనె అచ్య
 దస్య తస్యప్రవృత్తస్య విష్టోర్వాప్యపకస్య భగవత్స్త్రివిక్రమస్య శ్యామః
 కృష్ణవణః పాదఇవ తిర్యగాయామేన బిలప్రవేశాధః తిరశ్చీనద్వైర్య
 ణ కొభతతి తిర్యగాయామకౌభీసన్ || వ్యా || తాచ్ఛీర్వేణిః ఉదీచీ
 దిశం అనునరేః అభిగచ్ఛ పురాకిల భగవతో దేవాద్భూజన్తేః ధనురు
 పనిషదమఘీయతా (౧) భృగునందనెన స్కందపృథక్యా క్రొజ్ఞుశిఖరిణమ
 తినిశితివిశిముఖేన హేలయా మృత్పిండభేదంభిత్వా తతపన క్రొజ్ఞుత్వో
 భాదేవ సదస్సముజ్జృమ్భితై యశః క్షీగవారిధౌ నిఖిలమపి జగజ్జాలమా
 మ్నాశితమితకధాశూయతే || (౧) ఇక్షార్వోశ్శత్రకృచ్చిగ్రీణి || ౬౦ ||

{ గత్వాచోధ్వం దశముఖభుజోచ్ఛాప్సితప్రస్తనందైః }
 { కైలాసస్య త్రిదశవనితా దర్పణస్యాతిధిస్సాన్యః | }
 { శృంగోచ్ఛాగ్రయోః కముదవిశదైర్యోవితత్వస్థిరళఖా }
 { రాశీభూతః ప్రతిదినమివ త్రివృమ్భకస్యాట్టహాసః || }

వ్యా || గత్వేతి || క్రొజ్ఞుబిలనిగమానంతరమూర్ధ్వంచగత్వా చ
 శముఖస్య రావణస్య భుజైరుచ్ఛాప్సితావిశ్లేషితాః ప్రస్థానాం సానూ
 నా సంధయోయస్యతస్య ఏతేన నయనకౌతుకసద్భావఉత్తః త్రిదశపరి
 మాణమేషామితిత్రిదశాః || చూ || సంఖ్యయావ్యయేత్వాదినాబహువ్రీహిః

బహువ్రీహా సంఖ్యయేత్యాదినాసమాసాంతోఽజతిక్షీరసావమీ త్రిదశా
నాం దేవానాం వనితాస్తాసాం చర్షణస్య స్పృటికత్వాద్రాజతత్వాదావ్వా
ద్విధాపి విష్ణుగ్రాహితేనైఋత్యం కైలాసస్యాద్యైః అతిథిః సాన్యో యః
కైలాసః కుముదవద్విశదైర్నిర్మలైః శృంగారాముచాఞ్చ ధైరున్నతిభిఃఖ
మాకాశంవితత్య వ్యాప్య పృథిదినం దినేదినేరాశీభూతః త్ర్యమ్బకస్య
త్రిలోచనస్య అట్టహాసః అతిహాసఇవస్థితః ॥ ౧ ॥ అట్టాపతిశయేతామా
వితియాదవః ॥ ధావశ్యాద్ధాసత్వేనోత్పైక్షణః॥హాసాదీనాంతభావత్యం
కవినమయసిద్ధమ్ ॥ ॥ ౬౨ ॥

{ ఉత్పశ్యామి త్వయితటగతే స్నిగ్ధభిన్నాంజనాభే }
{ నద్యఃకృత్తద్విరదరదనచ్ఛేదశాంస్య తస్య । శౌభా }
{ మద్యేస్తిమితనయనప్రక్షణీయాం భవిత్రీ మంసస్య }
{ స్తేసతి హలభృతో మేచకే వానసీవ ॥ . ॥ ౬౩ ॥ }

వ్యా ॥ ఉత్పశ్యామితి ॥ స్నిగ్ధం మసృణం భిన్నం మదితంచయదం
జనం కజ్జలం తస్యాబేవాభా యస్య తస్మిన్ త్వయి తటగతే సానుగతే
సతి సద్యః కృత్తస్య ద్విరదరదనస్య గజదంతస్య ఛేదవద్ధారస్య శుభ్రస్య
తస్యాద్యైః కైలాసస్య మేచకే శ్యామలైః ॥ ౧ ॥ కాలశ్యామలమేచకా ఇ
త్యమరః ॥ వానసి వస్త్రేలంసస్యస్తేసతి హలభృతో బలభద్రస్వేన స్తిమి
తాభ్యాం నిశ్చలాభ్యాం అనిమిషాభ్యామితియావత్ నయనాభ్యాం ప్రే
క్షణీయాం శౌభాం భవిత్రీం భావినీం ఉత్పశ్యామి శౌభా భవిష్యతీతి త
ర్కయామీత్యథః శ్రోతీ పూర్ణోపమా ॥ .. ॥ ౬౩ ॥

{ హిత్యా తస్మిన్ముజగవలయం శమ్భునా దత్తహస్తా }
{ క్రిడాశైలై యదిద విహరెత్పాదచారణ గౌరీ । }
{ భంగీభక్త్యావిరచితచపుష్కమితాంతజలౌఘసౌపా }
{ ప్థత్యంకురువణితటారోహణాయాగ్రయా ॥ ౬౪ ॥ }

వ్యా || హిత్యైతి || తస్మిన్ కీడాజైత కైలాసే || క్లౌ|| కైలాసఃకనకా
 ద్విశ్చ మందరోగంధమాదనః | క్రీడాభంనిర్మితాశ్శమ్భదేవైః క్రీ
 డాద్యయోభవన్నితి శమ్భురహస్యే || శంభునా భుజగీవ వలయః కంక
 ణః తంహితావ గౌర్యాః భీరుతావత్ తృక్తావ దత్తహస్తా దత్తహస్తావలం
 బాసతి గౌరీ వాదచాచేణవిహారేత్ విచరేద్భది తర్హి అగ్రయాయా పు
 రోగతః తథా స్తమ్భితోఽఘనీభావం ప్రాపితః అంతఃకలస్యఽఘః ప్రవా
 హోయస్యసః తథాఘాతస్సన్ భంగీనాం పర్వతాం భక్త్యా రచనయావి
 రచిరవపుః కల్పితశరీరస్సన్ మణీనాంతటం మణితటంతస్సారోహణాయ
 సోపానత్వంకురు సోపానభావంభజేత్సర్వథః || . . . || ౬౪ ||

{ తత్రావశ్యం వలయకులిశోద్భట్టవౌద్ధిఃశోయంనై }
 { ష్యన్తితావంసురయువతయోయన్త్రదారాగృహత్వమ్ }
 { తాభ్యోమోక్షస్తవయదినఖఘర్తలబ్ధస్యనస్సాస్త్రిక్రీడా }
 { లాలాశ్శ్రవణపరుషైఃగజైఃలైర్బాయయేస్తాః || ౬౫ || }

తత్యైతి || తత్రకైలాసే అవశ్యం సర్వథా సురయువతయః వలయకులి
 శాని కజరణకొటయఃశతకోటివాచినాశ్చలిశశబ్దేన కోటిమాత్రంలక్ష్యతే
 లైరుద్భట్టనాని ప్రహరాస్తేరుద్ధిఃశ్రుత్వం తోయంయోనతం తావంయ
 నైఃసుధారాఃయంత్రదారాః తాసాం గృహత్వం కృత్రిమధారాగృహ
 త్వం నేష్యంతి ప్రావయిష్యంతి శాసఖఘర్త నిదాఘే లబ్ధస్య ఘర్త
 లబ్ధస్య ఘర్తలబ్ధత్వంచాస్య దేవభూమిమసర్వదా సర్వతుఃసమాహారా
 త్ ప్రాథమికమెఘత్వాదావ్ యతఉక్తమాపాదస్యప్రథమదివసేమేఘం
 దదర్శ్యైతి తవ తాభ్యస్సురయువతిభ్యః మోక్షోసస్యాద్యది తదా కీడా
 లాలాః కీడానుక్తాః ప్రమత్తాశ్చత్యథః తాస్సురయువతీః శ్రవణపరుషైః
 కణకటుభిః గజైఃలైః కరణైః భాయయేః త్రాసయే || వ్యా || తత్రసౌ
 తుభయాధావాన్నాత్మనైపదం నాపిపుగాగమః || . . . || ౬౫ ||

{ సౌమామౌఖ్యః ప్రసవిసలిలః మానసస్యాదదానః }
 { కుర్వక్ కామం క్షణముఖపటప్రీతిమైరావణస్య । }
 { ధున్వన్కల్పదుగ్ధిమ కిసలయాన్యంశుకాని స్వవాత్రై }
 { రానాచేష్టేర్జలదలలితైర్నిర్విశేస్తంసగౌదగ్రి ॥ ౬౬ ॥ }

వ్యా || పేమేతి || పేజలద మెఘ సౌమామౌఖ్యజానాం ప్రసవోజి
 న్నయస్త్రితత్ ప్రసవిజనకం || సూ || జిహ్వకీత్యాదినా ఇనిప్రత్యయః ||
 మానసస్య సరసః సలిలం ఆదదానః పిబన్నిత్యధః తథావిరావణస్యేం
 ద్రగజస్య తస్య కామచారితాత్ శివసేవాధః ఇంద్రాగమనాద్వా
 సమాగతస్యేతిభావః క్షణే మానసజలాదానకాలే ముఖపటేన యా ప్రీతి
 స్తాంకుర్వక్ తథా కల్పదుగ్ధిమాణాం కిసలయాని పల్లవభూతాన్యంశుకాని
 సూక్ష్మవస్త్రాణి || ౧ || అంశుకం వస్త్రమాత్రైస్యాత్పరిధానోత్తరీయయోః
 సూక్ష్మవస్త్రేనాతుదీప్తావితిశబ్దాణాం || స్వవాత్రైః మేఘవాత్రైః ధున్వన్
 ఇత్తం నానాబహువిధాశ్చేష్టాః తోయపానాదయోయేషుత్రైః లలిత్రైః క్రిడి
 త్రైః || ౧ || నాభావభేదేత్త్రిన్యత్యేలలితత్త్రిమసుందరే । అస్త్రియాం
 ష్మమదారామే క్రిడితేజాతపల్లవఇతిశబ్దాణాం || తనగౌదగ్రి క్షేలాసం
 కామం యథేచ్ఛం నిర్విశేః ఉపభుజ్య || ౧ || నిర్వేకోభృతిభోగయో
 రిత్యమరః || యథేచ్ఛావిహరో మిత్రగృహేషు మైత్ర్యాః ఫలం సహజ
 మిత్రందతేక్షేలాసః || శ్లో || మేఘపర్వతయోరభిదంద్రయోరబ్జసూర్యయోః
 శిఖజీమూతయోర్దృష్టిరమ్యయోర్కిత్రతాన్వయమితి దర్శనాదితిభావః ||

{ తస్యాత్సంగే ప్రణయినఇవ స్తస్తగంగాదుకూలాం }
 { నత్యందృష్టావసపునరలకాం జ్ఞాన్యసేకామచారికా । }
 { యావఃకాలే వహతి సలిలోద్ధారముచ్చైర్విమానా }
 { ముక్తాజాలగృధ్రితమలకంకామినీవాభ్రబృన్దం ॥ ౬౭ ॥ }

ఇతిశ్రికాశిహినకృతౌమెఘసందేశే మహాకావ్యే పూర్వమేఘస్సమాప్తః
 వ్యా || తస్యేతి || ప్రణయినః ప్రియతమస్యేవ తస్య క్షేలాసస్య ఉ

తస్యంగే ఊర్ధ్వభాగే ఊరౌచ ॥ ౧ ॥ ఉత్సంగము క్రమయోగేన క్షమాన్య
 భవతలపితృత్వలమాలాయాం దుకూలం శుభ్రవస్త్రం గంగాదుకూల
 మిష ॥ వ్యా ॥ ఉపమితసమాసః స్రస్తంగంగాదుకూలంయస్యాస్తాం ॥ ౧ ॥
 యకూలసూక్ష్మవస్త్రీస్యాదుత్తరీయేసితాంశుక ఇతిశబ్దాణామే॥ కామిన్యాం
 శు స్రస్తం గంగేవ దుకూలంయస్యాస్తాం తథోక్తా అలకాం కుపెరనగ
 రీందృష్ట్యా కామినీమివేతిశేషః హేకామచారిణ త్వంపునః త్వంత నజ్ఞా
 న్యన ఇతిన నాపగమిష్యసీతిన కింతు జ్ఞాన్యనపవేత్యధః కామచారిణ
 స్తేపూర్వమపి బహుకృత్యః తద్దగ్ధనసమ్భవాదజ్ఞానమనమ్భావితమేవేతిని
 శ్చయాధః న ఇద్యయప్రయోగః తదుక్తం స్మృతినిశ్చయసిద్ధాధేమన
 ఇద్యయప్రయోగఇతి ఉచ్యైర్విమానా ఉన్నతసప్తధూమికభవనా॥ ౧ ॥
 విమానో (స్త్రీ) దేవయానే సప్తధూమికసద్దసీతి యాదవః ॥ మేఘసం
 వాహనస్తానసూచనాథమిదం విశేషణం అన్యత్ర ఉచ్యైః గమ్భీరా వి
 మానానియోపాచయా అలకా వాయుచ్ఛాకం కాల మెఘకాలఇత్యర్థః
 కాలస్య సర్వమేఘసాధారణ్యాద్యితిబహువచనం సలిలముద్గిరీతి సలి
 లోద్ధారం స్రవత్సలిలధామిత్యధః అభ్రబృందం మేఘకదమ్బం కా
 మినీ (స్త్రీ) ముక్తాజ్వలైః మాత్తికసరైః గ్రధితం పృథ్వీప్తం ॥ ౧ ॥ పుం
 శ్చల్యాంమాత్తికేముక్తేతియాదవః ॥ అలకమివ చూణాకుంతలానివ జాతా
 వెకవచనమ్ ॥ ౧ ॥ అలకాశ్చూణాకుంతలాఇత్యమరః ॥ వహతి విభర్తి
 అత్రకైలాసస్యానుకూలనాయకత్వమలకాయాశ్చ సావధీనపతికాఖ్యనా
 యికాత్వంచ భవన్యతే తదుక్తమ్ ॥ క్లౌ ॥ ఏకాయత్తానుకూలస్సాన్యదితి
 ॥ క్లౌ ॥ ప్రియోపలలితానిత్యంసావధీనపతికామతేతిలక్ష్యయన్తి ఉదాహ
 రంతిద లాలయన్నలకప్రాంతాన్రచయన్ పత్రమృజ్జరీః ఏకాం వినోద
 యన్కాన్తాం ఛాయావదనువతతఇతి ॥ ౬౭ ॥ * * * * *
 ఇతి త్రిమహాపాధ్యాయకోలచలమల్లినాథనూరివిరచితాయో మేఘసం
 దేశేవ్యాఖ్యానాం సంజవనీసమాఖ్యానాం పూర్వమేఘస్సమాప్తః

ద్వితీయసగ్రపారम्భః

{ అతస్తాయం మణిమయభవస్తుంగమభ్రువిహాగ్రాః }
{ ప్రాసాదాస్తావంతులయితమలంయత్రైస్తేర్విశేషైః }

వాన్ || విద్యుత్వంతమితి || యత్ర అలకాయాం లలితాః కమ్యః వసి
తాః స్త్రియోయమలతధోక్తాః సహచిత్రైర్వరంతఇతినచిత్రాః సాల
ఖ్యాః || ౧ || ఆలెఖ్యాశ్చర్యయోశ్చిత్రమిత్యమరః || సూ || తేనసహేతి
తుల్యయోగఇతిబహుప్రీహః వాపనజనస్యేతి సహశబ్దస్యసభావః స
గీతాయ తౌర్యత్రికాయ ప్రహతమరజాః తాడిలమృదంగాఇత్యర్థః || ౧ ||
మరజస్తుమృదంగేస్యాడ్ధకామరళయోరపీతిశబ్దాణాం || మణిమయ్యః
మణివికారాభవః యేషంతేతధోక్తాః అభ్రమమ్బరంలిహంతీత్యభ్రంలి
హాని అభ్రంకషాణి || సూ || వహధేలిహఇతిఖిన్ అరుద్విష్షదిత్యాదిసాము
మాగమః అభ్రంలిహానిఅగ్రాణి శిఖరాణియేషాంలెతధోక్తాః అతితుంగా
ఇత్యర్థః ప్రాసాదాః దేవగృహః || ౧ || ప్రాసాదోదేవభూభుజామి
త్యమరః || విద్యుతోస్యసంతీతివిద్యుత్వాన్ తు సేంద్రీచాపం ఇంద్రీచా
పయుక్తం సిద్ధః శ్రావ్యః గంభీరః ప్రగల్భః ఘోషః గజతదన్వినిర్వగ్స్య
తం అంతః అంతగతంతాయం యస్యతమంతస్తాయం అంతస్సలిలం తుం
గమున్నతం తావం త్రైస్తేర్విశేషేః లలితవనితత్వాది ధన్యైః కిరణైః తుల
యతుం సమీకతుం || వ్యా || తులశబ్దాత్తత్కరోతీతి ణ్యంతాత్తుమున్
ప్రత్యయః తిలంపర్యాప్తాః || ౧ || అలంభూపణపర్యాప్తిశక్తివారణవాచ
కమిత్యమరః || అత్ర ఉపమానోపమేయభూతమేషు పాసాదధిరాసాం

దొత్తమానందజన్యమెవనయననలిలం అనై వ్రన్నిమిల్లైః శోకాదిభిర్నాస్తి
ఇష్టసంయోగేన ప్రియజనసమాగమేన సాధ్యాన్నివతఃసీయాత్ నత్యప్ర
తీకార్యాదిత్యధః కుసుమశరజాన్తదనజన్యాత్తాపాత్ అన్యస్తావానాస్తి
ప్రణయకలహఃకన్యస్తాత్ కాంతాత్ విప్రయోగోపపత్తిర్విరహప్రాప్తిఃపి
నాస్తి కించ యావనాదన్యద్వయోవాధాకంచనాస్తిఖలు ఏతన్లోచకన్య
యా ప్రక్షిప్తమపివ్యాఖ్యాతమ ॥ ॥ ౪౪

{ యస్యాం యతాస్సిరమశిమయాన్యైత్యహర్తన్యస్థలాని }
{ జ్యోతిశ్చాయాకుసుమరచితాన్యత్రమస్త్రీసహాయాః }
{ ఆసేవంతే మధురతిపలు కల్పవృక్షప్రసూతం త్వద్గం }
{ భీరధ్వనిమశనక్తేః పుష్కరైషావహతేషు ॥ ౫ ॥ }

వ్యా ॥ యస్యామితి ॥ యస్యాం యతాః ఉత్తమస్త్రీసహాయాః లలి
తాంగనాసహచరాన్సంతః సితమణిమయాని స్పటికమణిమయాని చంద్ర
కాంతమణిమయానివాఅతఏవ జ్యోతిషాం తాదకాశాం ఛాయాః ప్రతిబిం
బాన్యేషకుసుమాని తైః రచితాని పరిష్కృతాని ॥ ని॥ జ్యోతిస్తారాగ్నిభా
జ్వాలాదృక్పత్రాథావరాత్తస్వితివైజయంతీ ॥ ఏతేన పానధూమేర
జ్ఞానశోభితముక్తం హర్తన్యస్థలాన్యైత్యప్రాప్య తవ గమ్భీరధ్వనిరిపధ్వ
నిర్యేషాంతేషు త్వద్గమ్భీరధ్వనిషు పుష్కరైషు వాద్యభాండముఖేషు ॥
ని ॥ పుష్కరంకరిహస్తాగ్రేవాద్యభాండముఖజలైః । వ్యోమ్నివద్దైఫలైః ఖ
డ్గేతిథావధవిశేషయోరిత్యమః ॥ శనక్తైఃకుండమాహ లేషు తాడిలేషు
సత్సు ఏతచ్చ సృత్తగీతయోరపుపలక్షణం కల్పవృక్షప్రసూతం కల్పవృక్ష
స్యకాంక్షితాథావరాత్తాత్ మధ్వసి తత్రప్రసూతమిత్యధః రతిస్సురత
మేవ ఫలయన్యతత్ రతిఫలం పౌష ఎత్వాద్రలిఫలాఖ్యం మధుమద్యమా
సేవంతే ఆదృత్య పిబంతీత్యధః ॥ క్లో ॥ తాళక్షీరసితామృతామలగుడో
న్తత్తాస్థికాలాహ్వయా చార్వింజ్రదుమమోరటాక్షకదళీగూల్లప్రసూనై
ర్యతల ఇత్థంఘృతధ్వజపిఙ్గువచితంపుషపదుమూలామృతం కాన్వి

ద్వితీయస్కంధః

శేనస్త రదీపనం ఓతిపలాఖ్యంసావ్యదుశీతంమధ్యలి మదిరాణావే || ౫ ||

{ మందాకిన్యాః పయసిశిరైస్సేచ్యమానా మరుద్భిర్ }
 { ద్వారాణామనుతటరుహం ఛాయయా వారితోష్ణాః | }
 { అన్వేష్టవైకనకసికతా ఘృష్టినితేవగూఢైస్సంక్రి }
 { డంతేమణిభిరమగప్రాక్షితాయత్ర కన్యాః || ౬ || }

వ్యా || మందాకిన్యా ఇతి || యత్రాలకాయామవిద్యమాసః మరో యో, మాంతే అమరాః తైరమరైః ప్రాక్షితాః కాంక్షితాః అతిసుందర్య ఇత్యథాః కన్యా యక్షకుమార్యః || ౫ || కన్యాశుమారికానార్యోరితివిశ్వః || ౬ || శిరైః శిలైః మందాకిన్యాః గంగాయాఃపయసి మరుద్భిః మాకుతైస్సేచ్యమానాస్సత్యః తథా అనుతట తటేషు రోహంతీత్యనుతటరుహః క్విప్ || సూ || ఉపపదమతిజీతినమాసః లెషాం మందారాణాం ఛాయయా అనా తపన వారితోష్ణాః నివారితాతపాస్సత్యః కనకస్య సికతాసు ఘృష్టిభిని తేపేణ న్యాసేన గూఢైః సంవృతైః అథవా కనకసికతానాం ఘృష్టిఘని, తేపేణ గూఢైః అతపవ అన్వేష్టవైమృతైః మణిభిః రత్నైః సంక్రి, డంతే గూఢమణిసంజ్ఞయా దైశికక్రీడయాశమ్యక్క్రీడంతీత్యథాః || సూ || క్రిడోనునమృరిభ్యశ్చేత్యాత్మనెవదం || శ్లో || రత్నాదిభిర్వాలుకాదౌ గుప్తైర్ద్రోష్టవ్యకర్తృభిః | బాలికాభిఃకృతాక్రీడానామ్నా గూఢమణిస్తస్మా తా || రాసక్రీడాగూఢమణిగుప్తకేళిస్తులాయనమ్ | షిండుకండుకథండా దైన్యస్తృతాదైశికకేళయిత్యతిభ్రాణావే ||... .. || ౬ ||

{ నీవీబుద్ధోచ్చ నిసితశిథిలం యత్ర విహ్వాధరాణాం }
 { తోమంరాగాదనిభృతక రేషావక్షిపత్సు, ప్రియేషు | }
 { అర్చిస్తుంగానభిముఖమపి ప్రోవ్య ధత్నప్రదీపా }
 { హ్రీమూఢానాంభవతివిఫలప్రేరణాచూర్ణ ముష్టిః || ౭ || }

వ్యా || నీతితి || యత్రానిభృతకరేషు, ఉపలహస్తేషు (నీవీస్యంసనాద్యా, శభయాత్కమ్నమానక రేషివ్యత్యథాః) ప్రియేషు నీవీనత్త్వ గంధిః || ౭ ||

నీవీపరివణగ్రంథా స్త్రీతాంసుసవాసనీతివిశ్వః ॥ నీవీబంధః నీవీబంధః
 చూతపృక్షవదపౌనరుక్త్యం తస్మాద్భవసిలైన తృటనైన శిశిలం క్షౌమం
 దుకూలం రాగాదాక్షిపత్సావహరత్సునత్సు హిమూధానాం లజ్జావిశు
 రాణాం విమ్బం విమ్బ కాఫలం ॥ ని ॥ విమ్బ కాయాఃపలేవిమ్బః ప్రతి
 విమ్బే చమండలభివిశ్వః ॥ తద్వదధరాయాసాంతాసాం బిమ్బభరాణాం
 స్త్రీవిశేషాణాం ॥ ని ॥ విశేషాఃకామినీకాంతా చీరుర్బిమ్బభరాంగనే
 తిశద్దాణాఃచే! చూణాన్యహజులమాదేర్తుష్టిలర్చిర్నిర్మయాతైః తుక్లా
 ॥ ని ॥ అర్చిభావాలామయాభయోరితివిశ్వః ॥ రత్నాన్యేన పదీపా ౧
 త్నపదీపా అభిముఖంయథారథాప్రాప్యాపి విఫలప్రేతా దీపనిర్వా
 పశాక్షమతాన్నిష్ఫలక్షేపాభవతి అగ్రాంగనానాం రత్నదీపనిర్వాపణ
 ప్రవృత్త్యామాగ్ధ్యం వ్యభ్యలై ॥ ॥ ౭ ॥

{యశ్చస్త్రీతాంపియతమభుజోచ్ఛాన్వసితాలిశ్శీతానా}
 {మంగ్లానిం సురతజనితాం తంతుజాలాపలమ్బః }
 {త్వత్సంరోధాపగమవిశదైఃచంద్రపాదైర్నిశీథే వ్యా}
 {లువృంలిస్ఫుటజలవస్యందినశ్చంద్రకాంతాః ॥౮॥}

వ్యా ॥యత్రైతి ॥యత్ర అలకాయాం నిశీథే అథరాత్రే ॥ ని ॥అ
 థరాత్రనిశీథావ్యావిర్యచరి ॥ త్వత్సంరోధస్య మేఘపరణస్య లప
 గమన విశేదైర్నిర్మలైశ్చంద్రపాదైః చంద్రరశ్మిభిః ॥ ని ॥పాదార్య
 జ్ఞీతుర్యాంశాభర్యమః ॥ స్ఫుటజలలవస్యందినః ఉల్బశాంబుకణావి
 ణః తంతుజాలావలంబాః వితానలమ్బియా త్రవుంజాధారాః తగ్గణగుంభి
 రాభర్యగణః చంద్రకాంతాశ్చంద్రకాంతమణయః ప్రియతమానాంఘ
 జైరుచ్ఛాన్వసితాని శాంత్యా జలసేరాయవా ప్రతిభిలైని ఆలింగితాని
 యాసాంతాసాం స్త్రీతాంసురతజనితాం అంగ్లానిం ఉవయవనాంఘ్లా
 నతా వ్యాలుమ్బునై లపనుదన్తి ॥ ॥ ౮ ॥

ద్వితీయస్కంధః

{ నెత్తానీలాస్పతిరగలినా యద్విమానా గ్రహమీరా }
 { లెఖ్యానాం నవజలకణికా దోషముత్పాద్య సద్యః । }
 { శంకాస్పృష్టాశ్చపలముదస్తా వ్యగృహ జాలమూర్తైః }
 { ర్థమోద్ధారానుకృతినిపుణార్పుర్ణరానిష్పతంతి ॥ }

వ్యా || నెల్లైతి || మేమేఘ నెత్తాపైరకణ సతతగలినా వాయునా
 || ౧ || మాతరిశ్వాసదాగలిరిత్యమరః || యద్విమానా గ్రహమీయస్యాతి
 లకాయా విమానానాం సప్తభూమికభవనానాంత గ్రహమీదుపరిభూమి
 కాః తాః ప్రాపితాః తావమివపశ్యంతి యాంస్తేతావద్భుతః తస్యర్పదృశా
 ఇత్యథః || సూ || త్యదాదిషు దృశానాలోచనేకక్షేచేతి క్విప్ ప్రత్య
 యః జలముచః మేఘాః ఆలేఖ్యానాం సచ్చిత్రాణాం || ౧ || చిత్రేలి
 ఖతరూపంస్యాదాలెఖ్యంతుప్రయత్నః । నిర్మితోత్తమచిత్రమితి శబ్దార్థ
 వే || సేషాం జలకణికాభిజలకక్షేదోషం స్ఫుటనముత్పాద్య సద్యశ్చ
 జ్కాస్పృష్టాశ్చ సావరాధతావద్భయావిష్టాశ్చ || ౧ || శక్వావిరక్త
 భయయోరితిశబ్దాణావే || ధూమోద్ధారస్య ధూమనిగమస్య అనుకృతా
 వనుకరణ నిపుణాః కుశలాః ర్పుర్ణరాః విశీణాన్సుంతః జాలమూర్తైర్గ
 వాక్షరంతైః నిష్పతంతి నిష్కామంతి యథా కేనచిదంతఃపురసంచార
 వతా దూలెన గూఢవృత్త్యా రహస్యభూమిం ప్రాపితాః తత్రస్త్రిణాం
 వ్యభిచారదోషముత్పాద్య సాశక్యాః క్షప్తవేషాంతరాః జారాః క్షుద్ర
 మాగ్నేర్నిష్కామంతి తద్వదితిధ్వనిః ప్రకృతార్థే శంకాస్పృష్టాశ్చ
 త్యుత్పేక్షా ||

|| ౯ ||

{ అక్షయ్యాంతర్భవనిధయః ప్రత్యహం రక్తకంఠై }
 { రుద్ధానృద్భిధనపతియశఃకిన్నరైర్యత్రసార్థమ । }
 { వైభ్రాజాఖ్యంవిబుధవనితావారముఖ్యానహయా బ }
 { ధ్దాలిపాబహిరుపవనంకామినోనిర్విశంతి ॥ ౧౦ ॥ }

వ్యా || అక్షయ్యేతి || యత్రాలకాయాం క్షేతుంశక్యాః క్షయ్యాః ||

హ ॥ క్షయ్యజయశ్శక్యాధ్వజాతినిపాతః ॥ తత్ సన్షన్సమాసః భవనా
 నామంతః అంతర్భవనం ॥ వ్యా ॥ అవ్యయాభావసమాసః అక్షయ్యాః అం
 తర్భవనె నిభయోయేషాంతతథోక్తాః యథేచ్ఛాభోగసంభావనాధామి
 దంవిశేషణం విబుధవనితాః అప్పరసః తావవవారముఖ్యా వేశ్యావిశేషాః
 తాన్సహాయేషాంతతథోక్తాః ॥ ని ॥ వారస్త్రీగణికావేశ్యరూపాజ్ఞ
 వాధసాజనైః । సత్కృతాపారముఖ్యాస్యాదిత్యమరః ॥ బద్ధాలాపాః సం
 దానితసల్లాపాః కామినః కాముకాః అహన్యహనిప్రత్యహం ॥ సూ ॥ అ
 వ్యయంవిభక్తిశాదిసాఅవ్యయాభావః అనశ్చైతినమాసాంతష్టచ అహ్నష్ట
 భోరెవెలి టిలోపః రక్తః మధురః కంఠః కంఠధ్వనిర్యేషాంతైరక్తకంఠైః
 అతపీవ ధనవతియశః కుబెరకీర్తిముచ్చైర్గాయద్భిరుద్ధాయద్భిదేవగా
 నస్యగాంధారగ్రామప్రాయత్వాతారతరంగాయద్భిరిత్యధః కిన్నరైస్సా
 ధః సహవిభ్రాజస్యనామగజేంద్రస్య ఇదంవైభ్రాజం వైభ్రాజమిత్యా
 ఖ్యాయస్య తద్వైవిభ్రాజాఖ్యమ్ ॥ క్లా ॥ విభ్రాజేనగజేంద్రేణ త్రాతంవై
 భ్రాజమాఖ్యయేతి శంభురహస్యే ॥ చైత్రరథస్యైవ నామాంతరమేలల్ బ
 హిరువవనం బాహ్యోద్యానం నిర్విశంత్యనుభవతి ॥ ౧౦ ॥

{ గతున్మమృదలకపతిలైర్భ్రత మందారపుష్పైః }
 { పత్రచ్ఛదైః కనకకమలైః కణవిభ్రంశిభిశ్చ । ము }
 { క్షాజాలైః స్తనపరిసరద్భిన్ననూత్రైశ్చ హరైర్నై }
 { శోమాగ్రస్సవితురుదయేనూచ్యలైకామినీనాం ॥ ౧౧ }

వ్యా ॥ గతీతి ॥ యత్రాలకాయాం కామినీనాం అభిసారికాణాం ॥
 ని ॥ కాంతాధిశీతుయాయాతి సంకేతంసాభిసారికైత్యమరః ॥ నిశిభవఃనై
 శః మాగణః సవితం ఉదయేసతి గత్యాగమనెన ఉల్లమ్పశ్చలనం తస్మా
 ద్ధైతాః అలకెభ్యః పతిలైర్మందారపుష్పైః తథాపత్రాణాం మకరికాది
 పత్రలతానాం ఛేదైః ఖండైః పతిలైరితి శేషః కణాభ్యః విభ్రంశీతి క
 ణావిభ్రంశిని లైః కనకస్యకమలైః కనకకమలైశ్చ ॥ వ్యా ॥ షష్ట్యాదివ

క్షితాథ-రాభేసతిమయటావిగ్రహే-ధ్యాహారదాపః ఏవమన్యత్రాప్యన
సంధేయం తథా ముక్తాజాతైఃమా క్రికనరైః శివోనివేశితైరితశేపః తథా
స్తనయోఃపరిసరః ప్రదేశః తత్ర చిన్నానిప్రభిన్నానిసూత్రాణియేషాం
తైః హరైశ్చ సూచ్యతే జ్ఞాప్యతే మాగ్ధపతితమందారకుసుమాదిలింగై
రయమభిసారికాణాం పంథాఇలిద్రష్టృభిరనుమిత్యత్యథః ॥ ౧౦ ॥

{ మత్వా దేవం ధనపతిసఖం యత్రసాక్షాద్వసంతం }
{ ప్రాయశ్చాపనవహలిభయాన్తన్మధష్టట్పదజ్యమ్ । }
{ సభూభజంప్రహితనయనైఃకామిలక్ష్యేష్వమోమై }
{ స్తస్యారంభశ్చతురవనితావిభ్రమైరెవసిద్ధః ॥ ౧౧ ॥ }

వ్యా ॥ మత్వేతి ॥ యత్ర మన్మథఃధనపతేః కుబేరస్య సఖాధనపతి
సఖః ॥ సూ ॥ రాజాహస్సఖభ్యష్టచ్ తందేవం మహాదేవం సాక్షాద్వస
న్తం సఖిస్నేహాన్నిజరూపేణ వత్సమానం మత్వాజ్ఞాత్వా భయాత్పాతక్ష
ణభయాత్ పట్పదావవ జ్య మూర్ఖియస్యతం చావం ప్రాయః ప్రాయ
ర్యేణ నవహలి నవిభక్తి కథంతర్హి తస్యకార్యసిద్ధిరిత్యతతహ ॥ సభూ
భజంమితి తస్యమన్మధస్యారంభః కామిజనవిషయజయవ్యాపారః సభూ
బుగంయథాతథాప్రహితాని ప్రయక్తాని నయనాని దృష్టయో యేషుతై
స్తథోక్తైః కామినవలత్యాణి తేష్వమోమైస్సఫలప్రయోగై రిత్యథః ॥
చాపస్తు కదాచిన్తోఘాపిస్యాదితిభావఃచతురాశ్చతావనితాశ్చతాసాం
విభ్రమైర్విలాపైరెవ సిద్ధః నిష్పన్నః యదనథాకంపాక్షికఫలంచ తత్ప్ర
యోగాద్యగంనిశ్చితసాధనప్రయోగఇతిభావః ॥ ౧౧ ॥

{ వాసశ్చిత్రం మధునయనయోర్విభ్రమాదేశదక్షంపు }
{ షోష్ణద్భేదం సహకిసలయైర్భూషణానాంవికల్పాన్ । }
{ లాక్షారాగం చరణకమలశ్యాసయోగ్యంచ యస్యా }
{ మేకస్సుతైసకిలమబలామండనం కల్పవృక్షః ॥ ౧౨ ॥ }

వ్యా ॥ వాసఇతి ॥ శ్లో ॥ కచధార్యందేహధార్యం పరిధేయం విజ్ఞా

చారాదక్షిణపశలఇత్యమరః || ఇంద్రనీలైః రచితశిఖరః ఇంద్రనీలమణి
మయశృంగఇత్యధః కనకకదళీనాం జెష్ఠనైన పరిధినాప్రేక్షణీయఃదర్శ
నీయః క్రీడాభంజనేలః అస్తీతిశేషః హేనభ ఉపాంతేషు ప్రాంతేషు
స్ఫురితావికసితాఃపటిరాయస్యతం తథోక్తం ఇదం విశేషణం కనకకదళీ
జేష్ఠససామ్యాభముక్తం ఇంద్రనీలసాహ్యంతు మెఘస్య సావభావికం
తావమిత్యనైనచూచ్యతే తావంప్రేక్ష్య మద్ధేహిన్యాఃప్రియఇతిచేతాః
తస్యశేలస్య మద్ధుహిణీప్రియత్వాద్దైత్యోరత్యధః కాతరణ భీదనచేత
సా భయంచాత్రసానందమేవ || శ్లో || వస్త్రానామనుభూతానాం తుల్య
శృవణదర్శనాత్ | స్మరణాత్కీర్తనాదావాపి సానుదాభీర్భూతాభవేదితర
సాక రెదర్శనాత్ || తమెవక్రీడాశేలమేవస్వరామి ఏవకారోవిషయాంత
రవ్యవచ్ఛేదాభఃసదృశవస్త్రవనుభవాదిష్టాభఃస్మృతిజాయతఇత్యధః
అతఏవాత్రస్మరణాఖ్యాలుజ్జ్వలః||తదుక్తమ్ || శ్లో || సదృశానుభవాద
స్యస్మృతిః స్మరణముద్యతఇతి|| అత్రనిరుత్తరకారస్య తావం తమెవస్వరా
మీతి యోజయిత్వా మేఘశేలత్వారోపఇతివ్యాచప్త||తదయంక్రం|| అనా
జ్జవాల్ అద్రాకారారోపస్య పురోవర్తిన్యనుభవాత్తకల్పేనస్త్రాతిశ
బ్దప్రయోగాయోగాత్ శేలత్వభావనాస్మృతిరిత్యపి నోపపద్యతే భావ
నాయాః స్మృతిత్వే ప్రమాణాభావాత్ ఆరోపస్యానుపయోగాత్సాదృ
శోపనానైనవైయర్థ్యాచ్చవినదృశేపిసాలగ్రామేహరిభావనాదర్శనాదితి

{ రక్తాశోకశ్చలకిసలయః కెసరశ్చాత్ర కాంతశివ్ర }
{ త్యాసన్నా కురవకవృణ్మాఢవీ మండపస్య | }

{ ఏకస్సఖ్యాస్తవసహమయావామపాదాభిలాషికాం }
{ క్షత్యవ్యాపదనమదిరాం దోహదచ్చద్దనాస్యాః || }

వ్యా || రక్తేతి || అత్ర క్రీడాశేల కురవకాపవవృతిః ఆవరణం య
స్యతస్య కురవకవృతైః మధా పసంతేభవాః మాధవ్యః తాసాం మండ
పస్తస్య అతిముక్తలతాగృహస్య || ని || అతిముక్తఃపుండ్రకస్సాస్యవాన్ *

సూతీమాధవీలతైత్యమరః ॥ పృత్యాసన్నా సన్నికృష్టా చలకిసలయశ్శు
చలవల్లరః అనెన వృక్షస్య పాదతాడనెను ప్రాంజలిత్వంవ్యజ్యతే గ్రా
శాకః రక్తవిశేషణం తస్యస్త్వరొద్దీపివకత్వాత్కృతం తదుక్తమ్ ॥ క్లో ॥
ప్రసూనక్తే గశాకస్తు శ్వేతోరక్తఇతిద్విధా । ఒహునిద్ధిపశ్యేత్సా గ్రా
పిస్తరదీపకః ఇత్యశాకకల్ప దర్శనాత్ కాంతః కమనీయః కెనరః పశు
ళశ్చస్తఇతిశేషః ॥ ని ॥ అథకేసరే । మకుళోమజుళిత్యమరః ॥ ఏకః త
యోరసత్తగః ప్రాధమికత్వాదశాకఇత్యధః ॥ మయాసహ తవ సఖ్యాః
సప్రీయామాఇత్యధః ॥ వామపాదాభిలాషీ దోహదచ్చద్వనైత్యత్రాపి
సమ్బంధనీయం సచాహంచఅభిలాషిణావిత్త్యధః ॥ అస్యః కెనరః దోహ
దం వృక్షాదీనాం ప్రసవకారణం సంస్కారద్రవ్యమ్ ॥ ని ॥ తరుగుల్లతా
దీనామకాతకుళలైశకృతమ్ । పుష్పాద్యుత్పాదకంద్రవ్యందోహదంస్యా
త్తుత్క్రియేతిశబ్దాః ॥ తస్య భర్తనా వ్యాజేన ॥ ని ॥ కపటో (స్త్రీ)
వ్యాజడమౌఘ పదయశ్చద్వకై తవఇత్యమరః ॥ అస్యాస్తవసఖ్యాః పదన
మదిరాం గండూషమద్యం కాంక్షతి మయాసహేత్యత్రాపి సమ్బంధనీ
యం అశాకమకుళయోః (స్త్రీ)పాదతాడనగండూషమదిరే దోహదమితి
ప్రసిద్ధిః ॥ క్లో ॥ (స్త్రీ)ణాంస్పృశాత్ప్రియంగుర్వికసతిపశుళశ్శిఖగండూ
షసేకాత్పాదాఘాతాదశాక స్తీలకకురవకంవీక్షణాలింగనాభ్యామ్ । మం
దారోనర్తవాతాత్పటుమృదుహసనాచ్చమ్మకోవక్త్రవాతాచ్చుశాగీతా
న్నమెదుర్వికసతిచపురోసతనాత్కూణికారః ॥ . . . ॥ ౧౭ ॥

{ తన్త ధ్యేచస్పటికఫలకా కాంచనీవాసయష్టిరూతెబ }
{ ద్దా మణిభిరసతిప్రోధపంశప్రకాశేః! తాశ్చైన్యం }
{ జావలయసుభగైర్నృతీతిశకాంతయామె యామ }
{ ధ్యాస్తేదివగవిగమెనీలకంరస్సుహృద్యః ॥ ౧౮ ॥ }

వా. ॥ తన్త ధ్యేతి ॥ కించేతిచాధః ॥ తన్త ధ్యే తయోఽప్యక్షయోమ
ధ్యే అసతిప్రోధానామసతికరోరాశాంవంశానాం మేహానాం ప్రకాశే

20

‘మృతసందేశ’ సమీక్షాని

వప్రకాశాయేమంత్రైః తదంతఃసచ్చాయైరిత్యధః మణిభిర్మరకత
శిలాభిర్ములే బద్ధా కృతవేదికత్యధః స్ఫటికమయం ఫలకం పీఠం
యస్యాస్మా స్ఫటికఫలకాకాంచనస్య వికారః కాంచనీ సౌవర్ణికా వాస
యష్టిర్నివాసదండః అస్తీతి శైషః శింజూభూషణధ్వనిః ॥ ౧ ॥ భూషణా
నాంతుశింజితమిత్యమరః ॥ వ్యా ॥ భిహదిత్యావదబ్జిత్యయః శింజిధాతు
రయం తాలవాదీః శతుదంత్యాదిః ॥ శృ ॥ యోపవశిజ్జగతి శృతిద
ర్శనాత్ శింజాప్రధానానిచతాని వలయానికజ్జగతానిద తైస్సుభగాః ర
మ్యాః త్రైః తాత్రైః కరతలతాడనైః మే మమకాంతయా నతితఃస్పృత్యం
కారితః వఃయష్టాకం సుహృత్ సఖా నీలకంఠః మయూరః ॥ ౧ ॥ మ
యూరౌబర్హిణౌబర్హీనీలకంఠౌజంఘరిత్యమరః ॥ దివసవిగమేసా
యంకాలే యూయష్టిమధ్యాస్తే యస్యామాస్త ఇత్యధః ॥ సూ॥ అధిశీష్
ష్టాసాంకరైతికమత్వమితిద్వితీయా తత్రాగారమిత్యావరభ్య పంచక్లాకే
షు అతిసమృద్ధివస్తువణానాదుదాత్తాలజ్కారః తదుక్తమ్ ॥ క్లా ॥ తదు
దాత్తంభవేద్యత్ర సమృద్ధవస్తువణ్యైత ఇతి నచైషా స్వభావాక్రిభా
వికంవా తత్ర యథాస్థితవస్తువణాన్ ॥ అత్రాతు కవిప్రతిభౌత్తాపితస
మృన్మయమానైశ్వర్యశాలవస్తువణానాదారోపితవిషయత్వమితి తాభ్యామ్
స్య భేదఇత్యలజ్కారసర్వస్వకారః ॥

॥ ५ ॥

{ ఏభిస్సాహ్ హృదయనిహితైలక్షణైలక్షయోథాః }
 { ద్వారోపాంతేలిఖితవపుషో శంఖపద్మాచదృష్టావ్ । }
 { తౌమచ్ఛాయం భవనమధునామద్వియోగేన నూనం }
 { సూర్యాపాయోనఖలుకమలుపుష్పతిస్సావమభిఖ్యాం॥ }

వ్యా ॥ ఏభిరితి ॥ హేసాధో నిపుణ ॥ వ్యా ॥ సాధస్సమధోఽని
పుణోవతికాశికాయాం హృదయే నిహితైరవిష్కృతైరిత్యథాః ఏభిఃపూ
ర్వోక్తలక్షణైస్తూరణాదిభిరభిజ్ఞానైర్దావోరోపాంతే ఏకవదనమవిష్కృతం
దావోపాగ్మనయోరిత్యథాః లిఖితే నపుషీ ఆకృతీయయోస్తా తథాక్తా

శంఖపర్వతానామనిధివిశేషా ॥ ౧ ॥ నిధిర్నాశేపధిర్భేదాః పద్మశంఖాద
యోనిధిరిత్యమరః ॥ దృష్ట్వాచ నూనంసత్యం అధునాఇదాసీం ॥ వ్యా ॥
అధునేతినిపాతః మద్వియోగేన మమప్రవాసేన తామచ్ఛాయంఙ్కత్సవో
పరమాత్ ఓణకాంతి భవనంమద్భృహంలక్షయేథాః నిశ్చినుయాః తథా
హి సూర్యాపాయే సూర్యాపగమేనతి కమలంపద్మం సావమాత్మీయాం
అభిఖ్యాం శోభాం ॥ ౧ ॥ అభిఖ్యానామశోభయోరిత్యమరః ॥ సూ ॥
ఆతశ్చోపసగఙ్గతి కప్రత్యయః నపుష్యతి నోపచినోతిభలు సూర్యవి
రహితం పద్మమివగృహపతివిరహితం గృహంసశోభత్యత్యధః ॥ ౧౯ ॥

{ గతావసద్యకలభతనుతాం శీఘ్రసమ్పతశేతాః }
{ క్రిడాశ్చైత్యధమకథితై రమ్యసానా నిషణ్ణః । అ }

{ ర్హస్యంతగ్భవనపతితాంకర్తుమల్పల్పభాసం ఖ }

{ ధ్యోతాశీవిలసితనిధాంవిద్యుదున్మేషదృష్టిమ్ ॥ ౨౦ ॥ }

వ్యా॥నిజగృహనిశ్చయానంతరకృత్యమాహ ॥గత్యైతి॥హేమేఘశీఘ్ర
సమ్పతశీఘ్రప్రవేశః సవపశేతుస్తస్యశీఘ్రసమ్పతశేతాః శీఘ్రప్ర
వేశార్థమిత్యధః ॥ ౧ ॥ సమ్పతశేతనైవేకే ప్రవేశేభేదసంవిదోరితి
శబ్దాణామే ॥ సద్యస్సపది కలభన్య గజవోతన్య తనరివతమన్యన్యతస్య
భావస్తీతాం అల్పశరీరతాంగత్వా ప్రథమకథితై తస్యాస్తీర ఇత్యాదినా
సూర్వోక్తై రమ్యసానా నిషణ్ణయోగ్యత్యధః క్రిడాశ్చైతే నిషణ్ణఙ్క
పవిష్టస్య అల్పల్పా అల్పప్రకారా భాః ప్రకాశాయన్యాస్తాం ॥మా॥
ప్రకారే గుణవచనస్యేతిద్విరుక్తిః ఖధ్యోతానామాశీతస్యావిలసితేనస్సు
రణేన సమానాంతన్నిధాం విద్యుదున్మేషః విద్యుత్ప్రకాశః సవప దృష్టిః
తాం భవనస్యాంతః అంతగ్భవనం తత్ర పతితాం ప్రవిష్టాం కర్తుమహా
సి యథాకశ్చిత్క్రించిదన్విష్యత్ కవచిదున్నతేష్టితావ శనేశ్వనైరతితరాం
ద్యాఘ్నియసీ దృష్టి దృష్టవ్యదేశేపాతయతి తద్వదితిధ్వనిః ॥ ॥ ౨౦ ॥

{ తస్మి శ్యామా శ్శిరిదశనా పక్వవిమ్బాధరోష్ఠి మ }
 { ధ్యేయామా చకితహరిణీ పెక్షణా నిమ్ననాభిః । }
 { శ్రోణీభారాదలనగమన స్తాకనమ్రాస్తనాభ్యాంయూ }
 { లల్రాస్తేఽపరివిషయేన్మప్తిరాద్యవధాతుః ॥ ౨౦ ॥ }

వ్యా ॥ సమృద్ధి దృష్టిపాతఫలం సాభిజ్ఞానం క్షౌకఽవయోనాహ ॥ త
 స్వీత్యాది ॥ తస్మి కృశాంగీ నతుపీవరి ॥ శ్లక్ష్యందభ్రంకృశంతన్విత్యమః ॥
 సూ ॥ వౌతొగుణచనాదిజీవ శ్యామా యవలి ॥ ని ॥ శ్యామాయా
 వనమధ్యస్తేక్ష్యత్పలమాలా ॥ శిఖరాచ్యైషాం సంతీతి శిఖరిణః కోటిమం
 తః ॥ ని ॥ శిఖరంజైలవృక్షాగ్రకష్యాపులకకోటిష్యితివిశ్వః ॥ శిఖరిణః ద
 శనాః దంతాయస్యాస్యావలైనాస్యాభాగ్యవత్సవ త్యరాయమ్మరత్వం
 చ సూచ్యతే తదుక్తంసాముద్రికే ॥ క్షౌ ॥ స్నిద్ధాస్సమాస్సరూపాస్సువజ్జు
 యశ్శిఖరిణఃశిష్టాః । దంతాభవంతియాసాంతాసాంపాదెజగత్సర్వమ్ ॥ తాం
 బూలరసరక్తేపి స్ఫుటభాసస్సమోదయాః । యస్యాశ్శిఖరిణోదంతాదీర్ఘం
 జీవతితత్పతిరితి ॥ పక్వంపరిణతంబిమ్బం బిమ్బికాఫలమివాధరోష్ఠోయ
 స్యాస్యా పక్వవిమ్బాధరోష్ఠి ॥ వ్యా ॥ శాకపాథివాదితాన్తద్యమపద
 లోపీనమాసః ॥ నాసికోదరోచ్చేత్యాదినాజీవ మధ్యేయామా కృశాద్దరిత్య
 ధః చకితహరిశ్యాః పెక్షణానిప పెక్షణానియస్యాస్సలధోక్తావలైనా
 స్యాః పద్మినీత్వందసూచ్యతే ॥ తమక్తంరలిరహస్యే పద్మినీలక్షణప్రస్తావే ॥
 క్షౌ ॥ చకితమృగదృగాభేప్రాంతరక్తేచ నేత్రే ఇలి నిమ్ననాభిః గమ్భీర
 నాభిః అనెన నారీణాం నాభిగామ్భీర్యాన్తదనరసాతిరెకఇతి కామసూ
 త్రాథాన్సూచ్యతే శ్రోణీభారాల్ అలనగమనా మందగామినీ నతు
 జంఘాదౌషాల్ స్తనాభ్యాం స్తాకనమ్రా ఈషదవనతా నతుపపుదౌషా
 ల్ యవతయేపవ విషయః తస్మిన్ యవతివిషయే యవతీరధికృత్యైత్య
 ధః ధాతుః బ్రహ్మణః ఆద్యాస్పష్టిః ప్రథమశిల్పమివస్థితైత్యైత్యా
 ప్రథమనిమిత్తా యవతిరియమేవైత్యధః ప్రాయోగ శిల్పినాం ప్రథ

మనిర్మాణే పయత్నాతిశయవశాద్భిల్బసౌప్తవంద్యప్తమితి ఆద్యవిశేష
 ణం తథాచాస్త్రికౌ ప్రపణ్ణేన కుత్రాప్యేవంవిధరామణీయకంఠమణీరత్న
 మస్తీతిభావః తదేవంభూతాయాస్త్రీ తత్రాంతర్భవనె ఆస్తేనివసతి (స్యా
 త్నిచసేత్) తామిత్యుత్తరశ్లోకేనసమ్బంధః ॥ . . . ॥ ౨౦ ॥

{ తాంజానీధాఃపరిమితకథాం జీవితం మే ద్వితీయు }
 { దూరీభూతే మయిసహచరే చక్రవాకిమివైకాం । }
 { గాఢోత్కణ్ఠాంగురుషుదివసేష్యేషుగచ్ఛత్సుబాలాం }
 { జాతాంమన్యేశిరమధితాంపద్మినీంవాన్యరూపామ్ ॥ }

వ్యా ॥ తామితి ॥ సహచరే సహచారిణి మయిదూరీభూతే యార
 స్థితేనతి సహచరఇత్యనెన విరహసహిష్టుత్వంవ్యజ్యతే సహచరే చక్రవా
 కే దూరీభూతేనతి చక్రవాకిం చక్రవాకవధూమివ ॥ సూ ॥ జాలైరస్త్రీ
 విషయాదయోవధాదితిజీష్ ఏకామెకాకినీం స్థితాం పరిమితకథాం మిత
 భాషిణీం తామంతర్భవనగతాం మేద్వితీయుం జీవితంజానీథాః (జీవితభూ
 తాం) జీవితతుల్యాం మత్ప్రియసీమవగచ్ఛేరిత్యర్థః తస్మిన్త్యాదిభిరుక్త
 లక్షణైరితిశేషః లక్షణానామన్యధాభావమాశక్నోమా ॥ గాఢేతి ॥ గా
 ఢోత్కంఠాం ప్రబలవిరహవేదనాం ॥ శ్లో ॥ రాగత్వలబ్ధవిషయేవేదనా
 మహత్తీతుయా । సంశోషణీశుగాత్రాణాం తాముత్కంఠాంవిదర్శ్యధా
 ఇత్యభిధానాత్ బాలాం గురుషు విరహమహత్సుషుమవర్తమానేషు దివ
 సేషు గచ్ఛత్సునత్సు శిశిరేణ శిశిరకాలేనమధితాం పీడితాం పద్మినీం వా
 పద్మినీమివ ॥ శ్లో ॥ ఇవవద్యావ్యథాశబ్దావతిదండీ అన్యరూపాం పూ
 ర్వవిపరీతాకారాం జాతాంమన్యే హిమహతాపద్మినీవ అన్యాదృశీజాలైతి
 తరుయామి ఏతావతానేయమన్యేతి భృమితవ్యమితిభావః ॥ ౨౧ ॥ * *

{ నూనంతస్యాఃప్రబలరుదితౌచూఛననేక్రిపియాయా }
 { నిశ్వాసానామశిరతయో భిన్నవణాధరోశ్మ ॥ }
 { హస్తస్యస్తం ముఖమసకలవ్యక్తిలమ్బులకత్వాదిదండౌ }
 { దైన్యంత్యదుపసరణిస్తకాంలైర్బిభృతౌ ॥ ౨౩ ॥ }

వ్యా॥ నూనమితి ॥ ప్రబలరుదితేనాచూచ్చనెష్ఠపుటిరపుటే నెల్రైయ
 న్యతల్ ॥ వ్యా॥ ఉచ్చానెతిశ్వయలైకతఁ రిక్తుః ఓదితశ్చేలినిప్రానత్వం
 వదిన్వపీత్యాదినాసమ్ప్రసారణం సమ్ప్రసారశాచ్ఛేతి పూర్వయాపత్వం
 హలఇతిదీఘః తత్రచ్చోష్ణశ్శూడనునాఙికచెయ్యాడాదేశే కృతే యః
 పసిద్దిరితినాదోక్తా ప్రక్రియాప్రామాదికీత్యుపేక్షణీయా తథాసలి ధాతౌ
 రికాంస్య గత్యభావాన్త్యగ్యతామూడాదేశః ఊడాదేశేవా కోవిశేష
 యితి॥ ఏలెనవిషాదావ్యజ్యతే నిశాన్వసానాం సీత్కారాశామశిశిరతయాఅం
 రస్సంతాబోష్ఠతేనభిన్నపణ్ణోవిచ్ఛాయః అధరోష్ఠోయన్యతల్ హస్తే
 న్యస్తంహస్తన్యస్తం ఏలెనచింతావ్యజ్యతేలమ్బులకతావత్సంస్కారాభా
 వాత్ లమ్బమానకుస్తలావృతతావత్ అనకలన్యకైలసమ్పాణ్ణోభివ్యక్తిత
 స్యాః ప్రియాయాముఖం త్వదుపసరణేన త్వదుపరోదేన క్లిష్టకాంతేరిం
 దోఃదైన్యంకౌచ్యతాం విభిత్తా నూనమితివితర్కై ॥ ని ॥ నూనంతర్కై
 ధానిశ్చయిఇత్యమరః పూర్వవత్తథాపి నభ్రమితవ్యమితిశేషః ॥ ౨౩ ॥

{ ఆలోకతే నిపతతిపురా సాబలివ్యాకలావా మ }
 { త్సాదృశ్యం విగహతనువా భావగమ్యం లిఖంతీ । }
 { పృచ్ఛంతీవామధరవచనాంశౌరికాం పంజరస్థాం క }
 { చ్చిద్భుతుఃస్త్రుగరిరసికేత్వంహితన్యపిర్యేతి॥౨౪॥ }

వ్యా ॥ సర్వవిరహిణీసాధారణలక్షణానిసమ్భావయన్ ఆలోకత్యా
 దిభిష్టిభిరాహ ॥ ఆలోకత్యతి ॥ హేమేఘ సామత్ప్రియా బలిమహా
 సితాగవనాథమిష్టదేవతారాధనేఘ వ్యాకలా వ్యాపృతావా వి
 రహేణ తనుకృశంభావగమ్యం భావనయాగమ్యం తత్కార్యసాదృష్ట
 చరతావత్సమ్ప్రతి సమ్భావనయోల్లేక్ష్యమిత్యధః మత్సాదృశ్యం మ
 దాకారసామ్యం మత్ప్రతికృతిమిత్యధః యద్యపి సాదృశ్యంనామ ప్ర
 సిద్ధవత్త్వంతరగతమాకారసామ్యం తథాపి ప్రతికృతిత్వేన వ్యాఖ్యాన
 మితరథాఽలేఖ్యత్వానన్యవాత్ అజయ్యకొశే ఆతఖ్యపిద సాదృశ్యమిత్య

భిషానాచ్చ లిఖంతీ కన్వచిత్పలకాదౌ విన్యస్యంతివా చిత్రదర్శనస్య విల
హితాం వినోదాపాయత్వాదితిభాషః ఏతచ్చ కామశాస్త్రసంవాదేన స
మ్యగ్వివేదితమస్తాభిః రఘువంశసంజనన్యామ్ ॥ క్లో ॥ సాదృశ్యప్రతికృ
తిభర్తనైః ప్రియాయాఇత్యత్ర మధురవచనాం మంజుభాషిణీం అతపవ
పంజరస్థాం హింసేభ్యః కృతసంరక్షణాం శారికాం స్త్రీప్రక్షివిశేషం హే
గసికభతుః సాస్మిమినః స్మరసి కచ్చిత్ ॥ ౧ ॥ కచ్చితామప్రవేదనై
ఇత్యమరః ॥ భౌతార్కస్తగసి కిమిత్యథః ॥ సూ ॥ అగ్నిగర్భాదయోశాం
కమణీతి కర్తణిషష్ఠీ సాచ శేషాధికారాచ్చపత్వవివక్షాయామెవ క
ర్తత్వవివక్షాయాంతు ద్వితీయాశుతీతి వేదితవ్యం స్మరణకారణమాహ ॥
హియస్తాత్ కాలతాత్ తస్మిం తస్యప్రీతాతీతిస్మియా ॥ వ్యా ॥ ఇగవధల
క్షణికప్రత్యయః అతః ప్రేమాస్పదత్వాత్ స్మృతువర్హసీత్యథః ఇతి
పృచ్ఛంతీవా వాశద్దో విక లేపే ॥ ౧ ॥ ఉపమాయాంవిక లేపాఇత్యమరః
తే తవాలోక దృష్టివధే పురా నివతలి నివలిష్యతి ॥ సూ ॥ యావత్పు
రానిసాలయోలఃడితి భవిష్యదథేలయ్ ॥ . . . ॥ ౨౪ ॥

{ ఉత్సంగేవా మలినవసనై సౌమ్య నిక్షిప్య వీణాంమ }
{ స్తోత్రాంకంవిరచితపదంయముద్గా ఓకామాతస్త్రి }
{ మార్ద్రాంనయననలిలైస్సారయితావకథంచిచ్ఛాయో }
{ మాయస్సవ్యయమపికృతాంమూర్ఖనాంవిస్తరిని ॥ ౨౫ }

వ్యా ॥ ఉత్సంగఇతి ॥ హేసౌమ్యసాధౌ మలినవసనే ॥ క్లో ॥ వ్యా
షిలైమలినాకృతీతి (స్మరణాదిత్యథః) శాస్త్రాదిత్యథః ఉత్సంగే ఊ
రా వీణానిక్షిప్య మమగోర్యంనామ అంకిష్టహృదయస్త్రిస్తత్త్రభక్తం
మన్నామాంకితలయధాతథా ॥ ౧ ॥ గోత్రంనామ్నికులచలఇత్యుచయ ॥
విరదితానివదానియస్యతత్త్రభోక్తం కేయం గానార్హం ప్రబంధం గీతమి
తిపారే సృషితాథః ఉద్గాతుముచ్చైగారతుంకామోయస్సాస్సా ॥ సూ ॥
తుంకామమనసారవీతిమకారలోపః దేవయోనిత్వాదౌధారగావేణ
గాతుకామేత్యథః తదుక్తమ్ ॥ క్లో ॥ పక్షమధ్యమశామానాగ్రామా

గాయంలిమానుషాః । నతుగాంధారనామానం సలభ్యో దేవయోనిభిరితి ।
 తథా నయనసలితైః ప్రియతమస్త్రుతిజనితైః అశ్రుభిరాద్రాక్షం తంత్రీం
 కథంచీత్ కృచ్ఛ్రగ్రిణ సారయత్వా ఆద్రాక్షాత్కరణ ప్రమృజ్య అస్య
 థా క్వణనాసమ్భవాదిలి భావః ధూయోభూయః పునఃపునః స్వయమా
 ర్జనా కృతామపి విస్తరణాసర్వామపీత్యదః మూర్ఛనాం క్రమవిశేషవి
 శిష్టస్యగ్ధాపనాం ॥ శ్లో ॥ సమశ్రేమవిలోమేన పాదయస్తు స్వపూర్వ
 గాః । స్వరాణాంస్తాపనాస్సంతా మూర్ఛనాస్సప్తనవ్తతాఇతి సంగీతర
 త్నాకరే ॥ విస్తరంబీవా నిపతతితి పూర్వేణాసమ్పంధః విస్తరణంచాత్ర
 దయితగుణస్త్రుతిజనితమూర్ఛావశాదేవ తథారసాకరే ॥ శ్లో యో
 గాయోగయోరిష్టగుణానాంకీర్తనాత్మనైః । సాక్షాత్కారోభవామూ
 ర్ఛా దశధాజాయలైయథేతి మత్సాదృశ్యమిత్యాదినామనస్సంగానవృత్తి
 స్సుదితా ॥ ॥ ౨౫ ॥

{ శేషాంతాసాన్విరహాదిసప్తాపితస్యావధేర్వా విన్య }
 { స్యంతీభువిగణనయాదేహళీద త్తపుష్టైః । సంభా }
 { గంవా హృదయనిహితారమ్భమాసాన్వదయంతీ ప్రి }
 { యేతైతైరమణవిరహేష్యంగనానాంవినిదాః ॥ ౨౬ }

వ్యా ॥ శేషానితి ॥ అథవా విరహస్యదినసః ప్రథమదివసః తస్మాత్
 స్తాపితస్య తతఃతరభ్య నిశ్చితస్యావధేరంతస్య శేషానవశిష్టాంతాసా దే
 హళీద త్తపుష్టైః దేహళీద్వారా ధారదాతు ॥ ని ॥ గృహవగ్రహణీదే
 హళీర్యమరః ॥ తత్రదత్తానిరాశిలైవననిహితాని లైఃపుష్టైఃగణనయా
 ఏకోద్వానిత్యాది సంఖ్యానైన భువి భూతలే విన్యస్యంతీవా పుష్పవి
 న్యాసేన మాసాన్ గణయంతీవేత్యధః యద్వా హృదయే నిహితః మ
 నసి సంకల్పితఆరమ్భో ఉపక్రమాయస్యతం అథవా హృదయనిహితాఆ
 రమ్భుః చుమ్బనాలింగనాదివ్యాపారాః యస్మిన్ తు సవోష్ణగం రతి
 మాసాన్వదయంతీ అనుభవంతీవా ఆలొకై నిపతతితిపూర్వేణాన్వయః న
 ను కథమయం నిశ్చయైత్యత్యాశలక్యాథాంతరన్యాసేన పరిహరతి ప్రి

యేణ ధూమ్నా అంగనానాం గమణవిరహేషుప్రియవియోగేషు ఏతే
పూర్వోక్తావినోదాః కాలయాపనోపాయాః అనేన సజ్జల్పవస్తాక్తా
తదుక్తం || శ్లో || సజ్జల్పనాథవిషయమనౌరథఉదాహృతృతి || ౨౬ ||

{ సవ్యాపారామహని నతథా పీడయేద్విప్రయోగః }
{ శంకరాత్రౌ గురుతరశుచం నిర్వినోదాంసఖంతే | }
{ మత్సందేశే సుఖయితుమలంపశ్యసాధ్వీని శేథతా }
{ మున్నిద్రామవనిశయనాంసద్దవాతాయనస్తః || ౨౭ || }

వ్యా || సవ్యాపారామితి || హేసఖ అహని దివసే సవ్యాపారామ్
పూర్వోక్త బిబిచిత్రలఖనాదివ్యాపారవతీం తేనఖం స్వప్రియాం వియో
గోవిరహః తథాతేనప్రకారేణ || ప్రకారవచనేథాలిథిథాల్పృత్యయః స
పీడయేత్ యథారాత్రావితిశేషః కింతు రాత్రౌ నిర్వినోదానిరావ్య
పారాం తేనఖం గురుతరాశుగృహ్యస్తాం గురుతరశుచం అతిదుర్భరదుః
ఖాం శజ్జల్పతర్కయామి || ని || శజ్జావితర్కభయయోరితి శద్ధాణా
వే || తతానిశేథే అథరాత్రే ఉన్నిద్రాముత్సృప్తనిద్రాం అపనిరేవశ
యనంయస్యాస్తాం నియమాథం స్తండిలశాయినిం సాధ్వీం పతివ్రతాం ||
సతీసాధ్వీపతివ్రతైత్యమరః || అతా నాస్యభాశక్తితవ్యమితిభావః తాం
తవత్సఖం మత్సందేశేర్వాద్వాధిరలంపర్యాప్తం సుఖయితమానంద
యితుం సద్దవాతాయనస్తః సాధగవాక్షగతస్సకావశ్య || శ్లో || సఖ్య
ధాతీచపితరౌ మిత్రదూతశుకాదయః | సుఖయంతీష్టకధనముఖాపాయై
ర్వియోగినీమితరసాకరే || దూతశ్చాయం మేఘఇతిభావః అనేనజాగరా
వస్తాక్తా || || ౨౭ ||

{ అధిష్ఠామాంవిరహశయినేసన్నిష్టైకపార్శ్వంప్రా }
{ చీమూలతనమివకళామాత్రశేషం హిమాంశాః | }
{ సీతారాత్రిఃక్షణఇవవయాసార్థమిచ్ఛార్తైర్భార్యాతా }
{ మేవోష్ఠైర్విరహమహతీమశుభిర్యావయసీం || ౨౮ || }

వ్యా || పునస్తామేవ విశినష్టి అధిక్షామామిత్యాదిభిశ్చతుర్భిః ఆధిషా
మామితి ఆధినామనోవ్యధయాక్షామాం కృశాం॥ని॥ పుంస్యాధిర్ధానసీవ్య
భత్యమరః || వ్యా || క్షాయతేఃకతఃరిక్తః || సూ॥ క్షామోమగ్నినిష్ఠాత
కారస్య మకారః విహార్హంశయనంతస్త్రినిగ్రహశయసెపల్లవాది గచితఇ
త్యక్షణః సన్నిష్కణ్ఠం ఏకపార్శ్వంయస్యాస్తాం అరవీవ వ్యాఙ్మయః పూర్వ
స్యాః దిశామూల ఉదయాద్విప్రాంతఇత్యధః || ప్రాచీగ్రహణంక్షీణా
వస్తావ్యాతనాథః మూలగ్రహణం దృశ్యేత్వావధః కళామాత్రంకలై
ఖశేషోయస్యాస్తాం హిమాంశోస్తనంనూతిమివస్థితాం పునఃకింవిధాం
యారాత్రిర్క్యయాసాథః ఇచ్చయా కృతానిరతానితైః || వ్యా || శాక
పాథివాదిమద్రష్టవ్యం క్షణివ గీతా యాపితా తాం తిజ్జాతీయామెవ
రాత్రిం విరచేణామహతీం మహాతేన్వన ప్రతీయమానాం ఉష్ణేః అశ్రుభిః
యాపయంతీం || వ్యా || యాత్యేణ్యంతాచ్చత్యప్రత్యయః || సూ || అర్చ
హీత్యాదినాపుగాగమః సవీవకాలస్సుఖనామల్పవిప్రతీయతే దుఃఖినాం
భువిపరితఇతిభావః ఏతేన కార్యవ్యవస్థాస్తా || || ౨౦ ||

{ పాదానిందోరమృతశిశిరాక్ష జాలమాగ్నప్రవిష్టా }
{ సూర్వప్రీత్యాగతమభిముఖంసన్నివృత్తంతతైవ | }
{ కథాచ్చక్షుస్సలిలగురుభిఃపక్ష్యభిశ్చాదయంతీం సా }
{ భేహ్నివస్థలకమలిసీంసప్రబుద్ధాంససుప్తాం॥౨౧॥ }

వ్యా || పాదానితి || జాలమాగ్నప్రవిష్టాక్ష గవాక్షవివరాగతాక్షల
మృతశిశిరాక్ష ఇంచాః పాదాక్ష రక్తిక్ష ప్రతిపూర్వప్రీత్యా పూర్వసేన
జాన పూర్వవదానందకరాభవంతీత్యాశయేనెత్యధః అభిముఖంయథా
తథాగతం సన్నివృత్తంయథాగతం తతైవశ్రుతినివృత్తం తదా లేషామలి
దుస్సహత్యాదితిభావః చక్షుఃదృష్టింభేదాద్దుఃఖాత్ సలిలగురుభిః అశ్రు
దుర్భరైః పక్ష్యభిశ్చాదయంతీంతతవ సాభేఅహ్నిదుదిన్సప్రబుద్ధాం
మేమాసరూదవికసితాం ససుప్తాం అహరిత్యముకుళితాం || వ్యా || ఉభ

యత్రాపి నశ్చక్షుస్య సశబ్దస్య సుపుష్పేతిసమాసః స్థలకమవినీమిపస్వి
తాం ఏతేన విషయద్వేషాభ్యా పస్తావస్తానూదితా || || ౨౯ ||

{ నిశ్వాసేనాధరకిసలయ క్లేశినా విక్షిపంతిం శుద్ధస్నా }
{ నాత్పరుషమంకంనూనమాగండలమ్బమ్ | మత్సం }
{ భోగశకధముపనమెత్సప్సజోపీతి నిద్రామాకాం }
{ క్షంతీనయనసలిలోత్పడదుద్ధాపకాశామ్ || 3౦ || }

వ్యా || నిశ్వాసేనైతి || శుద్ధస్నానాత్ గంధలైలాదిరహితస్నానాత్
పరుషం ఆగండలమ్బం || నూ || సుపుష్పేతిసమాసః అలకం చూడాకు
స్తలా జాతావేకవచనం అధరకిసలయంకి శ్వాతి క్లేశయతీతివాతధోక్తస
ఉచ్ఛేదేనైత్యర్థః || వ్యా || క్లిశ్యతేన్యంతాత్ క్లిశ్వాతేన్యంత్రావా
తాచ్ఛిలికోణిని నిశ్వాసేన విక్షిపంతీం చాలయంతిం పునఃకిష్యశీంస్వప్న
జాపి స్వప్నావస్తాజన్యోపి సాక్షాత్సమ్భోగాసమ్భవేపీతి భావః మత్స
మ్భోగశకధం కేనప్రకారణోపనమహచ్చదిత్యాశయేనేతిశేషః ఇతి
నైవోక్తాఘృతావదప్రయోగః ప్రయోగేవా (చా) పాసదుక్త్యమిత్యాం
జాగరికాః || వ్యా || పాఘృతానాయాలిజ్ నయనసలిలోత్పడనాశువ,
ద్వైరుద్ధాపకాశామాకాన్తస్థానాం దులభామిత్యర్థః నిద్రామాకాం
క్షంతీం స్వప్నపేతుత్వాదిభావః అత్రాశ్రువిసర్జనసలజ్జాత్యాగోవ్యభ్యతే

{ ఆద్యైబద్ధావిరహాదివసేయాశిఖాదామహిత్యా శా }
{ పస్యానై విగళితశుచాతాంమయోద్వేష్టనీయామ్ | }
{ స్పర్శక్లిష్టామయమితనభేనాసకృత్సారయంతీం గణ్ఠా }
{ భోగాతరగిషవిషమామేకవేణిం కరణ || 3౧ || }

వ్యా || ఆద్యై ఇతి || ఆద్యై విరహాదివసే శిఖాదామ శిరోమూల్యం హి
త్వా త్యక్త్వా యాశిఖా బద్ధా గళితా శాపస్యాంతే విగళితశుచా వీత
శోకేన మయా ఉద్వేష్టనీయాం మోచనీయాం స్పర్శక్లిష్టాం స్పర్శేనతిక
శమూలేషు సవ్యభామిత్యర్థః కరిణాచ సావిపమాచనిమ్నోన్నతాంతాం

కరినవిషమం ఖంజకుబ్ధాదివదన్యతరస్య ప్రాధాన్యవివక్షాయామ్ || సూ ||
 విశేషణంవిశేషేన్యథా బహుళమితిసమాసః ఏకవేదీపకీర్తనాతవేదీమ్ || సూ ||
 పూర్వకాతెత్యాదినాతత్పురుషః తథాభూతాం తాంశిఖాం అయమితాః
 అకలితోపాంతాః సఖాయస్యతేనకరేణ గండాభోగాత్కప్తోలవిస్తా
 రాత్ అసకృన్తుహుర్దుహుః సారయంతీమపసారయంతీం తాంపశ్యేతిపూ
 ర్వేణాన్వయః అసకృత్సారణోచ్చితభ్రమదశాసూచ్యత ఇత్యాహుః || ౩౧ ||

{ సాసన్నస్థా భరణమలౌ పెశలం ధారయంతీ శ }
 { యోత్స-గెనిహితమసకృద్దుఃఖదుఃఖేనగాత్రమ్ | }
 { త్వామప్యస్రంనవజలమయిం మోచయిష్యత్సవశ్యం }
 { ప్రాయస్సర్వోభవతికరుణావృత్తిరార్ద్రాంతరాత్తా || }

వ్యా || సేతి || అచలాదుర్బలాసన్నస్థాభరణం కృతత్వాత్త్యక్తాభర
 ణమసకృదనేకశౌదుఃఖదుఃఖేన దుఃఖప్రకారేణ || సూ || ప్రకారేగణవద
 నస్యేతిద్విభావః శయోత్సంగెనిహితం పెశలం మృదుళం గాత్రంశరీ
 రం ధారయంతీ అనెనాత్వంతాశక్త్యా మూఢావస్థాసూచ్యతే సాత్వత్స
 ణితావృషి నవజలమయిం నవామ్బురూపం అస్రం బాష్పమవశ్యం స
 ర్విధామోచయిష్యతి || వ్యా || ద్వికర్తృసు పచాదీనాంచౌపసంఖ్యానమి
 తి ముచెకపచాదిత్వాద్ద్వికర్తృకత్వం తథాహిప్రాయః ప్రాయేణార్ద్రా
 న్తరాత్తా మృదుహృదయః మేఘస్తు ద్రవవాన్తశ్శరీరః సర్వకరుణా కరు
 ణామయీ వృత్తిరస్తకరణవృత్తిః యస్యసః కరుణావృత్తిర్భవతి హియ
 స్తాత్ అస్తిన్నవసరే సర్విధా త్వయా శీఘ్రం గంతవ్యం అనంతరదశాప
 రిహారాచేతి సందర్భాభిప్రాయః సను కిమదమాదిమాం చక్షుః ప్రీతి
 మపేక్ష్య అవస్థాంతరాణ్యేవ తత్ర భవాన్ కవిరుదాహృతవాన్ ఉచ్య
 తే || క్లౌ || సమోద్భవోవిప్రలమ్భశ్చ ద్విధాశృంగారజవ్యతే | పూర్వా
 నురాగమానాఖ్య ప్రవాసకరుణాత్మనా || విప్రలమ్భశ్చతుర్థాత్ర ప్ర
 వాసప్రత్యతిధిధా | కార్యతస్సమ్మోమాద్భాపాదస్తిన్నావ్యేతు శాప

జః ॥ ప్రాగసంగలయోర్యునోస్సతిపూర్వానురంజనైః । చక్షుఃప్రీత్యా
 డయోవస్థాదశస్యదర్శితాఃపునః ॥ ధృజ్జనస్సంగసజ్జల్పజాగరాఃకృ
 శతాఽరతిః । హీత్యాగోన్మాదమూర్ఛాంతాఇత్యనంగడశాదశ ॥ పూర్వ
 సంగతయోరైవ ప్రవాసఇతికారణాత్ । నత్రత్రాపూర్వవచ్ఛక్షుః ప్రీతి
 రుత్పత్తిమర్హతి ॥ హృత్సంగస్యతుసిద్ధస్యాప్యవిచ్ఛేదోత్ర వణ్యతే ।
 అన్యాస్తవపూర్వవదావచ్యా ఇతితావదవ్యవస్థితిః ॥ వైయథ్యాదాది
 మాంహితావ వైరస్యాదంతిమాంతథా । హృత్సంగాదీనిహచష్టకవిరష్టావితి
 స్థితమ్ ॥ మత్సాదృశ్యంవిఖంతీతి పాదేస్త్విన్యతిపాదితా । చక్షుఃప్రీతిరితి
 ప్రోక్తంనిదుత్తరకృతానతత్ ॥ చక్షుఃప్రీతిర్భవేచ్ఛిత్రేష్వదృష్టచరదర్శనా
 త్ । యథామాళవికారూపమగ్నిమిత్రస్యవశ్యతః ॥ ప్రోషితానాంతు
 భర్తృణాంయదృష్టాదృష్టపూర్వతా । అథత్రాపిసందేహస్సవ్యకళత్రా
 ణిపుచ్ఛతు ॥ కింభర్తృప్రత్యభిజ్ఞాస్యాత్కించై దేశికభావనా । ప్రవాసా
 దాగతేన్యస్త్విన్నిత్యలంకలహైర్వృధా ॥ ॥ ౩౨ ॥

{ జానెనఖ్యాస్తవమయి మనస్సమృతస్నేహమస్తా }
 { దిత్తంభూతాంప్రథమవిరహేతామహంతర్కయామి }
 { వాచాలంమాంసఖలుసుభగంమన్యభావఃకరోతి ప్ర }
 { త్యక్షంలెనిఖిలమచిరాద్భృతదుక్తంమయాతత్ ॥ ౩౩ }

వ్యా ॥ ననీదృశీం దశామాపన్నైతి కథం త్వయానిశ్చితమిత్యత్రా
 హ ॥ జానఇతి ॥ హేమేఘ తవసఖ్యాః మనః మయి సమృతస్నేహం
 సందితానురాగం జానె అస్తాత్ స్నేహజ్ఞానకారణాత్ అహం ప్రథమవి
 రహే ప్రథమగ్రహణం దుఃఖాతిశయవ్యోతనాథం తాంత్వత్సఖిమిత్తం
 భూతాం పూర్వోక్తావస్థాపన్నాం లెర్కయామి నను సుభగం మానినాం
 కామినామేషస్వభావాయదాత్మని స్త్రీణామనురాగప్రకటనం రత్రా
 హ ॥ వాచాలమితి ॥ సుభగమాత్తానంమన్యతఇతిసుభగంమన్యః ॥ సూ॥
 ఆత్మమానె ఖశ్చేతిఖశ్ ప్రత్యయః అరుద్విషదిత్యాదినా ముమాగమంత

స్వభావః సుభగం మన్యభావః సుందరమానిత్వం మాంవాచాలం బహు
భాషిణం నకరోతిఖలు సౌందర్యాభిమానాన్నప్రలపామీత్యధః ॥ ౩౧ ॥
సాక్షిజ్ఞలాప్త స్తువాచాలోవాచాటౌబహుగర్హ్యవాగిత్యమరః ॥ సూ ॥
అలజాటజౌబహుబాషిణీత్యాలచ్చిత్యయః కింతు హేభ్రాతఃమయోక్తం
తదఖిలం ఆధిక్షామామిత్యాద్యుక్తం తత్సర్వమదిరాచ్ఛిఘ్నమేవ తే తవ
ప్రత్యక్షంభవిష్యతీతిశేషః ॥ ॥ ౩౩ ॥

{ రుద్ధాపాంగప్రసరమలకైరంజనస్నేహశూన్యం ప్ర }
{ త్యాదేశాదపిచమధునో విస్తృత భ్రూవిలాసమ్ । }

{ త్వయ్యాసన్నేనయనముపరిస్పందిశంకే మృగాత్మా }
{ మీసక్షోభాచ్చలకువలయశీతులామెష్యతీతి ॥ ౩౪ ॥ }

వ్యా ॥ దుద్దేతి ॥ అలకైరుద్ధః అపాంగయోః ప్రసరయస్యత త్తద్భా
క్తం అంజనెనస్నేహః స్నేగ్యంతేనశూన్యం అపిచ కించ మధునో మ
ద్యస్య ప్రత్యాదేశాత్ ప్రతిషేధాత్ విస్తృతా భ్రూవిలాసా యేనతత్తథా
క్తం నయనస్య రుద్ధాపాంగప్రసరత్వాదికం విరహసముత్పన్నమితిభావః
త్వయ్యాసన్నేనతి స్వకుశలవార్తా శంసిసీతిశేషః ఉపర్యాధ్వభాగ్నే
స్పందతే స్ఫురతీత్యుపరిస్పందితథానిమిత్తనిదానై ॥ క్లో ॥ స్పందాన్తూ
ర్నిచ్చత్రలాభం ఫాలేపట్టంశుభంభువి । ఇష్టప్రాప్తింధృకౌర్యార్దవ
మపాంగహనిమాదిశేదితి మృగాత్మాస్తవత్సఖ్యాః నయనంవామమితిశే
షః ॥ క్లో ॥ వామభాగశ్చనారీణాం శ్రేష్ఠశుభంసాంతు దక్షిణః । దానే
దేవాదిపూజాయాం స్పందెలకరణేపిచేతి స్త్రీణాం వామభాగప్రాశ
స్త్యాత్ మీనస్యక్షోభాత్ మీనచలనాత్ చలస్యకువలయస్య శ్రియాశ్చ
భయా తులంసాదృశ్యం ఏష్యతీతిశబ్దై తర్కయామి తుల్యధయో
రేవ తులోపమాశబ్దయోః ॥ వ్యా ॥ అతులోపమాభ్యామితి ప్రతిషేధా
దత్రసాదృశ్యవాచిత్యావత్ప్రద్యోగేపితృతీయా ॥ ॥ ౩౫ ॥

ద్వితీయస్కంధః

{ వామశ్చాస్యాః కరదహపద్వైచ్యమానో మదీయై }
 { ద్దుక్తజాలం చిరపరిచితం త్యాజితో దైవగత్యా । }
 { సమృద్ధిగా నైమమసముచితో హస్తసంవాహనానాం }
 { యాచ్యత్యురుస్సరసకదళీ స్తమ్భగౌరశ్చలత్వమ్ ॥ }

వ్యా ॥ వామశ్చేతి ॥ మదీయైః కరదహపద్వైచ్యపదైః ॥ ని ॥ పున
 ర్భృశకరదహోనఖోక్తీనఖరోస్త్రియామిత్యమరః ॥ ముద్యమాశ్చ సరి
 హ్మీయమాణః సఖాజురహిలఇత్యథః ఊర్వోర్మఖపదాస్పదత్వం, తిం
 హస్యే, క్లాంకం రసంశ్రుతి) సుచపార్శ్వభ్రాజోహ్మిని సక్తిమ సఖా, స్పద
 మాహురితి ॥ చిరపరిచితంచిరాభ్యస్తం ముక్తజాలం మాక్తికసకమయి
 కటిఘాషణం దైవగత్యా దైవవశేనత్యాజితః సమ్ప్రతి సఖపదోష్టాభావే
 స శీతోపచారరూపస్యతస్య వైయధ్యాదితిభావః ॥ వ్యా ॥ త్యజతే
 ణ్యైస్తాత్కర్తృణి కః ॥ వా ॥ ద్వికర్తృసుపచాదీనాంచోపసంఖ్యానమిష్య
 తఇతిపచాదితావద్దివకర్తృకత్వం సమృద్ధిగా నైమ రహస్తసంవాహనానాం
 హస్తేనమదనానాం ॥ ని ॥ సంవాహనమదనసాధ్యదిత్యమః ॥ సము
 చ్చితః యోగ్యః సరసకతియః పరిపకోవనశుష్కశ్చసవివక్షితః తలైవవాం
 ణిమసమ్భవాత్ సచాసౌకదళిస్తమ్భశ్చసకపగౌః వాండురః ॥ ని ॥ శౌ
 ర్యకరీరేసిద్ధాథే శుక్లేపితరుజాపిచేత్యుత్పలమాలాయామ్ ॥ అస్యాః ప్రి
 యాయాః వామ ఊర్వశ్చలత్వం స్పందనం యాచ్యతి వ్రాప్నోతి, క్లాం ॥
 ఊర్వస్స ఎస్తాద్రతింవిద్యామార్వోప్రాప్తింసువాససఇతినిమిత్తనిదానై

{ తస్మిన్కాలే జలదయదిసా లబ్ధనిద్రా సుఖాస్యాద }
 { నావస్తేనాం ప్రనితవిముఖో యామమాత్రింసహస్వ । }
 { మాధూదస్యాః ప్రణయినిమయిస్వప్నలబ్ధే కథంచితస్ }
 { ద్యుశికంఠమృతభుజలతాగింధిగాఢోపగూఢు ॥ ౩౬ ॥ }

వ్యా ॥ తస్మిన్నితి ॥ హేజలద తస్మిన్కాలే త్వదుపసర్పణకాలే సా
 మల్ప్రియా లబ్ధం నిద్రాసుఖంయయాసా లబ్ధనిద్రా సుఖాస్యాదన్వది

స్యాచ్చేత్ ఏనామనావస్యానుసృత్య పశ్చాదాసిత్యేత్యధః ఉపసగణ
 వశాత్సకమకత్వం స్తనితవిముఖౌ గజతానాం పరాఙ్ముఖో నిశ్శబ్ద
 స్సృక్ అస్యథా నిద్రాభంగస్సాన్యదిలిభావః యామమాత్రం ప్రహరమా
 త్రం ॥ ౩౧ ॥ ద్వాపయామప్రహరౌ సమావిత్సమరః ॥ సహస్వప్రతీక్షసప్త
 ప్రాఘనాయాంలాఽత్ శక్తయోరెకవారసురతస్య యామావధికత్వాత్
 సప్తేషుపి రథాభవితవ్యమిలిభావః రథాచరతినర్వసే ॥ క్లౌ ॥ ఏకవా
 రాపధిర్యామో రతస్యపరమోమతః । చండశక్తిమతార్యానోరుద్భుతక్ర
 మవలినోరితి యామసహసస్య ప్రయోజనమాహ ॥ మాఘాదితి ॥ అ
 స్యాఃస్త్రియాయాః ప్రణయిని పెయసి మయి కథంచిత్రచ్చేద్యైః సప్త
 ప్నలబ్ధేసతి గాఢోపగూఢం గాఢాలింగనం ॥ వ్యా ॥ నపుంస కథాపేక్షః
 సద్యస్తత్క్షణం కంఠాత్ చ్యుతః స్రస్తా భుజలతయోః గ్రంధిర్బంధో య
 స్యతత్తథోక్తం మాఘాత్ కథంచిల్లబ్ధస్యాలింగనస్య సద్వా విఘాతా
 మాఘాదిత్యధః నచాత్ర నివ్రోక్తిస్తామున్నిద్రామితిపూర్వోక్తనిద్రా
 చ్చేదేనవిరుధ్యతే పునస్సప్తమాద్యవస్తాసు పాక్షికనిద్రాసమ్భవాత్ త
 థాచరనాకర ॥ క్లౌ ॥ అశక్తిరోదనంనిద్రానిలజ్జానధణవాగ్భ్యుమః ।
 సప్తమాదిమజాయంలై దశాభేదమవాశుచీతి ॥ ॥ ౩౬ ॥

{ తాముత్తాప్య సప్తజలకణికా శీతలనానిలన ప్ర }
 { త్యాశ్వస్తాం సమమభినవైజాలక్షైర్దాలతీనామ్ । }
 { విద్యుద్ధర్మస్త్రిమితనయనాంత్యత్సనాధేగవాక్షేపక్తం }
 { ధీరస్తనితవచనైర్దానినీం ప్రకృమేథాః ॥ ౩౭ ॥ }

వ్యా ॥ తామితి ॥ తాంస్త్రియాం సప్తస్య జలకణికాభిజలబిందుభిః
 శీతలనానిలేన ఉత్తాప్య ప్రవోధ్య ఏతేనాస్యాః ప్రభుత్వాద్వ్యజనాని
 లసమాఖిప్యజ్యతే యథాహభోజరాజః ॥ క్లౌ ॥ మృదుభిర్మదకన్యైః
 పాదే శీతలైర్వ్యజనైస్తనా । శుతౌవామధురైర్గానైర్నిద్రాతా బో
 ధయేత్ప్రభుమితి ॥ అభినవైర్దాలతీనాం జాలకైస్సమం జాతిముకుతై

స్వహ ॥ ని ॥ సుమనామాలతీజాతిః ॥ ని ॥ సాకం సత్రాసమంసహ
 డోరకో జాలకం క్లిషే కలికా కోరకః పుమానితి చామరః ॥ ప్రత్యా
 శ్వస్తాం శిశిరానిలసమ్పరాల్ పుగురుజ్జీవితామ్ ॥ వ్యా ॥ శ్వసేకర
 రిక్తః ఆదితశ్చైతి చకారాదిట్పుతిషెధః ఏతేనాస్యః కుసుమసౌకుమా
 ర్యం గమ్యతే త్వత్సనాథే త్వత్సహితే ॥ ని ॥ సనాథంప్రభుమిత్యాహు
 స్సహితేచి తతాపినిలిశద్దాణవే ॥ గవాక్షై స్త్రిమితనయనాం కోసావితివి
 స్తయాన్నిశ్చలనైత్రాం మానినీంఅనాచిత్యానహిష్టమితిభావః విద్యుద్గ
 ర్భోతథ్థాయస్యసః విద్యుద్గర్భః అంతరీచవిద్యుత్కస్సన్నిత్యధః ॥ ని ॥
 గర్భోపవరకెన్నెగ్నో సుతేపవనసక్కుటే । కుఱ్ఱోకుక్షిస్థజంతౌచేతి యా
 దవః ॥ దృష్టిప్రతిభూతేన వక్త్రముఖాలోకప్రతిబంధకత్వాన్నవిద్యాతి
 తస్యమితిభావః ధీరః ధృష్టస్స అన్యధాస్థలదావదిత్వేనఅనాశ్వాసనప్ర
 సంగాదితిభావః స్తనితాన్యవచనాని తైగ్వక్తుం ప్రకృమేథాః ఉపకృమ
 స ॥ వ్యా ॥ విధ్యథేలిజ్జే ॥ సూ ॥ బ్రాహ్మభ్యాంసమర్థాభ్యామిత్యాత్తనైపదం ॥

{ భర్తమిత్రం ప్రియమవిధవేవిద్ధిమామంబువాహం }
 { తత్సందేశే హృదయనిహితైరాగతంత్వత్సమీపమ్ }
 { యోబృద్ధానిత్వరయతిపథిశ్రామ్యతాంప్రాపితానాం }
 { మద్దగ్నిస్థైర్ధవనిభిరబలావేణిమోక్షోత్సుకాని ॥ ౩౮ }
 •

వ్యా ॥ సమ్ప్రతి తస్య శౌతృజనాభిముఖకరణచాతురీముపదిశతి ॥
 భర్తురితి ॥ విధవా గతభర్తృకానభవతీత్యవిధవే సభర్తుకే అనేన భ
 త్వజీవననూచనాల్ అనిష్టాగమనశక్కానిరస్య తే మాంభతుః తవప
 త్యః ప్రియమిత్రం ప్రియసుహృదం తత్రాపి హృదయనిహితైః మ
 నసిస్తాపితైః తత్సందేశైః తస్యభర్తుస్సందేశైః త్వత్సమీపమాగతం భ
 త్వసందేశకథనార్థమాగతమిత్యధః అమ్బువాహం మెఘుంవిద్ధి జా
 నీహి నకేవలమహంవార్తాహరః కింతు ఘటకోపీత్యాశయేనాహ యో

బువాహః అబలానాం స్త్రీణాం యావేదయస్తాసాంమోక్షేమోచనై ఉత్సు
కాని పథిశ్శామ్యతాం భద్రమానానాం హృషితానాం ప్రవాసినాంపా
న్దానామిత్యధః బృంతానిజాలాని మంద్రస్పృగైర్భ్రూత్యైః ధన్
నిభిః త్వరయతి పాంథమాత్మోపకారిణో మే కిమవక్తవ్యంసుహృత్సూ
పకారిత్వమితిభావః ॥ ౩౨ ॥

{ ఇత్యాఖ్యాతే పవనరసయం మైథిలీవాన్మఖసాత్వా }
{ ముత్కంఠోచ్ఛ విసితహృదయావీక్ష్యసమ్భవ్యచైవ }
{ శ్రోష్యత్యస్తాతప్తరమవహితాసౌమ్యసీమంతినీనాం }
{ కాంతాదస్తస్సుహృదుపనతస్సంగమాత్కించిమానః }

వ్యా ॥ భర్తృసఖ్యాదిజ్ఞాపనస్య ఫలమాహ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవమా
ఖ్యాతేనతి పవనరసయం హనుమంతం మైథిలీ సీతేవ నా మత్ప్రియా ఉ
న్ముఖి ఉన్నతముఖి ఉత్కంఠయా బౌత్సుక్యేన ఉచ్ఛ విసితహృదయా విక
సితచిత్రాసతీ త్వాం వీక్ష్యసమ్భవ్య సత్కృత్యచ అస్తాత్ భర్తృమైత్రి
జ్ఞానాత్పరం సర్వం శౌత్రవ్యం అవహితా అప్రవత్తాసతీ శ్రోష్యత్యేవ
అత్ర సీతాహనుమదుపమానాదస్యాః పాతివ్రత్యం మేఘస్య స్త్రీదా
తగుణనమ్నత్తిశ్చవ్యజ్యతే తద్గుణాస్తురసాకరే ॥ క్లో ॥ బ్రహ్మచారిబలీధీ
రౌ మాయావీమానవజితః । ధీమానుచారోనిశ్శబ్దో పక్తామాతస్త్రి
యాంభవేదితి ॥ నను వార్తామాత్రశ్రవణాదస్యాః కోతాభిఇత్యాశంక్యా
ధాంఠరంధ్రస్యతి సేసౌమ్య సాధో సీమంతినీనాం వధూనాం ॥ ౩౩ ॥
నారీసీమంతినీవధూరిత్యమరః ॥ సుహృదౌ సుహృన్ముఖేన ఉపనతః ప్రా
ప్తః సుహృత్పదం విప్రలమ్భశఙ్కానిరాసాధం కాంతస్యాదంతౌవా
తా కాంతోదంతః ॥ ౩౪ ॥ వార్తాప్రసృత్తిర్వృత్తాంతఉదంతస్యాదిద్య
మరః ॥ సంగమాత్కాంతసమ్మర్కాత్ కింభీమానః ఉపదూనః తదన్
వేవాసందకరభివ్యధః ॥

ద్వితీయస్కంధః

తామాయష్ట స్తమవ వచనాదాత్మనకౌపకతుః ॥
 యోవవంతవసహచరౌరామగిర్యాశ్రమస్థః ।
 { అవ్యాపన్నః కుశలమబరెప్పచ్చతి తావంవియక్తః పూ }
 { రావభాష్యంసులభవిపదాంప్రాణినామేతదేవ ॥౪౦॥ }

వ్యా ॥ సమప్రతిసందిశతి ॥ తామితి ॥ యోవవంతః ॥ వ్యా ॥ ప్ర
 శంసాయాం మతుప్ పరోపకారశ్లాఘ్యుశీవనైత్యథః మమ వచనం ప్రా
 భునావచనం తస్మాచ్ఛాత్మనః స్వస్థోపకతుః పరోపకారేణ స్వాత్మా
 నం కృరాదాయయంచేత్యథః ॥ వ్యా ॥ ఉపకారక్రియాంప్రతి కమ
 లైవపి తస్మానకరోతీత్యాదివత్సమ్బంధమాత్రవివక్షాయామాత్మనః ప్రతిష
 ఠ్ఠీచ నవిరుధ్యతే యథాహభారవిః ॥ శ్లో ॥ సాలక్ష్మీరుపకురులైయయా ప
 రేషామితి తథాశ్రిహుషశ్చ ॥ శ్లో ॥ సాధూనాముపకతుః లక్ష్మీం ద్ర
 ఘ్టంవిహాయసాగంతుమ్ । నకుతూహలికస్యమనశ్చకీతంచ మహత్తనాం
 శ్రోతుమితి ॥ తథాచ క్వచిద్ద్వివీతీయాదర్శనాత్సగ్వత్రలథేతి నాథవచన
 మనాథవచనమేవ తాంప్రియామేవంబూయాః హేఅబలె తవ సహచ
 రో భర్తా రామగిరశ్చైత్రకూటస్యాశ్రమేషు తిష్ఠతీతి రామగిర్యాశ్రమ
 స్తస్మా అవ్యాపన్నః అమృతఃవియక్తః వియోగదుఃఖి ఏవంధూతస్మా
 తావంకుశలం పృచ్ఛతి ॥ వ్యా ॥ దుశ్యజిత్యాదినాపృచ్ఛలైద్వికర్తక
 త్వం తథాహి సులభవిపదాం అయత్నసిద్ధవిపత్తినాం ప్రాణినామేతత్
 కుశలమేవ పూర్వాభాష్యం ఏతదేవ ప్రథమమవశ్యంవక్తవ్యం కృత్యా
 శ్చేత్యావశ్యకేణ్యత్ ॥

॥ ౪౦ ॥

{ అంగేనాఙ్గం తనుచతనునా గాఢతప్తైన తప్తం సా }
 { స్రేణాసగ్రదురతమవిరతౌత్కంఠ ముత్కంఠిలైన । }
 { ఉష్ణోచ్ఛ్వాసంసమధికతరోచ్ఛ్వాసినా దూరవర్తి }
 { సంతలైస్తేరివశతివిధినావైరిణౌరుద్దమాగః ॥౪౦॥ }

వ్యా ॥ అంగనేతి ॥ కేచ దూరవర్తిదూరస్థః సచాగంతుంశక్యత ఇ

త్యాహ వైరిణా విరోధినా విధినా ద్వేషేన దుద్దమాగణః ప్రతిబద్ధపత్తాణా
నతేనహదరః తనునా కృశేన గాఢతపైనాత్యంతతప్తైన సాసేణ సాశు
ణా ఉత్కుంఠాపెదనాన్యసంజాతా తేన ఉత్కుంఠితేనాత్కులికి తేన || సూ ||
తదన్య సంజాతమితి తత్ప్రత్యయ ఉత్కుంఠితే రావికతారిక్తః సమధికత
రం ఉచ్ఛ్వాసి తీతి సమధికతరోచ్ఛ్వాసి తేన దీర్ఘనిశ్వాసేనైత్యథః || వ్యా ||
తాచ్ఛ్విలోణినిః అంగేన స్వశరీరేణ తను కృశంతప్తం అస్రమృతమశ్మ
క్లిన్నం || ని || అస్రశ్శ్చ పుల్లింగో రోదనే ల్వస్రమశ్మచేత్యమరశే
షః || అవిరతాత్కురమవిచ్ఛిన్నవేదనం ఉష్ణోచ్ఛ్వాసం తీవ్రనిశ్వా
సం || ని || తిక్తతీక్ష్ణం ఖరంతీవ్రంచండముష్ణం కటుస్తృతమితి హలాయధః
అంగం త్వదీయమితి శేషః లైస్సన్వసంవేద్యేస్సజ్జలైర్వర్తనోరజైర్వర్తనో
వ్యాపారైర్విశలి ఏకీభవతీత్యథః అత్ర సమానురాగిత్యజ్ఞాపనాన్నయి
క్రాయాః స్వసమానావస్థత్యమున్నయోక్తమ్ || || ౪౦ ||

{ శబ్దాభ్యేయం యదపి కిలైయస్సఖినాం పురస్తాతః }

{ సోతిక్రాంతశ్శ్రవణవిషయం లోచనాభ్యామదృష్ట }

{ స్తావమత్కుణ్ఠావిరచితపదం మన్తఖేనెదమాహ || ౪౧ || }

వ్యా || సమ్ప్రతి స్వావస్థానివేదనాయ ప్రస్తాతి || శబ్దాభ్యేయమితి ||
యస్తే ప్రియస్సఖినాం పురస్తాదగ్నే ఆననస్పర్శై త్వన్ముఖసమ్పర్కే లో
భాద్యథానాన్ శబ్దాభ్యేయం శబ్దేన రవణాభ్యేయం ఉచ్చైర్వాచ్యమపి
యత్తద్వచనమపి తిశేషః కణే శ్రోత్రే కథయితుం లోలోలాలసోఽఘా
త్కిల || ని || లోలువోలోలుభోలోలో లమ్పటోలాలసాపిచేతి యాద
వః || శ్రవణవిషయం కణపథమతిక్రాంతః తథా లోచనాభ్యామదృష్టః
అతిమారస్వత్వాదృష్టుంక్రాతుంవా సశక్యత్యథః || సతే ప్రియః తావము
త్కుంఠయా విరచితానివదాని సుప్తిజంతశబ్దాః వాక్యానీవాన్యతత్త
థోక్తమ్ || ని || పదం శబ్దేచవాక్యేచేతి విశేషః ఇదం వక్ష్యమాణం శ్యామా

స్వంగమిత్యాదికం మస్తుభేనాహ మద్వ్యవధానైన సపవబూతృత్వర్చః॥

{ శ్యామాస్వంగం చకితహరిణీప్రేక్షణేదృష్టిపాతం వ }
 { క్రచ్చాయాంశశినిశిఖనాంబహభారేషుకేశాః । }
 { ఉత్పశ్యామిప్రసమనదీవీచిహుభూవిలాసాన్ హ }
 { నైకస్త్రికవచిదపినలైచండిసాదృశ్యమస్తి ॥ ౪౩ ॥ }

వ్యా ॥ సాదృశ్యప్రతికృతిస్వప్నదర్శనలదంగస్వప్నస్వప్ననాభ్యా
 ని చత్వారి విరహిణాం వినోద స్థానానితథాచోక్తం గుణపతాకాయామ్
 శ్లో॥ (వియోగావస్థాసు) వియోగచాయోగేప్రియజనసదృశానుభవనమ్ ।
 తతశ్చిత్త్రంకమస్వపనసమయోదర్శనమపి ॥ తదంగస్వప్నస్థానాముపనత
 వతాంస్పర్శనమపి ప్రతీకారః కామవ్యధితమనసాం కోపి గదితఇతి ॥
 తత్ర సదృశవస్తుదర్శనమాహ ॥ శ్యామాస్వతి ॥ శ్యామాసు ప్రియా
 గులతాసు ॥ ని ॥ శ్యామాతుమహిళాహ్వయా । లతాగోవందినీగుంద్రా
 ప్రియంగుఃఫలినీఫలీత్యమరః ॥ అంగంశరీరముత్పశ్యామి సౌకుమార్యాది
 సామ్యాదంగమితరక్తయామీత్యధః తథా చకితహరిణీప్రేక్షణే దృష్టి
 పాతం శశిని చంద్రైవక్రచ్చాయాం ముఖకాంతిం తథాశిఖనాం బర్హి
 కాం బర్హభారేషు బర్హసమూహేషు కేశాః ప్రతనుమ స్వలాపసు న
 దీవీచిహు అత్రవీచీనాం విశేషణోపాదానైపి నాయుక్తగుణగ్రహదో
 షః భూసామ్యనిర్వాహయ మహత్త్వదోషనివారణార్థతాత్పర్య త
 దుక్తంరసాకరే ॥ శ్లో ॥ భవన్యత్వాదేరసాలూషే భావోక్తా దోషవా
 రణై । విశేషణాద్విశేష్యస్య నాస్త్యయ క్తగుణగ్రహః॥ గుణోవిశేషణం
 భూవిలాసాన్ భూపతాకాఇతిపారే భ్రువః పతాకాఇవేత్సుపమితన
 మానుః ఉత్పశ్యామితి సర్వత్రసమ్మధ్యతే తథాపి మే మనోనిర్వృతి
 రాస్తీత్యాశయేనాహ ॥ హంతైతి ॥ హంతవిషాదే ॥ ని ॥ హంతహర్ష
 నుకమృయా వాక్యారమ్భవిషాదయోరిత్యమరః ॥ హేచండి కోపనై ॥
 ని ॥ చండస్తవ్యంతకోపనఇత్యమరః ॥ వ్యా ॥ గారాదిత్వాత్ జీమ్ ఉప

మానకథనమాత్రేణ నతోపితవ్యమితిభావః కవదిదపి కస్తిన్నపైకస్తిన్న
స్తుని తేనాదృశ్యంనాస్తి అతోననిర్వృణోమిత్యధః ఏతేనాస్యాః సౌష్ఠ
ర్యమనువమానమితివ్యజ్యతే || || ౪౩||

{ (ధారాసిక్తస్తలసురభిణస్తవ్నస్తుఖస్యాస్య బాలేదూరీభూతం)
{ ప్రతనుమపిమాంపఞ్చబాణః క్షిణోతి | ఘర్తానై (స్తిన్విగ)
{ ణయ)వైపదబతకథంవాసరాణి ప్రజేయఃదిక్సంసక్తా (క్రప్ర)
{ వితతమనవ్యప్త) ప్రవిరళఘనావ్యక్త సూర్యాతపాని || ౪౪ || }

(వ్యా || ధారెతి || ధారాభిః ఉదకధారాభిః సిక్తం యతో
స్తలంభువఃతదీవ సురభితస్యపరిమళితస్యతవ్నస్తుఖస్య తవదాననస్యదూరీ
భూతం దూగస్తం అతవప ప్రతనుం అతికృశం తథాఘాతమపి మాం ప
ఞ్చబాణః పఞ్చబాణాశ్శరాఅరవిందాదయో యస్యసఃమన్నథః క్షిణోతి
బాధతే || వ్యా || క్షిణోతేలఁట్ ఘర్తాంతేవై గ్రీష్మాంతేతు వషాఃకా
లతివృత్యధః దిక్సు సమ్యక్సక్తాః సంసక్తాః అప్రవిరళాః మేదురాశ్చ
యేఘనాః మేఘాః తైః అవ్యక్తః అస్పష్టః సూర్యస్య ఆతపః యేషు తా
నివాసరాణి దినాని కథం కేనప్రకారేణ ప్రజేయః గచ్ఛేయః బతకష్టం
తవం వద బూహి) || || ౪౪ ||

{ తావమాఖ్యప్రణయకుపితాంధాతురాగ్నేశ్శిలాయా }
{ మాత్మానంతేచరణవలితంయావదిచ్చామికతుమ్ | }
{ అస్తేస్తావన్నహరుపచితైర్దృష్టిరాలుప్యతేమేక్రూ }
{ రస్తస్తిన్నపిసహతేసంగమంసౌకృతాంతః || ౪౫ || }

వ్యా || సమ్మతి ప్రతికృతిదర్శనమాహ || తావమితి || హేప్రియే
ప్రణయేనప్రేమాతిశయేన కుపితాంకుపితావస్థాయుక్తాం తావం తవత్ప్ర
తికృతిమిత్యధః ధాతవో గైరికాదయః || ని || ధాతుర్భూవాదిశబ్దాది
గైరికాదిత్వగాదిష్వితియాదవః || తవవరాగాః గంజకద్రవ్యాణి || ని |
చిత్రాదిగంజక ద్రవ్యలాక్షాదౌప్రణయేచ్ఛయోః | సారంగాదౌచరా

గసాన్యదారుణ్యరంజనేపుమానితి శబ్దాణామః ॥ తైర్ధాతురాగ్నేశ్శిలా
యాం శిలాపట్టేఽలిఖ్య నిర్తాయాత్మానం మాం మల్ప్రతికృతిమిత్యథః
తే తప చిత్రగతాయాత్యథః చరణపతిలంకతుం లేధాలిఖతుంయావ
దిచ్ఛామి తావదిచ్ఛాసమకాలమేవ ముహూరుపచిలైః ప్రవృద్ధైరపైః
శ్రుభిః కర్తృభిః ॥ ౧ ॥ అప్రమశ్రుణిశోఽత్యతివిశ్వః ॥ మెఘష్టిరా
లుప్యతే ఆవియత్యథః తతోదృష్టిప్రతిబంధేన లేఖనం ప్రతిబంధ్య
తతిథావః కింబహునా క్యూరౌఘాతుకః ॥ ౧ ॥ నృశంసోఘాతుకః క్యూ
రత్యమరః ॥ కృతాంతోదైవం ॥ ౧ ॥ కృతాంతాయమసిద్ధాంతదైవా
కుశలకర్తృస్త్విత్యమరః ॥ తస్మిన్నపి చిలైః నౌఽవయోః ॥ సూ ॥ యుష్మ
దస్తదౌష్ట్యచతుర్థే ద్వితీయాస్తయోర్వాన్నావావితినావాదేశః సంగ
మంసహవాసం నసహతే సంగతిలెఖనమప్యవయోఽసహమానందైవం
సాక్షాత్సంగతిం నసహతతతి కిమువక్తవ్యమిత్యపిశబ్దాధః ॥ . ॥ ౪౫ ॥

{ మామాకాశప్రణిహితభుజం నిదయాశ్లేషచేతో }
{ లబ్ధాయాస్తేకథమపిమయా నృష్టసందర్శనమిహ ॥ }
{ పశ్యంతీనాంసఖలుఃపహశోనస్తరీదేవతానాం ముక్తా }
{ స్థూలాస్తరుకిసలయేష్వశ్రుతేశాఃపతంతి ॥ ౪౬ ॥ }

వ్యా ॥ అథునా నృష్టదర్శనమాహ ॥ మామితి ॥ సుప్తస్యవిజ్ఞానం
నృష్టః ॥ ౧ ॥ నృష్టస్సుప్తస్యవిజ్ఞానమితివిశ్వః ॥ దర్శనంసంవిత్ ॥ ౧ ॥
దర్శనంసమయేశాస్త్రేదృష్టానృష్టాక్షిసంవిదితీశబ్దార్థవే ॥ నృష్టాక్షిలిసద్ద
ర్శనాని విజ్ఞానానిచూతప్రక్షవత్సామాన్యవిశేషభావనసహవ్రయోగః లే
మ మయా కథమపిమహతాయలైన లబ్ధాయాః గృహీతాయాః దృష్టా
యాతతియావత్ తే తప నిదయాశ్లేషోఽగాఢాలింగనం సవవశేతుః త
స్య నిదయాశ్లేషాథమిత్యథః ॥ సూ ॥ షష్ఠీచేతుప్రయోగతతిషష్ఠీ
ఆకాశే నిర్విషయే ప్రణిహితభుజం ప్రసారిలబాహుం మాం పశ్యంతీనాం
సాక్షాత్కర్వంతీనాం స్థరీ దేవతానాం సనస్తరీ దేవతానాం ముక్తాః మా

క్రికానీవస్తూలాః అశ్రుశశా బాష్పవిచందవః తరుకిసలయేషు అనేన చ
 లాఙ్ఘలేన అశ్రుధారణసమాధిర్యజ్యలై బహుశౌనవతంతినఖలు కింతు
 పతంత్యేవేత్యథః నిశ్చయే సర్వద్యయప్రయోగః తథాచాలజ్కరనూ
 త్రం స్మృతినిశ్చయసిద్ధాభేదం సర్వద్యయప్రయోగఇతి || క్లౌ || మ
 హాత్మగురుదేవానామశ్రుపాతః క్షితాయది | దేశభృంహౌమహద్భుజఖం మ
 రణంచభవేద్దుర్మమితి || క్షితౌ దెవతాశ్రుపాతనిచేధదగ్ధనాఽన్యక్షస్య మ
 రణాభావనూచనాధః తరుకిసలయేషు సతంత్యక్తమ్ || ... || ౪౭ ||

{ భిత్వాసద్యుకిసలయపుటా దేవదారుమృమాణాం }
 { యెతత్కిరస్యతసురభయోదక్షిణేన ప్రవృత్తాః | ఆలిం }
 { గృంతెగుణవతిమయా తెతుషారాద్రివాతాః పూ }
 { ర్వంస్పృష్టంయదికిలభవదంగమేభిస్తవేతి || ౪౭ || }

వ్యా || ఇదానీం తదంగస్పృష్టవస్తుస్పర్శమాహ || భిత్వేతి || దేవ
 దారుమృమాణాం కిసలయపుటా పల్లవసంపుటా నవ్యాభిత్వా తత్త్వి
 రస్యతిసురభయః తెషాం దేవదారుణాం కీరస్యతిభిః కీరనిష్క్వందైః
 సురభయస్సుగంధయః ఇదంతమారాద్రివాతత్వే లింగం యే వాతాః క
 క్షిణేన దక్షిణమాగేణ || వ్యా || తృతీయావిధానెవ్యకృత్యాదిభ్యుడవసం
 ఖ్యానాత్తృతీయా సమేనధావతీతివత్ తత్రాపి పథకరణత్వస్య ప్రతి
 యమానతావత్కర్తృకరణయోరిత్యేన తృతీయైతిభాష్యకారః ప్రవృత్తా
 శ్చలితాః శౌగుణవతి సౌశీల్యసౌకుమార్యాదిగుణసమ్పన్నే తెతుషారా
 ద్రివాతాః పూర్వం ప్రాగభిరావతేసే తవాంగంస్పృష్టంభవేద్యది కిం
 తిసమ్భావితమేతదితి మత్సేత్యథః || ౫ || వార్తాసమ్భావ్యయోః కింత్య
 మరః || మయా ఆలింగ్యంతే ఆశ్లిష్యంతే అత్ర వాయూనాం స్పృశ్య
 వ్యేష్యమాతాత్వేనాలింగనాయోగాదాలింగ్యంతిభ్యభిధానమస్మాన్
 త్రతావత్ప్రలిపితమిత్యదోషఇతివదన్నిరు త్తరకారస్యయమేవాన్తత్రప్ర
 లాభీత్యపెక్షామయః || ... || ౪౭ ||

{ సంక్షిప్తేతక్షణభవమయాదీఘకాయామాత్రియామా }
 { సర్వావస్తాసప్తహరపికథంమందమందాతపంస్యాత్ }
 { ఇత్తంచేతశ్చటులనయనెదులభప్రాధానం మే గా }
 { ధోష్టాభిఃకృతమశరణంత్వద్వియోగవ్యధాభిః॥౪౦॥ }

వ్యా || సంక్షిప్తేతి || దీఘాఃకాయామాః ప్రహరాయస్యాస్మా ద్దీ
 ర్థయామా విరహావేదనయా తథాప్రతీయమానేత్యధః త్రియామారా
 త్రిరాద్యంరయోరథాయమయోదినతేష్వన వ్యవహారాత్ త్రియామే
 తిక్షీరస్వామి || క్షణాదువకథం కేనప్రకారేణ సంక్షిప్తేత లఘూక్రియేత
 అహరపి సర్వావస్తాసు సర్వకాలేషవీత్యధః మద్దమద్దః మద్దప్రకా
 రః || సూ || ప్రకారే గుణవచనస్యేతిద్విరుక్తిః క మథాఽరయవదుత్తరే
 ప్లితి కర్తృధారయవచ్ఛావాత్సుపోలుక్ మద్దమందాతపమత్యల్పసంతా
 పం కథంస్యాత్ హేచటులనయనె చక్షులాక్షి ఇత్తమనెన ప్రకారేణ దు
 లభప్రాధానమలభ్యమనోరథం మేచేతోగాధోష్టాభిగాఽథతప్తాభిర
 తితప్తాభిర్త్వద్వియోగవ్యధాభిరశరణమనాథంకృతమ్ || || ౪౦ ||

{ నత్వాత్తానం బహువిగణయన్నాత్తనైవావలమ్బే }
 { తత్కర్మాణిత్యమపి నితరాంమాగమఃకాతరత్వమ్ | }
 { కస్యాత్యంతంసుఖముపనతం దుఃఖమేకాంతతోవా }
 { నీచైర్గచ్ఛత్సుపరిచదశాచక్రనెమి క్రమేణ || ౪౧ || }

వ్యా || నచ మదీయదుదేశాశ్రవణే నభేతవ్యమిద్యాహ || నత్వీతి ||
 నత్వీత్యేకంవాక్యంతుశబ్దౌభేదకః కింతునభేతవ్యమిత్యధః అథవానన్వి
 తిపారః నన్విత్యామంత్రేణ || ౪౧ || ప్రశ్నావధారణానుజ్ఞానునయామంత్ర
 శేనన్విత్యమరః || నను ప్రియే అహం బహువిగణయన్ శాపాంతేసర్వ
 వమేవంకరిష్యామీతి మనస్యావతాయన్ ఆత్మానంమాం ఆత్మనైవ॥వ్యా॥
 ప్రకృత్యాదిభ్యఉపసంఖ్యానమితితృతీయా అవలమ్బే ధాగయామి య
 ధాసధుచిజ్జీవామీత్యధః తత్తత్తాత్కారాత్ హేకల్యాణి సుభగ త్వ

మెఘసందేశే సవ్యాఖ్యానై

తాన్మభ్యాగ్యేనవాహంజీవామీతిభావః ॥ సూ ॥ బహువిధభ్యశ్చేతిజీవ తస్య
మపి నితరామత్యంతం కాతరత్వంభీరుత్వం మాగమః నగచ్ఛ ॥ వ్యా ॥
గమెలుజ్జీ మాజ్యోగాదడాగమప్రతిషేధః తాదృక్సుఖనారావయో
రీదృశదుఃఖకథం నవిధేమీత్యాశజ్ఞాహ ॥ కస్యేతి ॥ కస్యజనస్యాత్వ
స్తం నియతంసుఖముపగతం ప్రాప్తం ఏకాంతజ్ఞానియమేనదుఃఖంవాడ
పనతం కింతు దశాతివస్థా చక్రస్య రథాంగస్య నెమిః ప్రధిః ॥ ని ॥ చ
క్రంరథాంగంతస్యాంతే నేమిః స్త్రీస్యాత్పుధిఃపుమానిత్యమరః॥తస్యాః
క్రమేణ పరిపాట్యా ॥ ని ॥ క్రమశ్శక్తౌపరిపాట్యామితివిశ్వః ॥ నీచైర
భః ఉపరిచగచ్ఛతి ప్రవర్తతేజంతోఃసుఖదుఃఖేపర్యావర్తతేఇత్యర్థః ॥౪౯॥

{ శాపాంతోమే భుజగశయనాడుత్తితే శాఙ్గపాణౌ }
 { శేషాంతాసాన్లమయచతురో లోచనైః ఫీలయిత్వా । }
 { పశ్చాదావాంవిరిహగుణితంతంతమాత్తాభిలాషం ని }
 { రేవ్విశ్వావఃపరిణతశరచ్చంద్రికాసుక్షపాసు ॥౫౦॥ }

వ్యా ॥ నచ నిరవధికమేతద్దుఃఖమిత్యాహ ॥ శాపాంతఇతి॥ శాఙ్గం
పాణౌయస్యతస్మిన్ శాఙ్గపాణౌవిష్టౌ ॥ సూ॥ సప్తముపమానేత్యా
దినా బహువీహిః ॥ యా ॥ ప్రహరణార్థేభ్యః పరెనిష్ఠాసప్తమ్యాభ
వతఇతి పాణిశబ్దస్యాత్తరనిపాతః భుజగః శేషవశయనం తస్మాదుత్తితేన
తి మే శాపాంతః శాపావసానం భవిష్యతీతిశేషః శేషాన్ గతశేషాంశ్చ
తురోమాసాన్ మేఘదర్శనప్రభృతిహరిప్రబోధదినాంతానిత్యథాః దశ
దిపసాధిక్యం నవివక్షితమిత్యక్రమేన లోచనైః ఫీలయిత్వా చక్షుషీనిమీ
త్య గమయ దైర్యేణాతివాహయేత్యథాః పశ్చాదనంతరం త్వంచ అహం
చఆవాం ॥ సూ ॥ త్వదాదీనిసర్వైర్నిత్యమిన్యైకశేపః విరహే గుణితం
ఏవమేవంకరిష్యామీతి మనస్యావతితం తంతం ॥ వ్యా ॥ వీహాయాం
ద్విరుక్తిః సర్వమిత్వథాః ఆత్మనారావయోరభిలాషం మనోరథం పరిణ
తాః పౌడాః శరచ్చంద్రికాయాసాంతాసుక్షపాసు నిరేవ్విశ్వావః భో

హ్యవహే ॥ ౧ ॥ నిర్యేకాభృతిభోయోరిత్యమరః ॥ అత్ర కైశ్చిన్న
భో నభస్యయోరేవ వాషికత్వాత్కథమాపాధాదిమాసచతుష్టయస్య
వాషికత్వము క్తమితిచోదయితాం ఋతుత్రయపక్షాశ్రయణాదవిరోధ
ఇతి పర్యహరితత్సర్వమసంగతం అత్ర గతమాసాశ్చత్వారోమాసాశ్చత్వ
క్తంకవినా నతు లై వాషికాఇతి తస్మాదయమనుక్తోపాలమ్భవీవ య
చ్చనాథేనోక్తం కథమాపాధాదిమాసచతుష్టయాత్పరం శరత్కాలఇతి త
త్రాప్యాకాతికపరిసమాప్తైః శరత్కాలానువృత్తైః పరిణతశరచ్చంద్రి
కాసు ఇత్యుక్తం నతు తదైవ శరత్కాలానువృత్తైః ఇత్యవిరోధఏవ ॥ ౧౦ ॥

{ భూయశ్చాహత్వమపిశయనే కంఠలగ్నా పురామే }

{ నిద్రాంగత్వాకిమపిరుదతీసస్వరంవిప్రబుద్ధాః । సా }

{ స్తహాసంకథితమనకృత్పచ్చతశ్చతవీయామై దృ }

{ స్తస్సస్వప్నీకీతవరమయన్కామపిత్వంమయైతి ॥ ౧౧ }

హ్య ॥ సమ్ప్రతి తస్యైః మేఘేనంచకత్వశక్త్యానిరాసాయాతిగూ
ఢమభిజ్ఞానముపదిశతి ॥ భూయశ్చేతి ॥ హేఅబలై భూయః పునరప్యహ
త్వత్ప్రియః మన్తుఖనెతిశేషః మేఘవచనమేతత్ కిమితిపురాశబ్దశ్చిరః
తేతే ॥ ౧ ॥ స్యాత్ప్రబంధేచిరాతీతేనికటాగామికపురైత్యమరః ॥ పురా
పూర్వ శయనే మే కంఠలగ్నాపి త్వం గళేబద్ధస్య కథమస్యత్రగమనం
సమ్భవేదితిభావః నిద్రాంగత్వా కిమపి కేనవానిమితైనేత్యధః సస్వ
రం నశబ్దముచైచిరిత్యధః రుదతీసతీ విప్రబుద్ధాఃఆసీరితిశేషః అనకృద్భ
వముశః పృచ్ఛతః రోదనమేతుమితిశేషః మే హేకీతవ ధూతత్వంకా
మపి రమయన్తయాసవ్పన్నదృష్టఇతి త్వయా సాంతహాసం సమందహా
సంయథాతథా కథితంచఇతి లెఖతా భూయశ్చాహేతియోజన ॥ ౧౦

{ ఏతస్మాన్తాం కుశలినమభిజ్ఞానదానాద్విదిత్వా మా }

{ క్షాతీనాదనీతనయనే మయ్యవిశ్వాసిసీఘాః । స్నే }

{ హానాహుఃకిమపివిరశౌ ధ్వంసినస్తేహ్యభోగాదిష్టై }

{ వస్తున్యవచితరసాః ప్రేమరాశీభవంతి ॥ ౧౨ ॥ }

వ్యా || పతస్తాదితి || పతస్తాత్పాపప్రక్షాళనార్థం అభిజ్ఞాయతే అనన్తే
 త్యభిజ్ఞానం లక్షణం తస్య దానాత్పాపక్షాంతాం కుశలినం క్షేమవంతం వి
 దిత్యాజ్ఞాత్వా హేమసితనయినే కుల జనసమూహే భవత్కృతీనాల్లా
 కవాదాత్ || ౧ || స్యాత్కృతీనం లోకవాదే యద్ధైవశ్యహింసాక్షిణామి
 త్యమరః || మయివిషయే అవిశ్వాసినిమరణశక్తినిమాభూః నభవ || వ్యా ||
 భవతేలుక్ష్మీ సమాజ్యోగిత్యదాగమప్రతిషేధః సచ దీఘకాలవిప్ర
 కమాత్పూర్వస్నేహనివృత్తిశంకేత్యాహ || స్నేహానితి || కిమపి కింవా
 నిమిత్తం నవిద్య ఇతిశేషః స్నేహాత్ ప్రీతిః విరహేన త్యన్యోన్యవిప్రకర్ష
 సతి ధ్వంసినః వినశ్యరాసాపలుః తత్తథా నభవతీత్యభిప్రాయః కింతు
 తే స్నేహా అభోగాద్విరహే భోగాభావాద్దైత్యః || వ్యా || ప్రసజ్యప్ర
 తిషేధేన సర్వసమానవిషయే ఇష్టేవస్తునివిషయే ఉపచితః రసః ఆస్వా
 దాయేమతే ఉపచితరసాస్సంతః ప్రవృద్ధతృప్త్యా ఇత్యర్థః || ౧ || రసాగం
 ధరసేన్వాదే తిక్తాదౌవిషరాగయోరితివిశ్వః || ప్రేమరాశీభవంతి వియో
 గానహింజ్ఞాత్యదశామాపద్యంత ఇత్యర్థః స్నేహాప్రేమ్యైరవస్థాభేదాద్భే
 దః తదుక్తమ్ || క్లౌ || ఆలోకనాభిలాషేరాగస్నేహాతతఃప్రేమ | ర
 తిశృంగారాయోగవియోగతావిప్రలబ్ధశ్చైతి || తదేవస్పృహీకృతంరసా
 కర || క్లౌ || ప్రేమాదిదృశ్యారమ్యేషు తచ్చింతాత్వభిలాషకః | రాగ
 స్తత్సంగబుద్ధిసాన్యలైస్సహ స్తత్ప్రేమణక్రియా || తద్వియోగానహంప్రేమ
 రతిస్తత్సహవర్తనమ్ | శృంగారస్తత్సమక్రిడాస్సమ్భోగస్సప్రధాకృమాదితి ||

{ ఆశాన్యస్త్రీయం ప్రథమవిరహోదగ్రశోకాం సఖంతే }
 { శ్చేలాదాశుత్రినయనపృషోత్థాతకూటాన్నివృత్తః | }
 { సాభిజ్ఞానంప్రహితకుశలై స్తద్వచాభిర్తమాపిప్రాతః }
 { కుందప్రసవశిథిలం జీవితం ధాగయేధాః || ౫౩ || }

వ్యా || ఇత్తం స్వకుశలంసందిశ్య ఇవానీంతత్కుశలసందేశానయనం
 మాచతే || ఆశాన్యస్త్రీతి || ప్రథమవిరహేణోదగ్రశోకాం తీవ్రదుఃఖాం

శ్రే సఖమేవం పూర్వోక్తరీత్యా ఆశావస్యాజ్ఞేవ్య త్రినయనస్య త్రివమ్మక
స్య వృషేణ ఉత్థాతాః అవదారితాః కూటాః శిఖరాణి యస్యతస్మాత్ ||
ని || కూటాశ్రీశిఖరంశృంగమిత్యమరః || కైలాత్ కైలాసాత్ ఆశు నివృ
త్తస్సక్ సాభిజ్ఞానం సలక్షణం యథాతథా ప్రహితం ప్రేషితం కుశలం
క్షేమం యేషుతైస్తస్యాః త్వత్సఖ్యాః వచోభిః తద్వచోభిః ప్రాతః కు
ష్టప్రసవం ప్రభాతకుందకుసుమమివ శిథిలం దుర్బలం మమ జీవితమపి
దారయేథాః స్థాపయ ప్రార్థనాయాంలిజ్ఞే || || ౫౩ ||

{ కచ్చితౌ సమ్యవ్యవసితమిదం బంధుకృత్యం త్వయా మే }
{ ప్రత్యాదేశాన్నఖలుభవతోధీరతాంకల్పయామి | }
{ నిశ్శబ్దోపి ప్రదిశసి జలం యాచితశ్చాత కేభ్యః ప్రత్యు }
{ క్రంహి ప్రణయిషు సతామీస్సి తాథా క్రియేవ || ౫౪ || }

వ్యా || నమృతి మేఘస్య సప్రార్థనాంగీకారం ప్రశ్నసూర్యం
కల్పయతే || కచ్చిదితి || హేసామ్య సాధో త్వయా ఇదం మే బంధుకృ
త్యం బంధుకార్యం దేవదత్తస్య గురుకులమితి వత్ప్రయోగః వ్యవసితం కచ్చి
త్ కరిష్యామితి నిశ్చితం కిమ్ || ని || కచ్చితామప్రవేదన ఇత్యమరః ||
అభిప్రాయజ్ఞాపనం కామప్రవేదనం సచ తే తూష్టింభావాదంగీకారు
శంకె యతస్తే సవచాచిత ఇత్యాహ ప్రత్యాదేశాత్కరిష్యామితి ప్రతివ
చనాత్ || ని || ఉక్తిరాభాషణం వాక్యమాదేశో వచనం వచితీ శబ్దాణా
మః || భవతోధీరతాం గామ్భీర్యం నకల్పయామి ననమథయేఖలు తర్హి
కథమంగీకారజ్ఞానమిత్యత్రాహ యాచితస్సక్ నిశ్శబ్దోపి నిగజజాతాపి
అప్రతిజానానోపేత్యథాః చాతకేభ్యోజలం ప్రదిశసి దదాసి యుక్తం చై
తదిత్యాహ హియస్తాత్ సతాం సత్పురుషాణాం ప్రణయిషు యాచకేషు
విషయే ఈస్సి తాథా క్రియేవ అపెక్షితాథా సమ్పాదనమేవ ప్రత్యక్రంప్ర
తివచనం || శ్లో || క్రియాకేవలము త్తరమిత్యథాః || శ్లో || గజజాతశఠదిన
వషాతి వషాతి వషాతి సునీరవా మేఘః | నీచో వదతి నకురుతే నవదతి సుజ

నకరొత్తవేత్తు కై ||

{ ఏతత్కృతాప్వప్రియమనుచితంప్రార్థనాదాత్తనామే }
 { సాహర్దాద్వావిధురభితివామయ్యనుక్రోశబుద్ధ్యా | }
 { ఇష్టాదేశాచివరజలద ప్రావృషా సంభృతశ్రీ }
 { ర్మానూదేవంక్షణమపిచలేవిద్యుతావి ప్రయోగః || }
 -

వ్యా || సమప్రితి సావరాధసమాధానపూర్వకం సప్తకార్యసావశ్య
 కరణం ప్రార్థనాయమానామొఘంవిస్మయతి || ఏతదితి || హేజలద మయి
 సాహర్దాత్సుహృద్భావాద్వా విధురొవియ క్తభితిహేతోరాస్ || ని || వై
 భలేపిచవిశ్లేషవిధురంవిక్లబత్రిష్విత్యమరశేషః || మయివిషయే అనుక్రోశ
 బుద్ధ్యా కరుణాబుద్ధ్యావా అత్తనేస్తవానుచితమననురూపమపి మే ప్రి
 యమేతత్సదేశహరణం ప్రార్థనాన్తప్రార్థనాత్ కృతాప్వ ప్రావృ
 షా వహాభిః || ని || స్త్రియాంప్రావృత్ స్త్రియాం భూమ్ని వర్షా
 ఇత్యమరః || సంభృతశ్రీదుపచితకొభస్క ఇష్టాసభిలషితా దేశాన్వి
 చర దేశేషుచరత్ప్రథః || వ్యా || దేశకాలాభావాగంతవ్యధావచ క
 మ్మసంజ్ఞాఇత్యుపసంఖ్యానాత్కర్తృత్వం ఏవం మద్యత్ క్షణమపి స్వల్ప
 కాలమపి లేతవ విద్యుతా కళత్రేణేతిశేషః విప్రయోగోవిరహోమాధూ
 ల్ మాస్తు || సూ || మాజిలుడీ ఇత్యాశిషిలుడీ || స్థ్రి || అంలేకావ్యస్య
 నిత్యతావత్కుర్యాదాశిషముత్తమాం | సర్వత్రవ్యాప్తయే విదావ్నాయ
 కేచ్ఛానురూపిణీమితి సారస్వతాలంకారదగ్ధనాత్కావ్యాంతే నాయ
 కేచ్ఛానురూపాయమాశీరావదగ్ధప్రయ క్తభితినుసంధేయమ్ || || ||

{ (తస్మాదద్రోగిగదితుమదాశిఘ్రమేత్యాంకాయాం) }
 { యక్షాగారం విగళితనిభం దృష్టచిహ్నైర్విదితా | }
 { యత్సందిష్టం ప్రణయమధురంగుహ్యకేన ప్రయత్నా }
 { తద్దేహిన్యాస్సకలనవదత్కామరూపీవయోదః || }
 -

ద్వితీయస్కంధః

{ తత్సం దేశం జలధరవరోదివ్యవాచాచచక్షే ప్రా }
 { శాంస్తస్యాః జనహితం చ రక్షితుం యక్షవధావ్యః । }
 { ప్రాప్యోదంతంప్రముదితమనాస్సపితస్తౌ స్వభక్తుః }
 { కేషాంసస్యాదభిమతఫలాప్రాధానాహ్యత్తమేమః॥ }

వ్యా॥ తదితి॥ జలధరవరః పుష్కల వర్తకానాం వలజాతత్వాత్ జలధీ
 రాణాం వరః శ్రేష్ఠో మేమః తస్యాః యక్షవధావ్యః ప్రాణా అసూక్ర
 రక్షితుం జనస్య హితం ఇష్టః శ్రాత్రయోర్మదురతియావత్ రవః ధన్యః య
 స్య తథాభూతస్య తస్య యక్షస్య సందేశం వాచికం పూర్వోక్తమ్ ॥ ౧॥
 సం దేశం వా గ్వాచికం స్యాదిత్యవరః ॥ దివ్యవాచాదివిభవాః దివ్యాః దే
 వాః కేషాం వాక్ తయా ఆచచక్షే ఉక్తవాక్ ॥ వ్యా ॥ చక్షిజో లిట్
 కామరూపం మఘాన ఇతి పూర్వం యక్షేజైవోక్తత్వాత్ తదానీం మే
 ఘః దేవాకారీభూత్వా తాదృగ్వాచా యక్షసందేశం యక్షవధావ్యః ఉవా
 చేత్యథః సాయక్షవధూరపి స్వభక్తురుదంతం కుశలస్య ఆగమనస్యద
 వార్తాం ప్రాప్య శ్రుత్వేత్యథః ప్రముదితమనాః సంహృష్టచిత్తా సతీతస్తౌ
 అత్తిష్ఠత్ తథాహి ఉత్తమేమ కేషాం ప్రాధానా అభిమతఫలా ఇష్టఫలా
 నస్యాత్ ఉత్తమేమ పురుషేమ స ర్వేషాం ప్రాధానా అభిమతఫలాస్యా
 దేవేత్యథః సామాన్యేన విశేషన మథానరూపాన్ ద్రాంతరన్యానః ॥ ౫౬॥

{ శ్రుత్వా వార్తాం జలదకథితాంతాం ధనేశాపి సద్యశ్చ }
 { పస్యాన్తం నదయహృదయస్సన్నిధాయ (ప్రప్య) ప్రకోపః }
 { సంయోజ్యైతావిగళితశుచౌదంపతీహృష్టచిత్తైభా }
 { గానిష్ఠానభిమతసుఖాప్రాపయామాసభూయః ॥ }

వ్యా ॥ శ్రుత్వైతి ॥ ధనేశః కుబేరోపి జలదకథితాం జలం ఉదకం సం
 తాపసంతప్తాయ లోకాయదదాతీతి జలదః అనేనాస్య పరోపకారిత్వం
 స్పష్టికృతం జలదేన కథితాం ఉక్తాం తాం తాదృశీం సదైనామితియా
 వత్ వార్తాం యక్షస్య వార్తాం శ్రుత్వా సద్యః యక్షవార్తాశ్శవణక్తా

మేఘసందేశే సవ్యాఖ్యానే

అవవ సదయహృదయః దయాసహితచిత్తః అతపవతి స్తరోపః ప్రణిష్ఠయ
 క్షవిషయకరోషస్సృక్ శాపస్యతంతఃఅవసానం సన్నిధాయ(ప్ర)సన్నిహి
 తంకృత్వా కతిచిద్దినాన్యసశిష్టాన్యపిఅవిగణయ్యేత్సర్వః విగళితశుచాని
 శృత్తవ్యసనా అతపవహృష్టచిత్తౌ సుతుష్టమానసౌ ఏతౌపూర్వోక్తాదం
 వతీ జాయాచపతిశ్చదంపతీ || వ్యా || జాయాశబ్దస్య దంభావోజంభావ
 శ్చ నిపాత్యతే సంయోజ్య అభిమతసుఖాన్ అభిమతంసుఖయేషుతాన్
 అతపవ ఇష్టాన్ ఇచ్ఛా విషయాభూతాన్ భోగాన్ భూయఃపునరపిసూ
 చ్యవత్ ప్రాప్తవయామాస గమయామాస || || ౫౭ ||

ఇతి శ్రీమహాపాద్యాయకొలచలమల్లినాథసూరివిరచితాయాం
 మేఘసందేశవ్యాఖ్యానాయాం సంజీవనీసమాఖ్యానాయాం ద్వితీయస్సర్గః

— ఉత్తరమేఘస్సమాప్తః —

